

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN
KÜLTÜREL DUYARLILIK
ALGILARININ DEMOGRAFİK VE
MESLEKİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

**Neslihan GÜÇLÜCAN
Eskişehir, 2016**

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN
KÜLTÜREL DUYARLILIK
ALGILARININ DEMOGRAFİK VE
MESLEKİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Neslihan GÜÇLÜCAN

DOKTORA TEZİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı / Eğitim Bilimleri

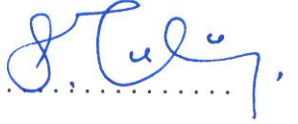
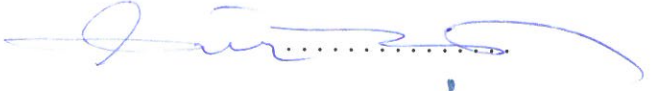
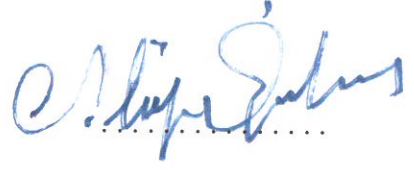

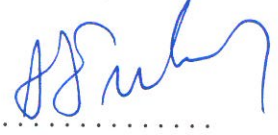
Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Sibel TÜRKÜM

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Mayıs, 2016**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Neslihan GÜÇLÜCAN'ın "Psikolojik Danışmanların Kültürel Duyarlılık Algılarının Demografik ve Mesleki Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı tezi 27.05.2016 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof.Dr. A.Sibel TÜRKÜM	
Üye	: Prof.Dr. Gürhan CAN	
Üye	: Prof.Dr. Nilüfer ÖZABACI	
Üye	: Doç.Dr. Yelda KAĞNICI	
Üye	: Yard.Doç.Dr. Bahtiyar ERASLAN ÇAPAN	

Prof.Dr.Esra CEYHAN
Eğitim Bilimleri Enstitü
Müdürü

ÖZET

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN KÜLTÜREL DUYARLILIK ALGILARININ DEMOGRAFİK VE MESLEKİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Neslihan GÜÇLÜCAN

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı / Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2016

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Sibel TÜRKÜM

Bu çalışmanın üç ana amacı bulunmaktadır. İlki, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecindeki kültürel duyarlılık algılarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. RESPECTFUL Model unsurları ve APA çokkültürlülük tanımı ölçek maddelerinin yazımında kullanılmıştır. Bu çalışmanın ikinci amacı, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem, buldukları bölgedeki çalışma süresi açısından araştırmaktır. Çalışmanın son amacı, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profillerini incelemektir. Ayrıca, RESPECTFUL Model ve APA ışığında İçerik Analizi yoluyla farklı kültürel özellikteki danışanlarıyla çalışırken karşılaştıkları mevcut zorluklar ve karşılaşıacaklarını öngördükleri olası zorlukları incelemek amaçlanmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü amaçla ilgili çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları, Çalışma I, Çalışma II ve Çalışma II adlı üç ana bölümde sunulmuştur.

Çalışma I kapsamında, Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KPYAÖ) adlı beşli Likert tipi bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme süreci, Türkiye'nin farklı bölgelerinden 322 gönüllü psikolojik danışmanın katılımıyla 2014 yılı Ocak ve Aralık ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı Faktör Analizi sonucuna göre, iki faktörlü ve 26 maddeden oluşan bir ölçek ortaya çıkmıştır. Madde içerikleri ve alanyazın ışığında, ölçeğin faktörleri kültürel farklılıklara açıklığı işaret eden Faktör 1 ve danışanla kültürel benzerlik aramayı işaret eden Faktör 2 olarak adlandırılmıştır. Faktör analizi sonuçları, maddelerin toplamının toplam varyansın % 67.7'sini açıkladığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları ilk faktör için .98, ikinci faktör için .79 ve tüm ölçek için .95 olarak hesaplanmıştır. KDAÖden alınan yüksek puan, yüksek kültürel duyarlılık algısını işaret etmektedir. Elde edilen

istatistiksel değerler, KDAÖnün psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık algılarını ölçmede geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Çalışma II’de, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresine göre incelenmiştir. Lisansüstü derecesine sahip psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları lisans mezunu psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Ayrıca, alışma II’deki diğer demografik özelliklerin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonuçlarına göre, mezuniyet düzeyi kültürel duyarlılık algılarının yordayıcısıdır. Öte yandan, cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgede çalışma süresinin psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının yordayıcısı olmadıkları bulunmuştur.

Çalışma III kapsamında, psikolojik danışmanlardan veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profilleri çalışmanın bu kısmında incelenmiştir. Ayrıca, çalışmanın bu kısmında kültürel özellikleri farklı danışanlarıyla çalışırken karşılaştıkları mevcut zorluklar ile karşılaşacaklarını öngördükleri olası zorluklar İçerik Analizi yoluyla incelenmiştir. İçerik Analizinde RESPECTFUL Model unsurları ve APA okkltrllk tanımı kullanılmıştır. Mevcut zorluklar, aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, etnik köken, farklı değer yargıları, sosyoekonomik düzey ve toplumsal cinsiyet olarak sınıflandırılmıştır. Aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, etnik köken/ ırk, farklı değer yargıları ve toplumsal cinsiyet de olası zorluk unsurlarıdır.

Anahtar Sözcükler: Algı, Kültüre duyarlı psikolojik danışma, Kültürel duyarlılık, Ölçek, RESPECTFUL model.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF COUNSELORS' PERCEIVED CULTURAL SENSIVITY IN TERMS OF THEIR DEMOGRAPHICS AND PROFESSIONAL VARIABLES

Neslihan GÜÇLÜCAN

Division of Educational Sciences (Psychological Guidance and Counseling)
Anadolu University, The Graduate School of Educational Sciences, May, 2016

Advisor: Prof. Dr. A. Sibel TÜRKÜM

This study has three main goals. The first goal is to develop a valid and reliable measurement tool to evaluate their perceptions on cultural sensitivity of counselors in multicultural counseling process. The elements of RESPECTFUL Model and APA's definition of multiculturalism are used to write items of the scale. The second goal of this study is to investigate counselors' gender, graduation level, work experience and work experience in their current working region in determining counselor s' perceptions on cultural sensitivity. The last goal of the study is to examine counselors' education lives, psychological counseling processes and clients' profiles related to multicultural counseling concept. Moreover, examining current difficulties and potential difficulties with culturally different clients by Content Analysis -in the light of RESPECTFUL Model and APA- have been aimed. The studies and results of these studies, related to first, second and third goals, are presented under three main sections as Study I, Study II and Study III.

In the content of the Study I, a quintet likert-type scale, which called Perceived Cultural Sensivity Scale (PCSS), has been developed. The scale development process has been performed on 322 voluntary counselors from different regions of Turkey between January 2014 and December 2014. As a result of the Exploratory Factor Analysis, a scale with two factors and 26 items is manifested. The occurred factors are named as "Factor 1" (signs openness to cultural differences) and "Factor 2" (signs search for cultural similarity with the client) in the light of item contents and theoretical framework. The results of the factor analysis shows that total of items explains 67.7 % of the total variance. The Cronbach Alpha Coefficients of the scale are calculated as .98 for the first factor .79 for second factor and .95 for the total scale. The high score has obtained from PCSS, signs higher perceived cultural sensitivity. The obtained

statistical values shows that PCSS is valid and reliable on measuring counselors' perceived cultural sensitivity in multicultural counseling process.

In the Study II, counselors' perceptions on cultural sensitivity are examined in terms of their gender, graduation level, work experience and work experience in their current working region. It is found that perceived cultural sensitivity of counselors with graduate degree were significantly higher than counselors with undergraduate degree.

Moreover, it has been found that other demographics are not significant in Study II. According the Multiple Linear Regression Analysis results, graduation level is the predictor of counselors' perceived cultural sensitivity. On the other hand, gender, graduation level, work experience and work experience in their current working region are not found to be significant predictors of counselors' perceived cultural sensitivity.

In the content of Study III, Personal Information Form is used to collect data from counselors. The counselors' education lives, psychological counseling processes and clients' profiles related to multicultural counseling concept are examined in this part of the study, Moreover, current difficulties and potential difficulties with culturally different clients by content analysis are examined in this part of the study. Elements of RESPECTFUL Model and APA's definition of multiculturalism are used in Content Analysis. Counselor's current difficulties with culturally different clients are classified as family, gender, sexual identity, language, religion, ethnicity, different values, socioeconomic status and gender roles. Furthermore, family, gender, sexual identity, language, religion, ethnicity/ race, different values and gender roles are the elements of potential difficulties with culturally different clients by Content Analysis.

Keywords: Perception, Scale, Multicultural counseling, Cultural sensitivity, RESPECTFUL model,

TEŞEKKÜR

Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili bir tez yazma süreci, kendi kültürel özellikleriniz kadar farklı kültürel özellikler üzerinde de düşünmeyi beraberinde getiriyor. Herkesin birden fazla kültürel özelliğın temsilcisi olduğu gerçeği, bu tez çalışması sayesinde benim için daha fazla önem kazandı ve bu tezi yazma süreci kendi kültürel duyarlılıklarımı sorguladığım bir yolculuğa dönüştü ister istemez. Bu nedenle, hayatıma aldığım kişiler kadar teğet geçtiklerim, kıyısından hayatıma dokunan kişiler, kültürel özelliklerle ilgili ipuçları veren kitap ya da film kahramanları bile bir teşekkürü hak ediyor. Hatta il dışı tayin sürecimi geciktirip Ortadoğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri yüksek lisansına başlamamı engelleyen okul müdürüne bile bir teşekkür borçlu olabilirim. O olmasaydı, belki farklı bir alanda devam ederdi akademik yaşantım ve bu sorgulamayı yapmıyor olabilirdim.

Gelelim asıl kahramanlara... Tez konusu olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramını seçmek istediğimde gözleri parlayan, ders ve tez dönemimizde “önce insan, sonra akademisyen” olmayı seçip insani tüm yönlerini ortaya koymaktan çekinmeyen, bu yolculukta tez danışmanı olmanın dışında “yol arkadaşım” olmayı seçen Prof. Dr. Ayşe Sibel TÜRKÜM’e çok teşekkür ediyorum.

Lisansüstü öğrenimim boyunca aldığım derslerle görev yaptığım okuldaki dersler çakıştığında her seferinde imdadıma yetişen, emekli olup farklı bir şehirde yaşamaya başlamasına rağmen tez jürilerime zaman ayırmaya devam eden ve bu tezin kendisine de bir şeyler kattığını çekinmeden dile getiren Prof. Dr. Gürhan CAN’a da teşekkürlerimi sunuyorum. Tez sürecinin başından beri tezi takip eden ve ilk kez tez jürisinde karşılaşmamıza rağmen sıcak ve içten tavırlarıyla baştan beri beni rahatlatan Prof. Dr. Nilüfer ÖZABACI’ya, gerek ders gerekse tez sürecindeki yaklaşımıyla bir psikolojik danışman için en uygun kişilik özelliklerine sahip olduğu fikrimi her seferinde pekiştiren Yard. Doç. Dr. Bahtiyar ERASLAN ÇAPAN’a ve ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili öncü çalışmaları ve tez sürecindeki katkıları için Doç. Dr. Dilek Yelda KAĞNİCI’ya da müteşekkirim.

Psikolojik danışma ve rehberlik alanına merhaba dememi sağlayan bilimsel hazırlık sürecindeki yaklaşımı ile alana ısınmamı sağlayan Yard. Doç. Dr. Semai TUZCUOĞLU’na, lisansüstü ders sürecindeki mesleki katkı sunmanın yanında içimdeki azmi tetikleyen Prof. Dr. Esra CEYHAN ve A. Aykut CEYHAN’a, veri analizi kısmında danıştığım ve desteklerini aldığım arkadaşım Melek ALEMDAR, Arş. Gör. Dr. Seydi Ahmet SATICI’ya, ölçek geliştirme sürecinde uzman görüşü sunan Yard. Doç. Dr. Ramazan AKDOĞAN ve Doç. Dr.

Tahsin İLHAN'a, çalışmasını paylaşmaktan çekinmeyen Uzman Psk. Dan. Ömer ÖZER'e, nitel veri analizinde görüşlerini bildiren Yard. Doç. Dr. Dilruba KÜRÜM YAPICIOĞLU ve Yard. Doç. Dr. Yıldız KURTYILMAZ'a da teşekkür etmek isterim. Veri analizi konusunda destek olan, tez bittikten sonra bile mezuniyet süreci ile ilgili sorularıma sabırla yanıt veren doktora dönem arkadaşım Dr. Murat YIKILMAZ'a da minnettarım. Veri toplama sürecine duyarlı davranan tüm katılımcılara da teşekkür etmek isterim.

Doktora sürecinin en başında tanıştığım, psikolojik danışmanlara ulaşmamda yakın ilişki ağlarını kullanan, nitel ve nicel analizi sürecinde uzun telefon görüşmeleri ve yazışmaları yaptığımız ve en önemlisi farklı şehirlerde ve ülkelerde olsak da desteklerini hep hissettiğim meslektaş ve arkadaşlarım Hülya KASAP ve Gülşah BAHÇALI'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Doktora sürecinde ortak aldığımız tek derste yolumuzun kesiştiği ve süreçte bunaldığımda terapötik yaklaşımıyla soluklanmamı sağlayan arkadaşım Arş. Gör. Fatma Dilek TEL'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Dersler ve tezden uzak kaldığım anlarda sosyalleşmemi sağlayan, çayın eşlik ettiği uzun sohbet ortamlarının başkahramanları arkadaşlarıma, özellikle il dışından tez görüşme ve jürilerine geldiğimde beni evinde ağırlayan ve tezin enstitüye teslim sürecinde tezime de katkısı olan Ela ÖZDEMİR'e özel bir teşekkür borçluyum.

Ve en özel teşekkürlerim tabii ki aileme... Beni ben yapan tüm kültürel özelliklerde katkısı olan, tüm yaşamım boyunca olduğu kadar lisansüstü öğrenim yaşamımdaki telaş, kaygı ve serzenişlerime de göğüs gerdikleri ve bana hep güvendikleri için annem Belgin GÜÇLÜCAN ve babam Necmettin GÜÇLÜCAN'a çok minnettarım.

Bu süreçte zaman zaman bana ablalık yapmak durumunda kaldıkları ve yanımda oldukları için kardeşlerim Aslıhan ve Nazlıhan'a ayrıca teşekkür etmem lazım. Sayıca kadın egemen ailemizde sayıyı eşitlemeyi sağlayan kardeşlerimin eşlerine yani biyolojik olmayan kardeşlerim Burak ve Olcay'a da teşekkür ederim. Bilimsel hazırlığı da kapsayan uzun bütünleşik doktora dönemimin başlarında kaybettiğim teyzeme ve tezin son demlerinde bize veda eden anneanneme de bu satırlarla bir teşekkür göndermek isterim.

Ve teyze olarak başka bir toplumsal role sahip olmamı sağlayan, oyun ihtiyacı tezden de önce gelen, tüm yoğunluk ve yorgunluğuma tatlı molalar verdiren yeğenim Baran KARAMAN'a onun deyişiyle "çok çok çok" teşekkür ederim.

Neslihan GÜÇLÜCAN

Eskişehir, 2016

27.05.2016

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(İmza)

Helihan Güçlüoğlu

(Adı-Soyadı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
KISALTMALAR DİZİNİ	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun.....	1
1.1.1. Kültür.....	3
1.1.2. RESPECTFUL Model.....	5
1.1.3. Çokkültürlülük	7
1.1.4. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı.....	10
1.1.5. Kültüre duyarlı psikolojik danışma standartlarının sağlanması.....	14
1.1.5.1. CORE ve CACREP.....	15
1.1.5.2. APA.....	16
1.1.5.3. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ve Türkiye	16
1.1.6. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri.....	17
1.1.6.1. Farkındalık boyutu: Kendi değerleri, varsayımları ve önyargılarının farkında olmak	19
1.1.6.2. Bilgi boyutu: Farklı kültüre mensup danışanların dünya görüşlerini anlamak.....	20
1.1.6.3. Beceri boyutu: Farklı müdahale yöntem ve teknikleri uygulamak.....	22
1.1.7. Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin psikolojik danışmanların özellikleri.....	26

1.1.8. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili ölçme araçları.....	30
1.1.8.1.Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri (Multicultural Counseling Inventory- MCI).....	30
1.1.8.2.Kültüre Duyarlı Farkındalık, Bilgi ve Beceriler Anketi- Psikolojik danışmanlar versiyonu (Multicultural Awareness, Knowledge and Skills Survey- Counselor Edition- MAKSS- CE).....	31
1.1.8.3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Bilgi ve Farkındalık Ölçeği (Multicultural Counseling Knowledge and Awareness Scale- MCKAS)	32
1.1.8.4. Kaliforniya Kültüre Duyarlı Yeterlilik Ölçeği- Kısa Form (California Brief Multicultural Competence Scale-CBMCS).....	32
1.1.8.5. Kültüre Duyarlı Ruh Sağlığı Farkındalık Ölçeği (Multicultural Mental Health Awareness Scale-MMHAS).....	33
1.1.8.6. Çokkültürlü/Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanteri (Cross- Cultural Counseling Inventory-CCCI).....	34
1.1.8.7. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlilik ve Eğitim Anketi gözden geçirilmiş hali (Multicultural Counseling Competence and Training Survey-Revised- MCCTS-R)	34
1.1.8.8. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği (ÇPDYÖ).....	35
1.2. İlgili Araştırmalar.....	36
1.2.1.Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar.....	36
1.2.2. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yurtiçinde yapılan araştırmalar.....	49

	<u>Sayfa</u>
1.3. Amaç.....	53
1.4. Önem	55
1.5. Sınırlılıklar.....	59
1.6. Tanımlar.....	59
2. YÖNTEM	61
2.1. Araştırma Modeli.....	61
2.2. Evren ve Çalışma Grubu.....	61
2.3. Veri Toplama Araçları.....	63
2.3.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ)	63
2.3.2. Kişisel bilgi formu.....	64
2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	65
3. ÇALIŞMA I.....	67
3.1. ÇALIŞMA I: BULGULAR.....	67
3.1.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KPYAÖ) geliştirilmesine yönelik bulgular.....	67
3.1.1.1. Geçerlik çalışması	68
3.1.1.2. Madde ayırt edicilik analizine ilişkin bulgular.....	69
3.1.1.3. Açımlayıcı faktör analizine ilişkin bulgular	71
3.1.1.4. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin bulgular.....	74
3.1.1.5. Güvenirlik analizine ilişkin bulgular.....	77
3.1.1.6. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin puanlanması.....	77
3.2. ÇALIŞMA I: TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER.....	79
3.2.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirilme sürecine ilişkin tartışma ve yorum.....	79
3.2.2. Öneriler.....	85
4. ÇALIŞMA II.....	87
4.1. ÇALIŞMA II: BULGULAR	87
4.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık alguları ve çeşitli demografik değişkenlere ilişkin bulgular.....	87
4.1.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algularının cinsiyetlerine göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	87

4.1.1.2. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının mezuniyet düzeylerine göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	88
4.1.1.3. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının mesleki kıdemlerine göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	88
4.1.1.4. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet ve mezuniyet düzeyleri ilişkisine göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	89
4.1.1.5. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanmasına ilişkin bulgular.....	91
4.2. ÇALIŞMA II: TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER.....	93
4.2.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve demografik değişkenlere ilişkin tartışma ve yorum.....	93
4.2.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve cinsiyetlerine yönelik tartışma ve yorum.....	93
4.2.1.2. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve mezuniyet düzeylerine yönelik tartışma ve yorum.....	95
4.2.1.3. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve mesleki kıdemlerine yönelik tartışma ve yorum.....	97
4.2.1.4. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları bağlamında cinsiyetleri ve mezuniyet düzeylerine yönelik tartışma ve yorum.....	98
4.2.1.5. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanmasına ilişkin tartışma ve yorum.....	99
4.2.2. Öneriler.....	102
5. ÇALIŞMA III.....	105

5.1. ÇALIŞMA III: BULGULAR, TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER.....	105
5.1.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları ile psikolojik danışma süreçlerine ve danışan profillerine ilişkin bulgular.....	105
5.1.1.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantılarına ilişkin bulgular.....	106
5.1.1.2. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili psikolojik danışma deneyimlerine ilişkin bulgular.....	110
5.1.1.3. Alanda çalışan psikolojik danışmanların danışan profillerine ilişkin bulgular.....	111
5.2. Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Farklı Danışanlarla Çalışırken En Çok Zorlandıkları (Mevcut Zorluklar) ve Zorlanacaklarını Düşündükleri Unsurları (Olası Zorlukları) Değerlendirmeleri.....	113
5.2.1. Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken en çok zorlandıkları unsurları (mevcut zorlukları) değerlendirmeleri.....	115
5.2.1.1. Aile.....	116
5.2.1.2. Cinsiyet	116
5.2.1.3. Cinsel kimlik	117
5.2.1.4. Dil.....	117
5.2.1.5. Din	118
5.2.1.6. Etnik köken	118
5.2.1.7. Farklı Değer Yargıları.....	119
5.2.1.8. Sosyoekonomik düzey.....	119
5.2.1.9. Toplumsal cinsiyet	119

	<u>Sayfa</u>
5.2.2. Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri	
farklı danışmanlarla çalışırken zorlanacaklarını düşündükleri	
unsurları (olası zorlukları) değerlendirmeleri.....	120
5.2.2.1. Aile.....	121
5.2.2.2. Cinsiyet.....	121
5.2.2.3. Cinsel kimlik	122
5.2.2.4. Dil.....	122
5.2.2.5. Din.....	123
5.2.2.6. Etnik köken /ırk	124
5.2.2.7. Farklı değer yargıları.....	124
5.2.2.8. Toplumsal cinsiyet.....	124
5.3. Tartışma, Yorum ve Öneriler.....	125
5.3.1. Tartışma ve Yorum.....	125
5.3.2. Öneriler	132
KAYNAKÇA.....	134
EKLER	

TABLolar/ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Katılımcı Psikolojik Danışmanlara İlişkin Demografik Bilgiler	62
Tablo 3.1. Alt-Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizine İlişkin Değerler.....	69
Tablo 3.2. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Değerler.....	73
Tablo 3.3. Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeline İlişkin Uyum Parametreleri.....	74
Tablo 3.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Madde t Değerleri.....	75
Tablo 3.5. Güvenirlik Analizine İlişkin Değerler.....	77
Tablo 4. 1. Psikolojik Danışmanların Cinsiyetlerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	88
Tablo 4. 2. Psikolojik Danışmanların Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	88
Tablo 4. 3. Mesleki Kıdeme Göre Psikolojik Danışmanların Kültürel Duyarlılık Algı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri.....	89
Tablo 4.4. Psikolojik Danışmanların Mesleki Kıdemlerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	89
Tablo 4. 5. Psikolojik Danışmanların Cinsiyet ve Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri	90
Tablo 4. 6. Psikolojik Danışmanların Cinsiyet ve Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algılarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	90
Tablo 4. 7. Değişkenler Arası Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları ve Betimleyici İstatistikler	91
Tablo 4. 8. Psikolojik Danışmanların Kültürel Duyarlılık Algılarının Yordayıcısı Olarak Cinsiyet, Mezuniyet Düzeyi, Mesleki Kıdem ve Buldukları Bölgedeki Çalışma Sürelerine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	92

	<u>Sayfa</u>
Tablo 5. 1. Psikolojik Danışmanların Öğrenim Yaşamları Boyunca Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı ile İlgili Ders Alma Durumları	106
Tablo 5. 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma ile İlgili Dersin Alındığı Öğrenim Düzeyi.....	107
Tablo 5. 3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı ile İlgili Alınan Derse İlişkin Görüşler.....	108
Tablo 5. 4. Alanda Çalışırken Kavram ile İlgili Kurs, Seminer, vb. Eğitim Alıp Almama Durumu.....	108
Tablo 5. 5. Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Kendilerinininkinden Farklı Danışanlarla Çalışma Durumu.....	110
Tablo 5. 6. Farklı Kültürel Özellikteki Danışanlarla Çalışma Sıklığı.....	111
Tablo 5. 7. Farklı Kültürel Özelliklere Sahip Danışanlarla Çalışırken Zorlanma Durumları.....	112
Tablo 5. 8. Farklı Kültürel Özelliklere Sahip Danışanlarla Çalışırken Karşılaşılan Zorluğun Derecesi.....	112
Tablo 5. 9. Psikolojik Danışmanların Süreçte Karşılaştıkları Mevcut Zorluk Temalarına İlişkin n Değerleri.....	115
Tablo 5.10. Psikolojik Danışmanların Süreçte Karşılaşmayı Öngördükleri Olası Zorluk Temalarına İlişkin n Değerleri.....	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3. 1. Yamaç Birikinti Grafiği (Scree Plot).....	72
Şekil 3. 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Standart Çözüm Değerleri.....	76
Şekil 5. 1. Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Farklı Danışanlarla Çalışırken En Çok Zorlandıkları (Mevcut Zorluklar) ve Zorlanacaklarını Düşündükleri Unsurları (Olası Zorlukları) Değerlendirmeleri.....	114

KISALTMALAR DİZİNİ

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- ACA** : American Counseling Association (Amerikan Psikolojik Danışma Birliği)
- AFA** : Açımlayıcı Faktör Analizi
- AMCD** : Multicultural Counseling and Development
(Kültüre Duyarlı Danışma ve Gelişme Örgütü)
- ANOVA** : Varyans Analizi
- APA** : American Psychology Association (Amerikan Psikoloji Derneği)
- ASCA** : American School Counselor Association
(Amerikan Okul Danışmanları Birliği)
- CACREP** : Council for Accreditation Counseling and Related Educational Programs
(Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu)
- CBMCS** : California Brief Multicultural Competence Scale
(Kaliforniya Kültüre Duyarlı Yeterlilik Ölçeği–Kısa form)
- CCCI** : Cross-Cultural Counseling Inventory
(Çokkültürlü/Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanteri)
- CNPAAEMI** : Council of National Psychological Associations for
the Advancement of Ethnic Minority Interests (Etnik
Azınlık Paylarının Geliştirilmesi İçin Ulusal Psikolojik
Dernekler Konseyi)
- CORE** : Council on Rehabilitation Education (Rehabilitasyon Eğitimi Kurulu)
- ÇEKÜL** : Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı
- ÇPDYÖ** : Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği
- DFA** : Doğrulayıcı Faktör Analizi
- KDAÖ** : Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği
- LGBT** : Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel
- MAKSS- CE** : Multicultural Awareness, Knowledge and Skills Survey- Counselor Edition
(Kültüre Duyarlı Farkındalık, Bilgi ve Beceriler Anketi- Psikolojik
Danışmanlar Versiyonu)
- MCCTS-R** : Multicultural Counseling Competence and Training Survey-Revised
(Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlilik ve Eğitim
Anketi gözden geçirilmiş hali)

MCI	: Multicultural Counseling Inventor (Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri)
MCKAS	: Multicultural Counseling Knowledge and Awareness Scale (Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Bilgi ve Farkındalık Ölçeği)
M-C SDS	: Marlowe-Crowne Social Desirability Scale-Short Form (M-C Sosyal İstenirlik Ölçeği- Kısa Form)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEI	: Multicultural Experiences Instrument (Kültüre Duyarlı Deneyimler Belgesi)
MMHAS	: Multicultural Mental Health Awareness Scale (Kültüre Duyarlı Ruh Sağlığı Farkındalık Ölçeği)
ORAS-P	: Oklahoma Racial Attitudes Scale-Preliminary Form (Oklahoma Irksal Tutumlar Ölçeği- Ön Form)
PDR	: Psikolojik Danışma ve Rehberlik
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

1.1. Sorun

Toplum içindeki tüm bireylerin tamamıyla aynı olmaları ya da benzer özellikleri taşımaları, her açıdan homojen özellikler göstermeleri söz konusu değildir. Aynı toplum içinde yaşıyor olsalar da bireylerin demografik özellikleri, kişilik özellikleri, yaşam tarzları, beğenileri, seçimleri, sosyoekonomik düzeyleri, eğitim seviyeleri, aile düzenleri gibi pek çok özellik bakımından diğerlerinden farklı olmaları, her bir bireyin sahip oldukları özellikler açısından çeşitlilik göstermesi kaçınılmazdır.

Her birey, toplum içerisinde bir takım fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel özellikleri ile yer almaktadır. Bu bireylerin yer aldığı toplumsal yapının kültürel özellikleri, cinsiyet, ırk, sosyal sınıf, din/mezhep, dil, cinsel yönelim ve diğer istisnai unsurlardan oluşmaktadır (Banks ve Banks, 2007, s.78). Bireyin içinde bulunduğu kültür ise, içinde yaşadığı coğrafi bölgenin ve ekolojik ortamın getirdiği farklılıkları, etnik kökeni ve içinde yaşadığı ulusun özelliklerini kapsayan bir bütünü ifade etmektedir (Bektaş, 2006, s.46). Bireylerin sahip oldukları kültürel özellikler, onları diğer bireylerden ayırıp biricik kılarken, aynı zamanda toplumdaki diğer bireylerle ortak yönlerine işaret etmektedir.

Bireylerin birbirinden farklı kültürel özellikler taşımaları, aynı toplum içinde bazı kültürel özelliklerin diğerlerinden daha baskın kabul edilmesini de beraberinde getirmiştir. Beyaz ırk, yüksek sosyoekonomik düzey, erkek olmak gibi kültürel özelliklerin diğer kültürel özelliklere baskın olup, bu kültürel özellikleri edilgen hale getirmesi, kültürel travmaya yol açan bir neden olarak kabul edilmektedir (White ve Henderson, 2008, s.11).

Bireylerdeki kültürel travmanın yol açtığı sorunları çözmek için uygun bir zemin olan psikolojik danışma ortamında da geleneksel yaklaşımın, bazı kültürel özellikleri diğerlerinden üstün kabul edildiği öne sürülmektedir. Geleneksel psikolojik danışma bakış açılarının baskın kültüre dayanan yanlı bakış açıları, farklı kültürel gruplardan danışanların ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır (Nelson- Jones, 2002, s.136). Toplum içinde olduğu gibi psikolojik danışma ortamında da, herhangi bir kültürel özelliğin bir diğerinden üstün tutulmamasının ve kültürlerin kendine özgü özelliklerinin

göz ardı edilmemesinin, kültürel travmanın ortaya çıkmasını engelleyeceğini ve var olan travmaların giderilmesinde etkili olacağını öngörmek olasıdır.

İnsan gelişiminin her zaman kültürün içinde gerçekleşen bir unsur olduğu ve hiçbir insanın bulunduğu kültürden bağımsız davranamayacağı (Kağıtçıbaşı, 2000, s.93) dikkate alındığında kültürel özellikler ile insanların çeşitliliği ve farklılıklarına gösterilecek duyarlılığın, insanın var olduğu her alanda olduğu gibi psikolojik danışma ortamının da gerekli olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu nedenle, geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarına alternatif bakış açılarına ve uygulamalara ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Psikolojik danışma ortamında farklı kültürel öğeler barındıran danışanlarla kurulacak ilişkinin kalitesi ve verimliliği açısından, psikolojik danışmanların geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarının ortaya koyduğundan başka bir takım özellikler taşımaları gerektiği de gündeme gelmektedir. Bu açıdan psikolojik danışmanların psikolojik danışma ortamında danışanlarının kültürlerine duyarlı olmaları beklenirken, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla gerçekleştirdikleri psikolojik danışma sürecini gerçekleştirmek için ne kadar kültürel duyarlılık sahibi oldukları da tartışma konusu olmaktadır. Psikolojik danışmanların, kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulamasına sadece istekli olmaları değil, kültürel anlamda çeşitlilik gösteren danışanlarla çalışmada kültürel duyarlılık göstermeleri de beklenmektedir.

Kültürel duyarlılık, kültürler arasında farklılık olduğunu anlamakla başlayan bir tutumdur. Benzerlikler kadar kültürel farkların da iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmeden kabul edilmesini beraberinde getirmektedir (National Maternal and Child Health Center on Cultural Competency, 1997, s. 1). Bir başka deyişle, kültürel duyarlılık danışanlara saygılı olmaktır (Butler, 2003, s. 137). Kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışmanların gerekli yetkinliklere sahip olmalarının kültürel duyarlılığı prensip edinmelerine bağlı olması kaçınılmazdır. Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlara gösterilecek kültürel duyarlılığın, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin kazanılmasında anahtar rol oynadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımını ve bu alandaki yetkinlikleri daha iyi kavrayabilmek için öncelikle kültür ve çokkültürlülük kavramlarının irdelenmesi önemlidir.

1.1.1. Kültür

Kültür, sözlük anlamıyla bir toplumdaki yapılar, mimari detaylar gibi fiziksel unsurları olduğu gibi mitler, değerler, tutumlar ve ruhani görüşler gibi metaforik unsurları da kapsayan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Köken olarak toprağı sürmek, durmak, yetiştirmek ve yaşamak anlamlarına gelebilen Latince “colere” sözcüğünden türeyen kültür sözcüğü, Avrupalılar arasında baskın bir dünya görüşü üreten ve yayan “colonize” sözcüğü ile akraba sayılmaktadır. Kolonileşme süreci, belli bir kültürün üretilmesi ve başka kültürlerce yayılıp kopyalanması anlamına gelmektedir. Kolonileşme sürecinde kültür; sadece bitkileri ve hayvanları değil, insanları da Avrupalıların düşünce tarzına (Eurocentric) göre etkileyen bir fiil haline gelmiştir. Bu anlamıyla kültür, medeniyetleşmeyi temsil etmektedir (Moodley ve Curling, 2006, s.129).

Türkiye’de kültürü tartışan ilk isim olan Ziya Gökalp de, bu kavramı “medeniyet” ile eş anlamlı saymıştır (Damgacı, 2013, s.7). Kültürün medeniyet ile ilişkisinden yola çıkılarak yapılan bu tanımlarda, bir toplumun ve bu toplum içinde yaşayan bireylerin medeni olup olmamalarının tartışılmasının, o toplum içindeki baskın kültürel özelliklere ve düşünce tarzına sahip olup olmadıklarıyla ilintili olduğu görülmektedir.

Kültür, bireylerin ortaklaşa paylaştığı toplum kurumlarının birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Tarihsel ve sosyal değişim süreci içinde meydana gelen tüm maddi ve manevi değerlerle, bu değerleri gelecek kuşaklara iletmede kullanılan araçların bütünüdür. Bu bütünsel yönü ile bireyin kişiliğini etkilemekle sınırlı kalmayıp, aynı şekilde ona belli bir grupla özdeşleşebileceği bir kimlik edindiren normları ve kuralları düzenlemektedir (Başeymez, 2009, s.11). Bunun yanında, kültür, hem karmaşık bir kavram, hem de insanların tarihsel birikimlerinin, güncel değerlerinin, ürünlerinin, yaratımlarının, geleceğe dair tasarımları ve eğilimlerinin toplamı (Özhan, 2006, s. 17) olarak da ifade edilmektedir. Bu tanımlarda bireysel farklılıklar göz ardı edilmemekle birlikte toplum içindeki bireylerin ortak yönlerine vurgu yapan bütünsel bir bakış açısı öne çıkmaktadır.

Kültür tanımlanırken bütünlüyci etkisine dair tanımların ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Bu tanımlarda kültür, bir insan topluluğundan beklenen davranışları belirleyen, toplumsal rolleri oluşturan, düzenlenmiş davranışlar, düşünceler ve duyuların bütünü (Duverger, 2004, s. 23), bir grubun ortak tutumları, davranışları ve değerlerinin bütünü (Erden ve Akman, 2002, s.36) olarak ifade edilmektedir.

Kültürün bütünleştirici etkisinin vurgulanması yanında, her toplumun ortak bir kültürü olmasına rağmen aynı toplum içinde yer alan insan topluluklarının ortak geçmişleri, yaşadıkları bölge, ekonomik uğraş alanları ve sosyoekonomik düzeylerine göre farklı kültürler geliştirdikleri de vurgulanmaktadır (Cırık, 2008, s.27). Kültürün töre, aile, soy, sanat, eğitim, yerleşim şekilleri, üretim ve tüketim ilişkileri, yönetim, beslenme, sağlık, inanç sistemleri, kişilik sistemleri ve dil gibi farklı değişkenlerden oluştuğu (Güvenç, 1994, s.96) göz önüne alındığında aynı toplum içindeki bireylerin, taşıdıkları kültürel özellikler açısından çeşitlilik göstermeleri kaçınılmaz görünmektedir.

Kültür; toplum içinde var olan ve geçmişe dayanan gelenek, görenek, örf, adet, davranış kalıpları, değerler ve bu değerlere uyumlu normları içermektedir. Toplum içindeki bireylerin bireysel olarak benimsedikleri tutum ve davranışlarında kültürün etkileri gözlenebilmektedir (Koçak, 2010, s.18). Kültürün bireyler üzerindeki etkisi, bireylerin içinde yaşadıkları kültürden bağımsız olamamalarını beraberinde getirmektedir.

Kültür, karşıtlar arasında denge kurulmasını sağlayan toplumsal bir unsurdur. Toplumsal olduğundan dolayı yaşatılması ve sürdürülmesi için çaba gösterilmeyen her kültürün zamanla başka kültürlerin etkisiyle edilgen hale gelip yok olması söz konusudur (Kurt, 2004, s.24). Bu açıdan, farklılıkların göz ardı edilmemesinin, bireylerin ve toplumların çeşitliliklerini sürdürebilmelerini sağlayacağını kestirebilmek mümkün görünmektedir.

Kültürle ilgili tanımların çeşitliliği göze çarparken kültürün taşıdığı özelliklerde de sınıflandırılmaya gidildiği görülmektedir. Kültürün, toplumsal, öğrenilir, değişebilir, aktarılır ve sürekli, ihtiyaç giderici, bütünleştirici, öğeleri arasında ahenk bulunan ve kurallardan oluşan bir sistem olduğu ifade edilmektedir (Güney, 2009, s. 26). Kültürün özelliklerini tanımlayan bir başka görüşe göre de, kültür tamamen insanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır, doğanın ürünü değildir. İnsanlığın varlığından beri var olan kültür; bir grupta ya da bir topluluktaki ortak değer ve davranışlar, ortak iletişim kurmayı sağlayan bir dil, ortak yemek yeme alışkanlığı gibi her zaman söz konusu olan unsurları barındırmaktadır (Başeymez, 2009, s.10). Kültürün sadece tanımlanırken değil, özellikleri betimlenirken de bireyleri ve toplumları birbiriyle bütünleştirici yanına vurgu yapılması dikkat çekici bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) tarafından 1982 yılında Meksika'da

gerçekleştirilen Kültür Politikaları Dünya Konferansı'nda yayımlanan deklarasyon ile kültür kavramı ve kültürel kimlik, demokrasi, kültürel miras, gelişimin kültürel boyutu gibi ilgili kavramların çerçevesi de resmi bir ortamda çizilmiş bulunmaktadır (UNESCO, 1982, s.2). Kültür kavramının uluslararası bir platformda yeniden tanımlanması açısından önemli olan bu konferansta (Oğuz, 2008, s. 6), kültürel kimliği belirleyen unsurlar da sıralanmıştır.

Konferansta kültürel kimlik alt başlığı altında alınan kararlarla, her kültürün biricik, yeri doldurulamaz ve değerli olduğu, kültürel kimliğin bireylerin özgürleşmesine katkı sağladığı, tüm kültürlerin insanlığın ortak mirası sayıldığı, tüm kültürlerin eşitliklerinin ve onurlarının tanınması gerektiği, tüm kültürel toplulukların kendi kültürünü koruması ve başka kültürlere saygı duymaları gerekliliği vurgulanmıştır. Kültürel kimlik ve kültürel çeşitlilik kavramlarının birbirinden ayrılamaz olduğu da karara bağlanmıştır. Kültürlerden birinin ihmali ya da yok edilmesinin tüm insanlığın kaybı olacağı bu konferansta altı çizilen unsurlardan biri olmuştur (Damgacı, 2013, s. 8; UNESCO, 1982, s. 4). Konferansta alınan kararlarla, kültürel kimliği ne olursa olsun her bireyin kültürel özellikleri birbirine eşit sayılıp gözetim altına alınmış bulunmakta, baskın kültür anlayışı resmi olarak reddedilmektedir.

Özetle kültür, bireyleri toplum içinde konumlandırmayı, bireylerin birbirlerine benzer ve birbirlerinden ayrı yanlarının altını çizmeyi kolaylaştırmaktadır. Toplum içindeki bireyler bazı yönleriyle birbirlerinden farklı özellikler gösterip diğerlerinden ayrılmakta, bazı yönleri ile de birbirleriyle bütünleşmektedir. Her birey özellikleri açısından biricik olsa da, kültür bireye aidiyet duygusu kazandırıp onu bir gruba dahil etmektedir. Toplum içinde bireylerin sahip olduğu tek bir özellikten bahsedilemeyeceği gerçeğinden yola çıkarak tek bir kültürden bahsetmek de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, toplumların dinamiklerinin tek kültürlü değil çokkültürlü olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürel özelliklerin çeşitliliği, bireylerin sahip oldukları kültürel özelliklerin tek boyutlu olmadığı anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bu anlayış, kültürel özellikler ile ilgili çok boyutlu sınıflandırmaları da beraberinde getirmiştir.

1.1.2. RESPECTFUL Model

Kültürün bireyleri birbirinden ayırıştırıcı ve birbirine bütünleyici yönü, bireylere ait çok boyutlu bir model geliştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. D'Andrea ve Daniels (2001, s.420) tarafından bireylerin kimliklerinin tek bir boyuttan oluşmadığı, çoklu boyuta sahip olduğu RESPECTFUL Model ile ortaya koyulmuş ve bireylerin sahip oldukları farklı kültürel unsurların altı çizilmiştir. Bu çok boyutlu modelin unsurları;

Religious- Spiritual Identity- Bireylerin Dini- Ruhani Kimlikleri,
Ethnic-Cultural- Racial Background- Etnik-Kültürel-İrksal Geçmişleri,
Sexual Identity- Cinsel Kimlikleri,
Psychological Maturity- Psikolojik Olgunlukları,
Economic Class Background- Ekonomik Sınıf Geçmişleri,
Chronological-Developmental Challenges- Kronolojik-/Gelişimsel
Zorlayıcılar,
Threats to One's Personal Well-being- Özel İyi-Oluşu Tehdit Eden
Faktörler,
Family History and Dynamics- Aile Geçmişi ve Dinamikleri,
Unique Physical Characteristics- Diğerlerinden Ayrılan Fiziksel
Özellikleri,
Location of Residence- Yerleşim Yeri olarak sıralanmaktadır.

Modelde, bu unsurlarla bireylerin yaşamlarında diğerlerinden ayrılan özellikleri vurgulanmaktadır. Bir diğer deyişle, her bir bireyin belli unsurlar açısından çeşitlilik gösterebilecekleri vurgulanmıştır.

RESPECTFUL Model aracılığıyla psikolojik danışmanlar, danışanlarını ve kendi gelişimlerini etkileyen değişkenlerle ilgili bilgilerini artabilecek, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken daha kapsamlı düşünme ihtiyacı duyabilecek ve danışanlarının çok boyutlu doğasına uygun müdahale yöntemlerini seçebileceklerdir (D'Andrea ve Daniels, 2001, s. 427). Modelin çok boyutlu sınıflandırmasının, psikolojik danışmanların danışanlarının sahip oldukları boyutlar kadar kendi kültürel özelliklerini de dikkate almalarını sağlayacağını öngörmek mümkün görünmektedir.

Model, psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışmanların işini kolaylaştırmanın yanında akademik çalışmalarda da işlevsel bulunmaktadır. Çok boyutlu yanı sıra, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara da yardımcı olabileceği vurgulanmaktadır. İçerdiği boyutların bağımsız değişkenler olarak alanla ilgili araştırmalarda kullanılabileceği konusunda öneride bulunulmuştur (D'Andrea ve Foster Heckman, 2008, s.361).

Toplumların çokkültürlü olduğu günümüzde bireylerin de tek bir boyutla ele alınmalarının etkili bir psikolojik danışma süreci açısından elverişli olmayacağı, danışanların her bir boyutu dikkate alınarak geçirilecek bir psikolojik danışma sürecinin

psikolojik danışmanların işini kolaylaştıracağı ve danışanların süreçten etkili bir şekilde yararlanmalarını sağlayacağını söylemek mümkün görünmektedir.

1.1.3. Çokkültürlülük

Çokkültürlülük, tıpkı kültür gibi farklı bilim dalları tarafından tanımlanan ve tartışılan bir kavramdır. Çokkültürlülük kavramı, bireyler ve dolayısıyla toplumlar üzerinde etkili olduğundan özellikle siyaset bilimi, sosyoloji, felsefe, tarih gibi alanların çokkültürlülük kavramını olumlu (bütünleştirici) ve olumsuz (ayrıştırıcı) yönleri ile tartıştıkları görülmektedir.

İşsizlik, savaş, eğitim gibi nedenlerle ülke-içi ya da ülkeler arası göçler (iç ve dış göç) sebebiyle toplumlar arasındaki hareketliliğin artması, ülkelerin din, dil, ırk, etnik köken gibi unsurlar açısından çeşitlilik gösteriyor olması ve bu açılardan dünyanın küreselleşmesi ile kültürü oluşturan tüm öğelere vurgu yapılmaya başlanmıştır. Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association- APA, 2002, s. 9) tarafından yaş, cinsel yönelim, engelli olma, sosyal sınıf, etnik köken, din, dil ve kültürel özelliklerin bir arada yaşanması olarak tanımlanan çokkültürlülük kavramı da bu çeşitlilik sonucu ortaya çıkmıştır.

Çokkültürlülüğün dayandığı noktalar ve neden ortaya çıktığı ile ilgili bir netlik söz konusu iken, bu kavramın ortaya çıkış tarihi ile ilgili aynı netlik söz konusu değildir. Bir görüşe göre, 1950'lerde Kuzey Amerika'da kültürel öğeleri vurgulayan makalelerin sayısının artmaya başlaması ve aynı yıllarda Avrupa ülkelerinin de Amerika kaynaklı bu yaklaşımı benimsemeleri; çokkültürlülüğün çıkış noktası sayılmaktadır (Hojer, Puukari ve Launikari, 2009, s.74).

Çokkültürlülüğün ortaya çıkışı ile ilgili başka bir görüş ise, 1960'lı yıllarda ırksal ve etnik azınlıklar ile kadınların eşit hak ve olanak istekleri, insan hakları hareketlerinin yoğunlaşması ile bu gruplara yönelik ırkçılığın, cinsiyetçiliğin ve baskının farkına varıldığı yönündedir. Bu farkındalık sonucunda 1970'lerde çokkültürlülük ve çeşitlilik kavramları ortaya çıkmıştır. Önce Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da, daha sonra ise Batı Avrupa'da belirmesi, çokkültürlülüğün ortaya çıkışının dönüm noktaları sayılmaktadır (Munley vd., 2004, s.253). Dolayısıyla, tarihler arasında 10 yıllık bir sapma olsa da, çokkültürlülüğün tüm toplumu etkileyen ve giderek etkisi yaygınlaşan bir öğe olması konusunda fikir birliği mevcuttur.

Çokkültürlülüğün kültürle ilişkisinden yola çıkılarak yapılan bir tanımlamada, demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, vb.),statü değişkenleri (sosyal, eğitim, ekonomik),resmi ve gayri resmi ilişkiler ile ulus, etnik köken, dil ve din gibi etnografik değişkenlerin çokkültürlülüğü oluşturduğuna vurgu yapılmıştır (Pedersen, 1991, s.9). Daha sonra bu tanımdan yola çıkılarak geliştirilen bir başka tanımda, bireylerin tek bir kültüre değil demografik değişkenleri, statü değişkenleri, ilişkiler ve etnografik değişkenleri barındıran çoklu kültürel kimliklere sahip oldukları ifade edilmiştir (Kiselica ve Ramsey, 2001, s. 438).

Gittikçe yoğunlaşan dünya nüfusu, diğer taraftan egemenlik duygularının törpülenmesi çokkültürlülük sürecinin dinamiklerini oluşturmaktadır. Çokkültürlülük; farklı din, dil, ırktan farklı kültürdeki insanların, bir başka deyişle farklı etnik\kültürel kökene sahip toplulukların bir arada yaşama projesi olarak görülmektedir (Yakışır, 2009, s.1). Aynı zamanda, farklı ırk ve milletlerden oluşan, değişik dilleri konuşan, çeşitli örf, adet ve geleneklere sahip olan ve bununla beraber bir arada yaşayan toplumsal yapılar (Özhan, 2006, s.39) olarak da ifade edilmektedir.

Çokkültürlülük, birbirinden farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin ya da grupların aynı toplum içinde, diğerinin varlığını kabul ederek ve farklılıkların bir toplumu zenginleştirdiğine inanarak yaşadığı durumlar olarak kabul edilmektedir (Üstün, 2011, s.13). Bireylerin ve toplumların, kendilerinden olmayanı dışlamayıp farklılıklara saygı duymasının bir arada yaşamayı kolaylaştıracağını öngörmek mümkündür.

Çokkültürlülüğün toplumları birleştirici ve bütünleştirici yanına yapılan vurgunun (Özhan, 2006, s.163) yanında, bu kavramı insan yaşamındaki olumlu etkilerine atıfta bulunmayıp günümüzde sıkça tartışılan kültürel/politik problemlerden biri olarak tanımlama eğilimi de görülmektedir (Hazır, 2012, s. 26; Tekinalp, 2005, s. 79; Yakışır, 2008, s.45). Kültür tanımlanırken ortaya çıkan görüş ayrılıklarının çokkültürlülük tanımlanırken de söz konusu olduğu görülmektedir.

Çokkültürlülüğün topluma ait bir özellik olarak kabul edilmediği, bir ideal ya da siyasi program olduğu da bu konuda ifade edilen görüşler arasındadır. Bu görüşe göre çokkültürlülük; insan topluluklarının çoğul olması, kültürel açıdan çeşitlilik göstermesi ve bu çeşitliliğe farklı siyasi cevapların verilmesini beraberinde getirmektedir (Doytcheva, 2009, s. 13). Toplumdaki farklılıkların adilce ele alınmasını ve demokratik toplumları beraberinde getiren çokkültürlülük, farklılıkları geliştirme ve aktarmaya

olanak sağlayan bir siyasi program, entelektüel tartışma ve deneyim bütünü olarak tanımlanmaktadır. Her gruptan bireylerin kültürel olarak tanınması projesi olarak kabul edilen çokkültürlülük, bireyin kendini gerçekleştirme sürecine verilen yanıtlardan biri olarak kabul görmektedir

Çokkültürlülüğün planlı programlı bir içerikten oluşan politik bir öğreti ya da insan ve dünya hakkında oluşturulmuş felsefi bir kuram olarak değil, toplum içinde yaşayan insan yaşamına bir bakış açısı olarak görülmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Bölünme, hoşgörü eksikliği, düşmanlık gibi olumsuz siyasal eğilimleri sınırlandırabilme ve bertaraf edebilmenin, işlevsel bir kavram olan çokkültürlülük sayesinde olabileceği iddia edilmektedir (Özhan, 2006, s. 39). Bu açılardan, çokkültürlülüğün toplumsal çeşitliliği ortaya çıkaran, farklılıkları yok saymayan birleştirici bir unsur olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Çokkültürlülüğün sadece bir öğreti, kuram veya soyut bir kavram olmayıp, insan yaşamına doğrudan etkileri olan somut bir durum olması, insanların bir arada yaşamasından doğan tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Çokkültürlülük ile beraber, insanlığın birlikte yaşayabilme konusunda tek doğrusu olmayan bir problem ile karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir (Hazır, 2012, s. 26). Bu problemin ortaya çıkışında, çokkültürlü toplumlarda insan topluluklarının farklı kültürlere sahip olmaları ve başkalarıyla iç içe yaşamak zorunda kalmalarının etkili olduğu vurgulanmaktadır (Yakışır, 2009, s. 1).

Bir başka görüş ise, çokkültürlülük kavramının aslında bir uzlaşma aracı olmadığı, göz boyama ve dışlama aracı olarak kullanıldığı yönündedir (Tekinalp, 2005, s. 76). Çokkültürlü toplumların gereği olarak farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin bir arada yaşayabilmelerinin bir artı olarak sunulması eğilimi yanında, bir arada yaşamının zorlayıcı yanları da göz ardı edilmemektedir.

Çokkültürlülük tanımlanırken başlangıçta etnik kökene vurgu yapıldığı, bir toplumda farklı kültürlerin, farklı etnik grupların bir arada yaşamasının onaylandığı, bir tanıma politikası olarak siyasi alana vurgu yapılarak betimlendiği görülmektedir. Günümüzde ise, çokkültürlülüğün toplumsal alanın her sahası içinde görünür olduğu ifade edilmektedir (Akıncı Çötök, 2010, s. 10). Toplumların değişimiyle birlikte çokkültürlülüğün tanımında da değişiklik yapılması ve etnik köken dışındaki kültürel öğelerin de dikkate alınması gerekliliği gündeme gelmektedir.

Çokkültürlülük, henüz tamamen betimlenebilmiş bir alan olarak kabul edilmemektedir. Bu durumun nedeni de, çokkültürlülüğün hakim geleneksel

düşüncelerden çeşitli açılardan fark gösteren yeni politik, sosyal ve kültürel perspektiflerin bir araya getirilmesi olarak açıklanmasıdır (Koçak, 2010, s. 104). İnsan davranışlarının sınırının kültürel öğeler tarafından belirlendiği ve insanları tanımanın ilk yolunun bağlı buldukları kültürel öğeleri bilmek olduğunun altı çizilmiştir (Güney, 2009, s.49). Bu açıdan bakıldığında, toplumun çokkültürlü olmasının, bireylerin davranışlarını çeşitlendirebileceği ve bu davranış çeşitliliğini göz ardı etmemenin önemi ortaya çıkmaktadır.

Farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu çokkültürlü toplumlarda, her bir bireyin istek, beklenti ve taleplerinin birbirinden farklı olması öngörülebilmektedir. Bu açıdan, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin alacakları psikolojik danışma hizmetlerinin de bu bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi, genel psikolojik danışma sürecine yaklaşım farkı getirilmesi de beklenebilmektedir.

1.1.4. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı

Çokkültürlü toplumlarda giderek azınlık gruplarının ihtiyaçlarının farkına varılması, kültüre dayalı psikolojik danışmanın ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin başında yer almaktadır. Özellikle, psikoloji ve psikolojik danışma kuramlarının birey ve toplumların değişen ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaları, kültüre duyarlı psikolojik danışma anlayışının ve uygulamalarının ortaya çıkmasında önemli faktörler olarak işaret edilmektedir (Yalçın, 2002, s. 130). Farklı kültürel öğeler açısından birbirinden farklı özellikler göstermeleri beklenen toplumun her bir bireyinin, psikolojik yardım alma konusunda da ihtiyaçlarının ve beklentilerinin aynı olması beklenmemektedir.

Kendine özgü özelliklere sahip bireylerin danışanlar olarak psikolojik danışma yardım sürecinde de ihtiyaç ve beklentilerinin göz ardı edilmemesi, psikolojik danışmanların danışanlarının bu ihtiyaç ve beklentilerine karşı duyarlılık göstermeleri de psikolojik danışman-danışan ilişkisinin verimliliği ve kalitesi açısından önemlidir.

Psikolojik danışma ilkelerinden danışanın biricikliği ilkesi, Amerikan Psikolojik Danışma Birliği (American Counseling Association-ACA) tarafından meslek etiği bağlamında korunması gereken bir ilke olarak vurgulanmıştır. Bu bağlamda, psikolojik danışmanlar ve danışanlar, alt kültüre ya da baskın kültüre mensup olmaları dikkate alınmaksızın kendi inanç ve değerlerini psikolojik danışma ortamına getirmektedirler. Kişilerin biricikliğine katkıda bulunan özelliklerin psikolojik danışma ortamında yok

sayılması, danışanın kimliğinin işe yarar önemli bir bölümünü yok saymakla eş tutulmaktadır. Evrensel ve kültürler arası duyarlılığın önemine vurgu yapan bir yaklaşım olan kültüre duyarlı psikolojik danışma, psikolojik danışmanların kendi kültürel durumlarını fark edebilmelerini sağlamaktadır (Koç, 2003, s. 2). Bu açıdan psikolojik danışmanın, psikolojik danışma ortamında kendisini diğerlerinden ayıran özelliklerinin psikolojik danışman tarafından göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Psikolojik danışma, geliştiği toplumdan etkilenen bir süreçtir. Bu nedenle, kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışman ile danışan arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için kültürel ve kültürlerarası psikoloji alanındaki gelişmelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir (Erdur-Baker, 2007, s.109). Bireylerin bireyci (individualist) olmaktansa toplumcu/toplulukçu (collectivist) anlayışta olduğu toplumlarda, aile veya diğer sosyal destek kaynaklarına sahip olmanın bireylerin ruh sağlığı açısından etkilerini bilmek gerekmektedir. Psikolojik danışmanların kendilerinin de sözel olmayan iletişim ve iletişim tarzları ile sosyal destek unsurları oldukları, sadece kültüre ait duyarlılık değil alt kültür ve bireysel farklılıklara da duyarlılık gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir (Mocan-Aydın, 2007, s. 295). Kültüre duyarlı bir psikolojik danışma yaklaşımının benimsenebilmesi ve uygulamaya konulabilmesi açısından içinde çalışılan toplumun kültürel özelliklerine hakim olunması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Psikolojik danışma süreci, doğası gereği kültüre duyarlı olmak durumundadır. Öncelikle, psikolojik danışma bir ofis, okul ve bunların ötesinde geniş bir toplumun içinde gerçekleşen bir eylem olarak kabul edilmektedir. İkincisi, danışanın sorunları bağlı bulunduğu kültür içinde ele alınır. Ayrıca, psikolojik danışma eyleminin kendisi tarihsel ve sosyal olarak kültür temellidir yani psikolojik danışma kelimesinin yer almadığı ve kişilerin psikolojik danışman yardımı almadığı kültürler de mevcuttur. Başka bir açıdan da, kültür psikolojik danışmanın odağı olabilir yani danışanın içinde bulunduğu kültürde cinsiyetçilik, homofobi, ırkçılık, engellilere yönelik olumsuz davranışlar gibi öğelerden etkilenmesi söz konusu olabilir ve psikolojik danışma ortamında bunlardan doğan sorunlarla ilgili çalışılabilir (Lee vd., 2007, s. 7). Tüm bu özelliklerinden dolayı, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmayan bir psikolojik danışma süreci gerçekleştirmelerinin yolu olmadığını söylemek mümkündür.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, farklı kültürlerin bir arada yaşaması sonucunda ortaya çıkan bir gerekliliktir. Psikolojik danışmanların bu çok kültürlü ortamın farkında olması, bilgi ve beceri konusunda donanımlı olması gerekliliği, kültüre

duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Bektaş, 2006, s. 47). Kültüre duyarlı bir psikolojik danışmanlık anlayışının benimsenmesi ile psikolojik danışma ortamında, psikolojik danışmanlar tarafından, danışanların güçlenmesi ve psikolojik olarak özgürleşmesi teşvik edilmektedir (Crethar, Rivera ve Nash, 2008, s. 273). Psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışmanların kendilerinin, danışanlarının ve içinde yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerini dikkate almaları, danışanların süreçten yarar sağlamalarının önünü açacaktır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma için önemli bir unsur da, psikolojik danışmanların kendi eğilimlerinin ve kendi kültürel özelliklerinin diğer insanlar üzerindeki sınırlarını kabul etmeleridir. Psikolojik danışmanların danışanlarına yardım etmeye başlamadan önce, kendi kültürlerini ve dünya görüşlerini anlamaları gerekmektedir. Kültürel çeşitliliğin artması ile birlikte, daha çok batı toplumları için geliştirilmiş psikolojik danışma yaklaşımlarının dünyadaki tüm danışan tipleri için yararlı olup olmadığının incelenmesi gerekliliği de, kültüre duyarlı bir psikolojik danışma yaklaşımının benimsenmesini beraberinde getirmektedir. Sadece, belli bir toplum için geliştirilmiş psikolojik danışma yaklaşımları, o topluma kültürel olarak adapte olmuş veya yerleşmiş bireyler dışındakiler için uygun görünmemektedir. Bu nedenle, uluslararası bir yaklaşımın geliştirilmesi şarttır (Sumari, 2008, s. 25). Psikolojik danışmanların, danışanlarıyla daha etkili bir psikolojik danışma süreci sürdürebilmeleri için kendilerinin ve içinde buldukları toplumun kültürel özelliklerini analiz edebilmeleri, danışanlarının ihtiyaçlarını daha iyi karşılamalarının önünü açacağı görülmektedir.

Psikolojik danışman yetiştiren eğitimcilerin ve psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma araştırmaları, teorileri ve müdahaleleri konusundaki bilgi ve anlayışlarını artırmaları danışanlarının ihtiyaçlarına cevap vermelerini sağlayan unsurlardır (West-Olatunji vd., 2014, s. 134). Bu yaklaşım, psikolojik danışma süreci dışında farklı kültürel özelliklere sahip bireylerle ilgili bilimsel araştırmalarda da danışan lehine aynı duyarlılığı gerektirmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, bir inanç ve umut hareketi olarak da nitelendirilmektedir. Psikolojik danışmanların ruh sağlığına kültüre duyarlı bir bakış açısı geliştirebilmelerine yönelik bir inancı taşımakla birlikte, psikolojik danışma uygulamaları ve araştırmalarında, insan onurunu ve gelişimini teşvik eden, kültürel çeşitliliği esas alan bir yaklaşımın olması umudu da içermektedir (D'Andrea ve Foster

Heckman, 2008, s. 360). Dolayısıyla, kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının araştırma ve uygulama sürecinde farklı kültürel özelliklere sahip danışanların yaşadıkları sorunların giderilmesinde diğer psikolojik danışma yaklaşımlarına bir alternatif olarak sunulduğu görülmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, psikolojik danışma sürecinde belli bir kültürel grubu temsil eden danışanları diğerlerinden üstün kılmak veya diğer danışanları o gruba katmaya çalışmak yerine, daha çok evrensel ve kültürler arası duyarlılığa önem verilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Ortaya çıkışından bu yana, psikolojik danışmanların kendi kültürel özelliklerini fark edebilmelerini ve bu farkındalığın psikolojik danışma süreci ile psikolojik danışman-danışan ilişkisine olası etkilerine açıklık getirmeyi önemli bir ilke olarak kabul etmektedir. Bu temel düşünce ekseninde yol alan kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, psikolojik danışma alanında hızlı bir gelişim göstermiş, diğer yaklaşımların yanında merkezi bir konum kazanmıştır (Koç, 2003, s. 15).

İnsanların kendilerini kültürel olarak diğerlerinden “ben” ve “öteki” şeklinde net bir tanımla ayırabilmesi (Garcea, 2005, s. 59) gerçeğinden yola çıkarak, psikolojik danışmanın ve danışanın farklı kültürel gruplarda yer alması kültüre duyarlı bir psikolojik danışma yaklaşımını benimsemeyi beraberinde getirmektedir (Das, 1995, s. 47; LeBeauf, Smaby ve Maddux, 2009, s. 37). Psikolojik danışmanların, danışanlarının özelliklerinin yanı sıra, kendilerini de yansıtmaları gerekliliği “ben” ve “öteki” ayrımını kolaylaştıracak bir öge olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımla, psikolojik danışmanların hem kendi hem de danışanlarının kültürel özelliklerini ayırt edebilmeleri ve danışanların psikolojik danışma sürecinden verim alabilmelerinin önü açılacaktır.

Psikolojik danışmanların kendi kültürel özelliklerinin farkında olması, kendilerinden farklı kültürlerin varlığından haberdar olmaları ve danışanlarına yardımcı olabilmeleri anlamına gelmektedir. Psikolojik danışmanlar için en önemlisi, kültürel olarak daha sorumlu ve saygılı bireyler olmalarıdır. Bunun sağlanabilmesi için, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarına uygun psikolojik danışma hizmeti sunabilmeleri, farklı kültürel inançlara ait sorularını duyarlı ve saygılı bir biçimde sorabilmeleri gerekmektedir (Ahmed vd., 2011, s. 20). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, psikolojik danışmanların kendilerini danışanları yardımıyla geliştirebilecekleri bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.5. Kültüre duyarlı psikolojik danışma standartlarının sağlanması

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının psikolojik danışmanlar tarafından benimsenebilmesi ve psikolojik danışma ortamında farklı kültürel özelliklere sahip danışanlar için uygun bir şekilde kullanılabilmesi için, psikolojik danışmanların bu alanla ilgili uygun bir şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. Psikolojik danışmanların, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili aldıkları eğitimin genel psikolojik danışma uygulamalarında olduğu gibi danışanların yararına standartlaştırılmasının bu alanla ilgili uygulamalarda birlik sağlamayı kolaylaştıracağı öngörülebilmektedir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yeterli eğitime sahip olmamaları, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken etik sorunlar yaşamalarına da yol açabilmektedir (Sadeghi, Fischer ve House, 2003, s.176). Psikolojik danışma sürecinde danışanların zararına uygulamaların önüne geçilebilmesi, psikolojik danışmanların yeterli ve standart bir eğitim sürecine ihtiyacı olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Psikolojik danışmanların öğrenimleri boyunca, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında eğitim almalarının gereği ve önemine yaygın bir şekilde vurgu yapılmasına rağmen, mevcut alinyazında belirli yöntem ve stratejilere çok az yer verilmesi eleştiri noktalarından biridir (Kim ve Lyons, 2003, s.404). Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında eğitim alınması konusundaki uzlaşmacı bir tavır mevcut olsa da, bu eğitimin dayandırılacağı kaynaklarla ilgili sıkıntı çekildiği görülmektedir.

Uygulamaya yönelik kaynakların azlığına rağmen, yurtdışında psikolojik danışmanların eğitimi konusunda bir uygulama birliği söz konusudur. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri'nde psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının iki temel kurum olan Rehabilitasyon Eğitimi Kurulu (Council on Rehabilitation Education-CORE), ve Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (Council for Accreditation Counseling and Related Educational Programs-CACREP), tarafından akredite edildiği görülmektedir. Amerikan Psikoloji Derneği (APA) de, ruh sağlığı hizmetlerinde standart uygulamaları sağlayan bir diğer yetkili kurumdur. Bu kurumlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulamaları ile ilgili maddeleri de içeren listeler yoluyla, bu alandaki uygulamalara da bir standart getirme yoluna gitmişlerdir (Boston, 2009, s. 5; CACREP, 2002, s. 2; CORE, 2008, s. 5; Koç, 2003, s. 9).

Aşağıda, CORE, CACREP ve APA tarafından geliştirilen standartlara yer verilecektir. Daha sonra, ülkemizde psikolojik danışma ile ilgili standartlara değinilecektir.

1.1.5.1.CORE ve CACREP

Rehabilitasyon Eğitimi Kurulu (CORE), psikolojik danışmanlık programlarını standartlaştırmayı ve Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (CACREP), psikolojik danışman eğitim programlarının akreditasyonlarını sağlamayı amaçlayan iki kurumdur. Her iki kurum da, psikolojik danışmanlık programlarının nasıl oluşturulacağını belirleyen rehberler olduğu için önemli sayılmaktadır (Boston, 2009, s. 5; CACREP, 2002, s. 3; CORE, 2008, s.1).

CORE, psikolojik danışmanları en yetkin şekilde eğitmeyi hedeflemektedir. Öğrencilerin CORE onayını almaları için en az 600 saatlik staj eğitimini tamamlamaları gerekmektedir. Bu staj uygulaması, genel itibariyle haftalık 40 saat bir kurumda çalışma yükümlülüğünü kapsamaktadır. Ayrıca, psikolojik danışmanların bu süreçte kayda aldıkları psikolojik danışma sürecinin sertifikalı süpervizörler tarafından denetlenmesi de gerekmektedir (CORE, 2008, s. 5).

CACREP ise, psikolojik danışmanların en fazla yeterliliğe sahip olmalarını sağlamak adına bir eğitim programı uygulanması gerektiğini karara bağlamıştır. CACREP onaylı bir eğitimden geçmek için psikolojik danışmanlık öğrencilerinin, alanında en az yüksek lisans derecesi almış, öğrencinin staj alanında en az iki yıl tecrübe sahibi süpervizörlerin gözetiminde çalışmaları şart koşulmaktadır. En az bir saati yüz yüze olmak koşuluyla haftada en az 40 saat sürmesi gereken bir çalışma süresinin yanı sıra 600 saatlik bir staj eğitimi de gerekmektedir (CACREP, 2002, s. 4).

Staj süresi, coğrafi bölgeye de bağlı olarak psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışmanlarla çalışmalarına olanak sağlamaktadır. CACREP, staj programları dışında psikolojik danışmanlık öğrenimi süresince öğrencilerin çokkültürlülükle ilgili en az bir ders almalarını da zorunlu tutmaktadır (Boston, 2009, s. 104; CACREP, 2002, s. 49; Kağnıcı, 2013, s. 223).

1.1.5.2. APA

Amerikan Psikoloji Derneği (APA) de, toplumların çokkültürlü yapısını, kültürel olarak farklı özellikler taşıyabileceklerini göz ardı etmemiştir. Kurum, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlara yönelik standart bir psikolojik danışma süreci geliştirmek için bir kılavuz hazırlamıştır. Etnik Azınlık Paylarının Geliştirilmesi İçin Ulusal Psikolojik Dernekler Konseyi (Council of National Psychological Associations for the Advancement of Ethnic Minority Interests-CNPAEMI) tarafından farklı ırk/etnik kökenlere yönelik hazırlanan bu kılavuzda, her bir danışan grubunun kültürel özellikleri, beklentileri, değer yargıları gibi konularda psikolojik danışmanların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Her bir bireyin çoklu kültürel sistemlere dahil olduğu ifade edilmektedir. Kılavuzda, belli bir kültürel sistemin değer yargısının kapsam içinde değişebileceği belirtilmekte, bu nedenle psikolojik danışma öğrencilerine danışanlarının ve kendilerinin değer yargılarını fark etme ve tartışma olanağı verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (CNPAEMI, 2009, s. 2).

APA da, tıpkı CORE ve CACREP de olduğu gibi psikolojik danışman adaylarının öğrenimleri boyunca çokkültürlülükle ilgili ders almalarını sertifikasyon sürecinin bir koşulu olarak öne sürmektedir (APA, 2002, s. 30). Psikolojik danışman yetiştiren kurumların, uygulamalarında standart bir yaklaşıma sahip olmalarının; daha sonra alanda yetişecek yeni kuşaklarla yaklaşım farklarını minimuma indirmesi açısından önemli görünmektedir. CORE ve CACREP gibi alanda standartlaşmayı sağlayan kurumların, uygulamalar arasındaki uyumsuzluğu, zamana ve mekana bağlı değişkenlik göstermesini ve birbirinden farklı uygulamalardan danışanların zarar görmesini engelleyebileceğini tahmin etmek mümkün görünmektedir.

1.1.5.3. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ve Türkiye

Türkiye’de alanyazında kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının özellikle psikolojik danışman eğitimindeki eksikliklere vurgu yapılarak incelendiği görülmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışmanın üniversitelerde rehberlik ve psikolojik danışmanlık programlarında ders olarak yer alması gerekliliği açısından tartışılmaya başlandığı dikkat çekmektedir (Bektaş, 2006, s. 56; Kağnıcı, 2011, s. 123; Kararımak, 2008, s. 122;

Yeşilyaprak; 2009, s. 209). Kültüre duyarlı psikolojik danışma standartlarını sağlama ile ilgili çabalar, sunulan öneriler ile sınırlı görünmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminde standart sağlanması konusunda, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından alınan kararlar doğrultusunda uygulamalı dersler konusunda sınırlandırılmaya gidildiği, öğretmenlik yeterlilik alanı çerçevesinde ders programlarının oluşturulduğu görülmektedir. Bu alanda standart bir uygulama konusu henüz gündeme alınmamakta, kültüre duyarlı psikolojik danışma ve çokkültürlülük ile ilgili derslerin sadece bazı üniversitelerde (Ege Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi) seçmeli ders olarak görüldüğü belirtilmektedir (Bektaş, 2006, s. 55; Kağnıcı, 2013, s. 226).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından da Etik Kurallar Kitapçığında “bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık” başlığı ile altı çizilen bir unsur olduğu görülmektedir (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2007, s.10). Ülkemizde çalışan psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışmanlarıyla gerçekleştirdikleri uygulamalarında ortak bir tutuma sahip olabilmeleri için, ilgili başlık dışında bir standartın olmadığı dikkat çekmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının ülkemizde 2000’li yıllarda psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki çalışmalarda yer bulmaya ve sınırlarının çizilmeye başladığını söylemek mümkün görünmektedir. Buna rağmen, uygulama birliğinin sağlanması ve tüm üniversite müfredatlarında yer bulması açısından yeterli adımların atılmadığı görülmektedir.

1.1.6. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri

Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının şekillenmesi ve psikolojik danışma ortamlarında kullanılmaya başlaması ile psikolojik danışmanların bu alandaki yeterliliklerinin tartışılmaya başlanması kaçınılmaz görünmektedir. Öncelikle, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin olabilmek için gerek ve yeter şartların belirlenmesi ile psikolojik danışmanların alandaki yeterliliklerinin ölçülmesi de gündeme gelmiştir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yeterliliklerin tanımlanması, psikolojik danışmanların sahip olmaları gereken noktaların tartışılmaya başlanması, birçok alanda olduğu gibi azınlıklarla ilgili tartışmalarla ortaya çıkmıştır. Psikolojik danışma alanında da kültürel azınlıklara verilen hizmetlerin verimli olmadığı ve psikolojik danışmanların bu alanda çalışmaya hazır ve yeterli olmadıkları görüşü, yeni bir yaklaşımın benimsenmesi gereğini tartışmaya açmıştır (Sue, Ivey ve Pedersen, 1996, s. 366).

Daha önce sadece beyaz Amerikalı Anglosakson Protestan erkek (WASP) danışmanların, kaliteli bir psikolojik yardım süreci geçirmeleri ile ilgilenen geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarının aksine, farklı kültürel gruplara da gösterilmeye başlanan bu duyarlılık kurumsal olarak da psikolojik danışma ortamında yer bulmuştur. 1970'lerde beyaz olmayan personel ve psikolojik danışmanlarla ilgili konuları ele alan Beyaz Irk Olmayan Personelle İlgili Meseleler ve Rehberlik Derneği'nin (Association of Non-White Concerns in Personnel and Guidance- ANWC) kurulması da bu değişim sonucu ortaya çıkmıştır. Daha sonra, bu örgütün adı, psikolojik danışma odağının sadece ırksal unsurlara dayandırılmaması esas alınarak Association for Multicultural Counseling and Development (Kültüre Duyarlı Danışma ve Gelişme Örgütü- AMCD) olarak değiştirilmiştir (Hojer, Puukari ve Launikari, 2009, s. 76). Ülkelerin vatandaşlarının ırksal ve etnik köken açısından gösterdikleri çeşitlilikten doğan bir yaklaşım olan kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinin sadece bu unsurları taşımayacağı, kültürün barındırdığı tüm unsurlara sahip olması gerektiği açıktır.

Pedersen'in (1991, s. 10) kültüre duyarlı psikolojik danışmayı psikolojik danışma kuramları arasında dördüncü güç olarak betimlemesi, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine bir tanım getirmesi bu alanda önemli bir adım sayılmaktadır. Bu tanıma göre, psikolojik danışmanların kendi ölçütleri ya da bazı objektif ölçütlere göre değil, danışanları için anlamlı bir gelişimi teşvik etmek adına danışanların dünya görüşlerini anlamaları, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yeterli olduğunun göstergesidir. Bu yaklaşımın gereği olarak, psikolojik danışman danışanlarını kendi kültürel ortamları içinde değerlendirmeli, ırksal ve kültürel kimliklerinin sosyopolitik etkilerini anlamalı ve kimlik gelişiminin ayrılmaz bir parçası olarak kültürel etkileri tanımalıdır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin gelişimi, yaşam boyu sürecek kişisel ve profesyonel bir yolculuk olarak adlandırılmaktadır. Bu gelişimsel süreç,

psikolojik danışmanların kültürün altında yatan biricik ve değişen kavramları anlamaları ve aynı zamanda danışanlarını karmaşık, çok boyutlu kültürel varlıklar olarak anlamaya çalışmaları ile mümkün olabilmektedir (Courtland, 2008, s. 2). Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda yetkin olabilmek için eğitilmelerinin sadece öğrenim süreciyle sınırlı olmadığı görülebilmektedir.

Bu alandaki yeterliliklerin çerçevesinin çizilmesi, Sue, Arredondo ve McDavis (1992, s. 481) tarafından kültüre duyarlı psikolojik danışmada psikolojik danışman yeterliliklerinin belirlenmesi ile gündeme gelmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri, psikolojik danışmanların kendi değerleri, varsayımları ve önyargılarının farkında olmak (farkındalık), farklı kültürlere mensup danışanların dünya görüşlerini anlamak (bilgi) ile farklı müdahale yöntemleri ve tekniklerini uygulamak (beceri) olmak üzere üç yeterlilikten oluşmaktadır. Bu üç yeterlilik alanı inanç ve tutumlar, bilgi ile beceriler olarak üç alt boyuta ayrılmışlar ve her bir yeterlilik bu üç boyut ile açıklanmıştır. Söz konusu yeterliliklere aşağıda yer verilmiştir:

1.1.6.1. Farkındalık boyutu: Kendi değerleri, varsayımları ve önyargılarının farkında olmak

Bu yeterlilik, bir profesyonel olarak psikolojik danışmanın kendi varsayımları, değerleri ve önyargılarının farkında olmasını kapsamaktadır. Bu farkındalık sayesinde psikolojik danışman, kendi dünya görüşünün ve içinde bulunduğu kültürel koşulların ürünü olduğunu anlamaktadır. Kendisine yönelik bu farkındalık, psikolojik danışmanın psikolojik danışma sürecine yansımalarını anlamayı sağlamaktadır.

Farkındalık boyutu, inanç ve tutumlar, bilgi ve beceriler olmak üzere üç alt boyutta incelenmiştir. İnanç ve tutumlar alt boyutu, psikolojik danışmanların kendi kültürlerinin farkında ve kültürel geçmişine duyarlı olmaları, farklılıklara değer verme ve saygı göstermelerini kapsamaktadır. Bu boyutta ayrıca, psikolojik danışmanların kendi kültürel geçmişlerinin, yaşantılarının, tutumlarının ve değerlerinin psikolojik danışma sürecine etkileri, yeterliliklerini ve sınırlarına yönelik farkındalık sahibi olmaları ile danışanları ile aralarındaki farklılıklar konusunda rahat hissetme de yeterlilikler arasında sayılmıştır.

Bilgi alt boyutunda, psikolojik danışmanların kültürel geçmişlerini, bu geçmişin kişisel ve mesleki anlamda normal ve anormallik tanımına ve psikolojik danışma sürecine

etkileri ile ırkçılık önyargılılık, ayrımcılık ve baskının psikolojik danışmanı ve süreci nasıl etkilediğini bilmenin önemi vurgulanmıştır. İletişim tarzlarını ve kendi iletişim tarzının psikolojik danışma sürecine etkisini bilme de bilgi boyutunda sayılan gerekliliklerdendir.

Farklı kültürel ortamlarda etkili olabilmek ve kendini geliştirmek için eğitim ve konsültasyon olanaklarını araştırma, yetkinliği sınırlı olduğunda eğitim veya konsültasyon yardımı alma veya yetkin bir uzmana yönlendirme beceri alt boyutunun unsurlarındandır. Kendini kültürel bir varlık olarak görme de, kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde sahip olunması gereken becerilerdendir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından farkındalığa sahip olması, danışanları ile kendi arasındaki kültürel farklılıkların farkında olması anlamına gelmektedir. Avrupalılar, beyaz Amerikalılar gibi baskın kültür özellikler kabul edilen bireylerin kendi ırk/etnik kökenleri üzerinde düşünme ihtiyacı duymamaları, kendilerini diğerleriyle eşit görmediklerinin farkına varmamaları mümkün görünmektedir. Psikolojik danışmanların kendi ırksal kimlik gelişimi, etnik kökenlerinin özellikleri gibi konularda ve bunların psikolojik danışma ortamındaki olası etkileri konusunda araştırmaya açık olmaları beklenmektedir (Buhin, 2006, s. 323; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 485).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında farkındalık sahibi psikolojik danışmanların projeksiyonu kendilerine çevirmeleri ve daha önce sorgulamadıkları değer yargılarını, inançlarını, bakış açılarını gözden geçirmeleri gerektiği görünmektedir.

1.1.6.2. Bilgi boyutu: Farklı kültüre mensup danışanların dünya görüşlerini anlamak

Sue, Arredondo ve McDavis (1992, s. 482), bilgi boyutunu psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarının dünya görüşlerini anlaması, bu görüşleri saygı ve takdir ile karşılaması olarak tanımlamışlardır. Bu durum, psikolojik danışmanın farklı bakış açılarını kendi bakış açısı olarak kabul etmesi anlamını taşımamaktadır. Bu boyut, psikolojik danışma ortamında çalışırken, psikolojik danışmanların danışanlarının farklı bakış açılarını kabul edebilmesi ve psikolojik danışma sürecinde onları yargılamamasını beraberinde getirmektedir.

Bilgi boyutu, farkındalık boyutunda olduğu gibi inanç ve tutumlar, bilgi ve beceriler olmak üzere üç alt boyuta ayrılmıştır. İnanç ve tutumlar alt boyutu, danışanları

psikolojik danışma sürecinde etkileyebilecek farklı kültürlere karşı olumsuz duygularının farkındalığı, kendi inançları ve tutumlarını önyargısız bir tutum içinde karşılaştırmak için istekliliği ve farklı etnik kökene sahip olan kişilere karşı kalıp yargılarının farkında olmayı kapsamaktadır.

Çalıştığı grup veya kültür hakkında bilgili olma, farklı kültürel özelliklere sahip danışanların yaşam deneyimlerinin, kültürel mirasının ve geçmişinin farkında olma bilgi alt boyutunda yer alan yeterliliklerdendir. Irkın, kültürün, etnik kökenin kişilik oluşumuna, mesleki tercihlere, psikolojik bozukluklara, yardım arama davranışına ve psikolojik danışma yaklaşımlarının danışana uygunluğuna etkisini anlama bu alt boyutta altı çizilen gereksinimlerdir.

Farklı etnik grupların ruh sağlığı ve ruhsal bozuklukları hakkında yapılan araştırmaları takip etme, çeşitli eğitimlerle farkındalığını, bilgisini ve kültürlerarası becerilerini geliştirme ile psikolojik danışma süreci dışında da farklı kültürel ortamlar içinde aktif olarak yer alma psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken elde etmeleri gereken becerilerdir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda bilgili olmaları, farklı dünya görüşlerini anlamaları anlamına gelmektedir. Danışanlarının dahil olduğu kültürel gruplarla ilgili bilgi toplamaları, kültürel normlar, gelenekler, ırksal/etnik köken kimlik gelişim modelleri, kültürel farklılıkların insan gelişimindeki etkileri, azınlıkların yaşadığı sosyal sorunlar gibi konulardan haberdar olmaları gerekmektedir (Buhin, 2006, s. 323; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 482).

Psikolojik danışmanların psikolojik danışma oturumlarında farklı kültürel özellikler taşıyan danışanlarla çalışmalarını söz konusudur. Bu esnada, birbirinden farklı danışan gruplarıyla karşılaşmaları nedeniyle farklı kültürlerle ilgili bilgi sahibi olmaları yaptıkları işin bir gereği halini almaktadır. Kültürün, psikolojik danışma sürecindeki önemli değişkenlerden biri olması, aynı zamanda psikolojik danışmanlarının danışanlarını yanlış anlamasına yol açabilecek bir etken olması bu zorunluluğu doğurmaktadır (Koç, 2003, s. 5). Danışanlarının kültürel özellikleri ile ilgili bilgi sahibi olmanın, kültüre duyarlı bir psikolojik danışma yaklaşımını benimseyen bir psikolojik danışman için kültür kaynaklı sorunların çözümünde tek başına etkili olamayacağını söylemek mümkündür.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda bilgi sahibi kabul edilebilmeleri için, kendi kültürleri dışındaki kültürlerin tarihleri,

ayrımcılığın (ırkçılık, etiketleme vb.) etkileri ve sonuçları, diğer kültürlerin dilleri ve kelimelerin argo anlamları ile kendi iletişim tarzının başka kültürler üzerindeki etkilerini bilmeleri gerekmektedir. Diğer kültürler hakkında bilgi sahibi olmak için uygun kaynakları, geleneksel psikolojik danışma yaklaşımları ve uygulamalarının farklı kültürel özelliklere sahip danışanlara uygun olmayabileceği, kendi kültürünün başkaları tarafından nasıl algılandığı ve farklı kültürel özelliklere sahip danışanların psikolojik danışma hizmeti almaları konusundaki resmi engeller gibi pek çok konuda da bilgi sahibi olmaları beklenmektedir (Arredondo vd., 1996, s. 53; Pedersen vd., 2002, s. 6; Santos, 2012, s. 21). Psikolojik danışmanların, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla etkili çalışabilmek için danışanlarının kültürel özellikleri ile ilgili geniş bir bilgi dağarcığına sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.

1.1.6.3. Beceri boyutu: Farklı müdahale yöntem ve teknikleri uygulamak

Sue, Arredondo ve McDavis'e (1992, s. 483) göre, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma becerilerine sahip olmaları sayesinde farklı kültürlerle mensup danışanlarla çalışırken danışanlarının kültürlerine duyarlı ve uygun müdahale yöntemleri kullanmaları mümkün olabilmektedir. Kültüre duyarlı beceriye sahip olmak, psikolojik danışmanların, psikolojik danışma sürecinde danışanlarının ihtiyaçlarına yönelik tekniklere yer vermeleri anlamına gelmektedir.

Beceri boyutunun alt boyutları da inanç ve tutumlar, bilgi ve beceriler olmak üzere sınıflandırılmıştır. İnanç ve tutumlar alt boyutu, danışanların dini veya ruhani değer ve inançlarına, yerel yardım uygulamalarına, içsel yardım sunma ağlarına saygılı olmayı, farklı dilleri psikolojik danışma sürecini engelleyen bir etken olarak düşünmemeyi kapsamaktadır.

Bilgi alt boyutunda, psikolojik danışma ve terapinin genel özellikleri ile farklı kültürlerin değerlerinin çatışabileceği bilgisi, farklı kültürel özelliklere sahip danışanların sağlık hizmetlerini kullanma konusunda karşılaşılabilecekleri engellerine yönelik farkındalık önemli unsurlardandır. Bu alt boyutta, değerlendirme ölçeklerinin ve puanlamasının yanlı olabileceğini bilme, bunların sonuçlarını danışanın kültürel veya dil özelliklerini akılda bulundurarak yorumlama ile farklı kültürel özelliklere sahip danışanların aile yapılarını, hiyerarşilerini, değer ve inançlarını, toplumun özelliklerini ve

bu danışanların toplum ve ailedeki destek kaynaklarını bilme de sahip olunması gereken yeterlilikler olarak belirtilmiştir.

Sözel ve sözel olmayan çeşitli yardım tepkilerini kullanabilme, sözel ve sözel olmayan mesajları uygun şekilde alma ve iletebilme, gerektiğinde geleneksel şifa verici kişilerden, dini ve ruhani liderlerden ve farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışanlardan konsültasyon hizmeti alma, dil problemi yaşandığında dış kaynaklardan yardım alma, test teknikleri ve değerlendirilmeleri konusunda eğitim alma, bu teknik ve değerlendirmelerin kültürel sınırlıklarının farkında olma beceriler alt boyutunda ifade edilen yeterliliklerdendir. Bu boyutta ayrıca, önyargılı, ayrımcı ve yanlı uygulamaları engellemek için çalışma ile amaç belirleme, yasal haklar ve psikolojik danışmanın yönelimleri gibi konularda danışanı bilgilendirme sorumluluğuna sahip olma da sahip olunması gereken yeterlilikler olarak vurgulanmıştır.

Psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken uygun becerileri kullanabilmeleri kendileri, diğerleri ve toplum hakkındaki bilgilerini geleneksel yardım modellerinin ötesine geçip uygun müdahaleleri seçmeleri anlamına gelmektedir. Psikolojik danışmanların kendi psikolojik danışma tarzlarından, danışanlarının lehine vazgeçebilmeleri gerekmektedir. Danışanlarının tercih ettiği dilde psikolojik danışma yapma, bu mümkün olmadığında başka bir psikolojik danışmana yönlendirme, tedavi planının bir parçası olarak diğer meslektaşlarıyla işbirliği içinde olma ve danışanlarının yararına seçimler yapma beceri boyutunun örneklerindedir (Buhin, 2006, s. 323; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 483).

Psikolojik danışmanların dinleme becerilerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri, farklı kültürden danışanlarla çalışırken de psikolojik danışman-danışan ilişkisini güçlendiren bir unsurdur. Farklı kültürden danışanlarla çalışırken, dinleme becerisinin yansıtıcı olması, kullanılan dilin de bireysel bir dil değil ilişkisel ve kültürel konularla ilgili olması gerekmektedir. Bu yöntemle, danışanların duygularını ifade etmeleri ve yansıtılmaları, sessiz kalmamaları sağlanabilmektedir (MacDougall, 2002, s. 53).

Psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde farklı kültürden danışanlarıyla çalışırken uygun becerileri kullanma konusunda yetersiz olmaları olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Becerilerin kullanılmasındaki eksiklik ve yetersizlik, psikolojik danışma sürecinin erken sonlandırılmasına, danışanların süreçten memnuniyetsizliğine ve psikolojik danışma sürecinden olumlu sonuçlar almalarına yol açan en önemli neden olarak görülmektedir (Sue ve Zane, 1987, s. 40).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri sayesinde psikolojik danışmanlar, kültürel olarak çeşitlilik gösteren danışanlarının dünya görüşlerini anlayabilecek, uygun müdahale strateji ve teknikleri geliştirebileceklerdir (Williams, 2010, s. 62). Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini taşımaları, danışanlarının ve kendilerinin kültürel özelliklerine yönelik bilgi, beceri ve farkındalıklara sahip olmaları, psikolojik danışma ortamında farklı kültüre sahip danışanlarla çalışmak için bir güçtür. Bu güç, psikolojik danışma ortamında uygun becerileri kullanma ve kaliteli bir ilişki kurmaları, psikolojik danışma ortamında farklı kültürlerden danışanların psikolojik yardım sürecinden verimli bir şekilde yararlanabilmeleri anlamına gelmektedir.

Sue, Arredondo ve McDavis (1992, s. 481) tarafından geliştirilen bu yeterlilikler, daha sonra kültüre duyarlı psikolojik danışma alanyazınında yapılan çalışmalar için öncü olmuştur. Alanda yapılan psikolojik danışman yeterliliklerine ilişkin araştırma ve ölçek geliştirme çalışmalarında bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarının yerlerini koruduğu görülmüştür (Kim vd., 2003, s.162; LaFrambrosie, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 381; Ponterotto vd., 2002, s. 154). Bu ölçme araçlarının etnik kökeni temel alarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini sınıadığı görülmektedir (Lee vd., 2007, s. 21).

Aile içinde bile farklı kültürden söz etmenin mümkün olduğu görülürken, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile sözü edilen farklı kültürlerin bir arada yaşamasıdır. Bu bir arada yaşama deneyimi sonucunda psikolojik danışmanların bu çok kültürlülüğün farkında olması, bilgi ve beceri konusunda donanımlı olması kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımını benimsedikleri anlamına gelmektedir (Bektaş, 2006, s. 47; Streufert, 2012, s. 42; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 483). Bu nedenle, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarından bağımsız ölçülemeyeceği öngörülebilmektedir.

Bu üç boyut, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini sınavan ölçeklerde genel anlamıyla korunmakla birlikte, Sadowsky vd. (1994, s. 138) bu boyutlara ilişki (relationship) boyutunu da eklemiştir. Constantine ve Ladany (2001, s. 427) ise, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini kişisel farkındalık, kültüre duyarlı genel bilgi, kültüre duyarlı psikolojik danışma öz yeterliği, danışanı biricik yapan değişkenleri anlama yeteneği, etkili psikolojik danışma ilişkisi ve kültüre duyarlı psikolojik danışma becerileri olmak üzere altı boyutla sınıflandırmışlardır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri, bu alandaki bilginin hem farkındalık ile hem de becerilerin kişisel keşfi ile birleşiminden oluşmaktadır. Bu birleşim, kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulayıcılarının gelişimi için hayati önem taşımaktadır (Pope, Reynolds, ve Mueller, 2004, s. 36).

Kültüre psikolojik danışmanın en önemli odaklarından biri, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışmada, onları anlamada ve etik davranmada psikolojik danışmanlara yardımcı olmaktır. Psikolojik danışmanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini devreye sokmadıklarında bilgi, beceri ve farkındalıklarına dayalı bir teorik çerçeveye sahip olamamaktadırlar. Sue, Arredondo ve McDavis (1992, s. 481) tarafından ortaya konulan üç boyutun, tüm psikolojik danışma alanlarında kullanılmaya elverişli olduğu belirtilmiştir (Boston, 2009, s. 16). Kültürel özelliği ne olursa olsun danışanlarıyla iyi bir terapötik ilişki kurmak ve psikolojik danışma sürecinin verimliliğini sağlamak için bir psikolojik danışmanın bu üç temel boyuta hakim olması kaçınılmazdır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma süreci, psikolojik danışmanların farklı kültürel özellikler taşıyan danışanlarla psikolojik danışma sürecine girmeleriyle başlamaktadır. Psikolojik danışmanların bu süreçte farklı cinsiyet, din, dil, etnik köken gibi kültürel unsurları dikkate almaları ve bilgi, farkındalık ve becerilerini ortaya koymaları, kültüre duyarlı bir psikolojik danışma sürecini meydana getirmektedir.

Psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde danışanlarının kültürel özelliklerini dikkate almaları, öncelikle danışanlarının özelliklerini bilmelerini gerektirmektedir. Örneğin, kadınlarla çalışırken şiddet, az maaş, samimiyete gereksinim, kendini sosyal ilişkilerle tanımlama, feminizm, kadın hakları, başarı korkusu, çocuk bakımı, dinin getirdiği sınırlamalar, kadın hastalıkları, ruh sağlığı hizmeti almaya erkeklerden daha açık olmaları gibi kadınlara yönelik gerçekliklerden haberdar olmaları beklenmektedir. Kadınlar yaş, etnik köken, din ve benzeri özellikler açıdan değişkenlik göstermelerine rağmen sosyal açıdan değişmeyen ortak özellikleri olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanında, kadınlara yönelik kendi değer yargılarını sorgulamaları da kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda yetkin bir psikolojik danışman olmak için gerekli koşullardan sayılmaktadır (Foster ve May, 2003, s. 159 ; Lee vd., 2007, s. 22; Maddock, 1990, s. 55).

1.1.7. Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin psikolojik danışmanların özellikleri

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin bir psikolojik danışman olabilmek için sadece bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarını özümseme ve doğru uygulamanın yeterli olmayacağını kestirmek mümkündür. Psikolojik danışmanların sahip oldukları mesleki yeterlilikler kadar kişisel özellikleri, bu alana yönelik bakış açıları gibi etkenlerin de kültüre duyarlı psikolojik danışma alanındaki yetkinliklerine katkısının olması beklenmektedir.

Psikolojik danışmanlar adına psikolojik danışma sürecinde farklılıkların gündeme gelmesi danışanlarıyla ilişkilerini etkileyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Her bir farklı kültürel özellik ile ilgili zorlukların yaşanması ve özel psikolojik danışmanlık ihtiyaçlarının doğması beklenmektedir (Nelson-Jones, 2014, s. 429). Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin sayılabilmeleri için, danışanlarının kültürel özelliklerini ve bu özelliklerden doğacak ihtiyaçları karşılayabilmeleri gerekmektedir.

Psikolojik danışmanların tüm bireylerle yetkin bir şekilde çalışabilmeleri için danışanlarının yaşam deneyimlerine, ihtiyaçlarına ve dünya görüşlerine kültürel duyarlılık göstermeleri gerekmektedir (Butler, 2003, s. 136). Kültürel duyarlılık, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla sürdürülen psikolojik danışma sürecinde yetkin sayılabilmenin ön koşullarındandır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma, kültürlerüstü bir yardım modeli olarak kabul edilmektedir. Bu modelde, danışanların sorunlarının tanımlanması, psikolojik danışmanların danışanlarının beklentilerini karşılaması, güvenilir olmaları ve danışanlarını rahatlatacak teknikler kullanmaları yer almaktadır (Ponterotto, 1988, s. 45). Psikolojik danışmanların, kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımını benimsemelerinin, kültürel özellikleri ne olduğuna bakılmaksızın tüm danışanların kendilerini rahat ve güvende hissetmesini sağlayacağı beklenmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından yetkin bir psikolojik danışman için vurgu yapılan en önemli kişilik özelliği güvenilirlik sayılmaktadır. Güvenirlik, psikolojik danışmanın yeteneklerine, dürüstlüğüne ve kişiliğine olan güveni içermektedir. Güvenirliğin yanında, psikolojik danışmanın danışanları tarafından danışanlarını bilgilendirme, iletişim kurma, zeka veya yetenek konusunda uzman sayılabilmesi

gerekmektedir. Psikolojik danışmanın, psikolojik danışma ortamında danışanlarına yönelik geçerli tespitler yapabilecek dürüstlükte olması da yeter şartlardan biridir. Bütün bu nitelikleri barındıran bir psikolojik danışmanın, danışanlarına karşı adil bir tutum sergileyebileceği öngörülmektedir (Ahmed vd., 2011, s. 21).

Psikolojik danışmanların farklı kültürden danışanlarıyla kurdukları ilişkinin kalitesi, psikolojik danışma sürecinde danışanların kendilerini iyi hissetmelerinde önemli bir etkidir. Psikolojik danışmanların, danışanları tarafından uzman, güvenilir ve etkili bulunmaları sürecin daha işlevsel olması için önemli sayılmaktadır (Sue ve Zane, 1987, s. 39).

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin sayılabilmeleri için kendilerini değerlendirme sürecinden geçmeleri, bilgi ve beceri edinimini önemsemeleri de gerekmektedir. Psikolojik danışmanın ortaya çıktığı Avrupa kökenli Amerikan bakış açısı ile gerçekleştirilen yardım edici ilişki süreçlerinin ve bu yaklaşımı benimseyen ruh sağlığı uzmanlarının yanlı olması kaçınılmaz kabul edilmektedir (Buhin, 2006, s. 322). Danışanların psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışmanlara yönelik olumlu tutum ve görüşlere sahip olmalarının, bu sürecin danışanlar lehine daha verimli olmasının önünü açtığı görülmektedir.

Psikolojik danışman ve danışan, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik veya yaş gibi farklı kültürel altyapıya sahip olduklarında psikolojik danışma sürecini de içeren pek çok konuda aynı ya da benzer beklentilere sahip olmadıkları görülmektedir. Bu durumun da her iki taraf için de konforlu bir süreç getirmedeği öne sürülmektedir. Hem psikolojik danışman, hem de danışan açısından üretken sonuçlar vermesi beklenmeyen bu tür bir psikolojik danışma sürecinin uzun soluklu olması ihtimali de düşmektedir (Lee vd., 2007, s. 7). Danışanların psikolojik danışma sürecinden verimli bir şekilde yararlanmaları ve sürece devam etme isteği duymaları, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarının beklentilerine cevap verebilme yeterlilikleri ile mümkün olabilecektir.

Psikolojik danışmanların, her bir danışanın çoklu kültürel kimliğe sahip olduğu fikrini benimsemesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, danışanların geçmişe, şu ana ya da geleceğe odaklanmaları, bağımlı ya da bağımsız kişiliklere sahip olmaları, girişken ya da çekingen olmaları gibi pek çok yönde farklılık gösterebileceklerini öngörmeleri gerekmektedir (Kiselica ve Ramsey, 2001, s. 434; Pedersen, 1991, s. 9). Bu kültürel özelliklerin danışanların sorunlarının kökeninde ve psikolojik danışman ve danışan

ilişkisinde etkili olacağını bilmesi gerekmektedir (Robinson ve Howard-Hamilton, 2000, s. 7). Psikolojik danışmanların, danışanlarına yönelik bu bilgiyi psikolojik danışma ortamında farkındalık ve beceriler ile birleştirmelerinin etkili bir psikolojik danışma süreci doğurması ve kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından yeterli psikolojik danışmanları ortaya çıkarması beklenmektedir.

Danışanlarıyla sağlıklı ilişki kurabilen psikolojik danışmanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin sayılmaktadırlar. İnanç sistemleri, varsayımları ve yanlılıklarının farkında olmalarının yanısıra bu varsayım ve yanlılıkları açık iletişimle keşfetmeye çalışmaları gerekmektedir (Boston, 2009, s. 19; Flowers, Griffin-Dixon ve Trevino, 1997, s. 126).

Psikolojik danışman ve danışan ilişkisi, Sodowsky vd., (1994, s. 138) tarafından bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarına ek olarak getirilmiştir. Bu ilişkinin kaliteli olmasının, hem psikolojik danışman hem de farklı kültürel özelliklere sahip danışanlar için süreçte yanlış anlamaları ve soru işaretlerini kaldırmaya yardımcı olmakla birlikte, sürecin erken sonlandırılmasını engellemede etkili olacağını öne sürmek mümkün görünmektedir.

Psikolojik danışmanların danışanlarına objektif ölçütlere göre yaklaşımları için, her bir danışanın doğası gereği çokkültürlü olduğunu, tüm bireylerin kişisel, siyasi ve tarihsel kültürlere sahip olduğunu, bireylerin sosyokültürel, çevresel, siyasi ve tarihi belli olaylardan etkilendiğini ve çokkültürlüğün bireysel çeşitlilik ile kesiştiğini kabul etmeleri gerekmektedir. Bu özellikler, kimliğin kişisel boyutlarını oluşturmaktadır (Arredondo vd., 1996, s. 45). Bu boyutların psikolojik danışma ortamında göz ardı edilmemesi, psikolojik danışmanların her bir danışanı tek başına cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni gibi özellikler açısından ele almamalarını, bu ve benzeri kültürel özelliklerin tümünü barındıran, bu özellikleriyle biricik olan bireyler olarak kabul etmelerini beraberinde getirmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yetkin bir psikolojik danışmanın, bilimsel yaklaşıma sahip olması gerekliliklerden bir diğeridir. Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken sürecin nasıl işleyeceğine dair erken tahminlerde bulunmak yerine, sürece yönelik hipotezler geliştirmelidir. Ayrıca, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken doğru zamanda danışanlarının kültürel özelliklerini genelleme ve doğru zamanda danışanlarına özgü ve özel özelliklere vurgu yapma becerilerine sahip

olmalıdır. Son olarak da, psikolojik danışmanların çalıştıkları kültürel gruplarla ilgili derin bir bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (Sue, 1998, s. 445).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından en iyi uygulamaları gerçekleştirebilmek için verilen bir ipucu listesine göre psikolojik danışmanların kendi kültürlerini, inanç ve değerlerini keşfetmeye devam etmeleri, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışabileceklerine inanmaları ve çokkültürlülük konularında danışabilecek bir profesyoneller listesi geliştirmeleri gerekmektedir. İyi uygulamalar için ayrıca, meslektaşlarıyla diyalog halinde olmaları, kültürel okuryazarlığını artırmaya devam etmeleri, çokkültürlükle ilgili geliştirilmiş görüşme soru listelerini psikolojik danışma ortamında uygulamaları, daima sistematik çalışmalarını, danışanların kültürel normlarına ve davranışlarına bağlı olarak mikro becerilerini (temel psikolojik danışma becerileri) değiştirmeleri de şart koşulmaktadır. Bu listeye göre, bir etnik grup içinde heterojenlik olsa da, kültürel değerlerin temelini homojen olabileceğini varsayan, danışanların kültürlerine bağlı sorunların ve danışanların davranış/belirtilerinin farkına varan, danışanlarını güçlendirici bir bakış açısıyla çalışan psikolojik danışmanlar yetkin sayılmaktadır. İyileştirme sürecinde çokkültürlülük konularını keşfetmeye ve daima kültüre duyarlılıkla ilgili uzmanlaşma çabası göstermeye devam eden psikolojik danışmanlar da bu listeye göre iyi kategorisinde değerlendirilmektedir (Jones, 2008, s. 1772).

Mesleki ortam dışındaki yaşam deneyimlerinin de kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine olumlu etkisi görülmektedir (Gutierrez, 1996, s. 26; Heinrich, Corbine ve Thomas, 1990, s. 130). Sosyal çevrede farklı kültürel özelliklerden kişilerle etkileşimde bulunulması, farklı kültürleri tanımak adına yapılan kültürel geziler gibi etkenlerin meslekte geçirilen süreye değer kazandıracağı düşünülmektedir. Daha az iş deneyimi olan bir psikolojik danışman ile mesleki kıdemi fazla bir psikolojik danışman arasındaki olası farkı, bu yaşam deneyiminin doğurabileceği söylenebilir. Bir başka açıdan, psikolojik danışmanların çalıştıkları bölgelerin kültürel yapısına hakim olmalarının, bu bölgelerde geçirdikleri süreden bağımsız olarak kültürel duyarlılık algılarını artıracakları beklenmektedir.

1.1.8. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili ölçme araçları

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin tanımlanması ve çerçevesinin çizilmesi ile bu alandaki yeterlilikleri ölçen ölçme araçlarının geliştirilmesi süreci de başlamıştır. Bu ölçme araçlarının geliştirilme sürecinin, kültüre duyarlı bir psikolojik danışma yaklaşımının ortaya çıktığı ve daha çok tartışıldığı Avrupa ve Amerika kıtasında daha çok yer bulduğu görülmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yayınlarda kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili ölçme araçlarının geliştirilmesi ve var olan ölçme araçlarının iyileştirilmesi çalışmalarının bu alanda kapladığı yer dikkat çekicidir (Garnst vd., 2004, s. 163; Khawaja, Gomez ve Turner, 2009; Kocarek vd., 2001, s. 486; Kim vd., 2003, s. 161; LaFrambrosie, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 380; Ponterotto, vd., 1994, s. 316; Ponterotto vd., 2002, s. 153; Rogers ve Ponterotto, 1997, s. 211; Sheau, Rigali- Oiler ve Lent, 2012, s. 527; Sodowsky vd., 1994, s. 138; Vandiver, 2002, s.146). Psikolojik danışmanların psikolojik danışma ile ilgili genel yeterliliklerinin yanında çokkültürlü toplumda yaşamalarının gereği olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma alanındaki yeterliliklerinin ne düzeyde olduğunun araştırılma ihtiyacı şaşırtıcı görünmemektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında psikolojik danışmanların yeterliliklerini ölçen ölçme araçlarının bir kısmı kendi beyanlarına dayalı (self-report) yeterliliklerini ölçerken, süpervizörlerin ve danışanların psikolojik danışmanların yeterliliklerini değerlendirdikleri ölçme araçları da mevcuttur. Aşağıda, çoğunluğu psikolojik danışmanların kendi beyanlarına (self- report) dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili alanda sıkça kullanılan ölçme araçlarına yer verilecektir.

1.1.8.1. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri (Multicultural Counseling Inventory- MCI)

Sodowsky ve çalışma arkadaşları tarafından 1994 yılında geliştirilen Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri (Multicultural Counseling Inventory- MCI), 4'lü Likert tipi derecelendirmeye (Çok geçerli-4, Çok geçerli değil- 1) dayanmaktadır. Davranış, tutum ve duyarlılıklara yönelik 40 maddeden oluşan ölçme aracı, Sue ve çalışma arkadaşlarının ortaya koydukları kültüre duyarlı 11 maddeden oluşan bilgi, 11 maddeden oluşan beceri ve 10 maddeli farkındalık alt boyutlarının yanısıra 8 maddeden

oluşan kültüre duyarlı ilişki boyutunu da içermektedir. Ölçme aracında duyarlılık ve tutumları içeren davranışsal maddelere yer verilmiştir. “*Kimin kısa ya da uzun süreli terapiye ihtiyacı olduğunu ayırt etmede yeterliyim.*”, “*Krize müdahalede etkiliyim.*”, bu tür ifadeler örnek maddeler olarak sayılabilir. Envanterden alınan yüksek puan, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili daha fazla yeterliliğe işaret etmektedir (Sodowsky vd., 1994, s. 137; Sodowsky, 1996, s. 287).

Ölçme aracı, ruh sağlığı uzmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yeterliliklerini ölçmeye yönelik geliştirilmiştir. Envanterin geliştirilmesinin iki temel amacı vardır. Öncelikli amaç, kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımına niceliksel bir destek sunmaktır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini ölçen güçlü bir ölçme aracı ortaya koymak ise, doğal sonuç olarak ortaya çıkmaktadır (Sodowsky, 1996, s. 287). Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri, birçok araştırmada yaygın kullanılan bir ölçme aracı olarak dikkat çekmektedir (Bellini, 2002, s. 67).

1.1.8.2. Kültüre Duyarlı Farkındalık, Bilgi ve Beceriler Anketi- Psikolojik Danışmanlar Versiyonu (Multicultural Awareness, Knowledge and Skills Survey-Counselor Edition- MAKSS- CE)

D’Andrea ve çalışma arkadaşları tarafından 1991 yılında geliştirilen ölçme aracı, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini kendi beyanlarına dayalı olarak ölçmektedir. Ölçme aracı, bireylerin farkındalığı, bilgileri ve iletişim becerilerini ölçmeye yönelik 60 maddeden oluşmaktadır (D’Andrea vd., 1991, s. 143).

Likert tipi 4’lü derecelendirmeye (Kesinlikle katılmıyorum-1, Kesinlikle katılıyorum- 4) sahip olan ölçek, akademik alanda olduğu kadar farklı iş alanlarında ve resmi kurumlarda çok yaygın olarak kullanılan bir ölçme aracı olmuştur (D’Andrea, 1991, s. 145; Holcomb-McCoy ve Day Vines, 2004, s. 157; Kocarek vd., 2001, s. 491; Pope-Davis ve Dings, 1995, s. 295).

Kim vd., (2003, s.161) tarafından gözden geçirilen ölçme aracı, gözden geçirilmiş versiyonunda 33 madde içermektedir. Farkındalık ve beceri boyutlarında 10, bilgi boyutunda 13 maddenin yer aldığı ölçme aracında yüksek puan yüksek yeterliliği ifade etmektedir. Farkındalık boyutuna ilişkin maddeler olumlu ya da olumsuz ifadeler şeklinde sunulmuşken, diğer iki boyuta ilişkin maddeler soru formundadır. “*Farklı ırk*

letnik kökene sahip bireyler psikolojik danışma ortamında yetersiz temsil edilmektedirler.” (Farkındalık), “*Çoğulculuğu ne kadar anladığınızı kodlayınız.*” (Bilgi), “*Psikolojik danışma sürecinde amaçlı ya da tesadüfi iletişim sinyallerini anlamada ne kadar iyi olduğunuzu düşünüyorsunuz?*” (Beceri) ifadeleri ölçme aracının örnek maddeleri olarak verilebilir (Kim vd., 2003, s. 168; Owens, 2012, s. 102).

1.1.8.3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Bilgi ve Farkındalık Ölçeği (Multicultural Counseling Knowledge and Awareness Scale- MCKAS)

Ponterotto tarafından 1991 yılında geliştirilen, daha sonra Ponterotto vd., (2002, s. 153) tarafından daha sonra gözden geçirilip son haline getirilen Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Bilgi ve Farkındalık Ölçeği (MCKAS), 45 maddelik Kültüre Duyarlı Farkındalık Ölçeği- B Formu (MCAS-B) kullanılarak türetilmiştir. Farkındalık alt boyutuna bilgi alt boyutunun eklendiği MCKAS, 32 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır.

Psikolojik danışmanların kendi beyanlarına dayalı olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algılarını ölçmektedir. Likert tipi 7’li derecelendirmenin yapıldığı ölçekte, “Tamamen doğru değil” ifadesi 1, “Tümüyle doğru” ifadesi 7 ile belirtilmektedir. Ölçeğin her iki boyutunun güvenilirliği yüksek (.85) bulunmuştur. Ölçekten alınacak yüksek, puan yüksek yeterlilik ifadesi olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin örnek maddeleri olarak “*Bazı araştırmaların azınlıkların ruhsal hastalıklara daha yatkın olduklarını belirttiklerinin farkındayım.*” (Farkındalık) ve “*Farklı etnik azınlık gruplarının kültürlenme modellerini bilirim.*” (Bilgi) verilebilir (Armstrong, 2008, s. 2; Gamst, Liang ve Der-Karabetian, 2011, s. 170; Chao, 2005, s. 83; Ponterotto vd., 2002, s. 173).

1.1.8.4. Kaliforniya Kültüre Duyarlı Yeterlilik Ölçeği –Kısa form (California Brief Multicultural Competence Scale- CBMCS)

Gamst ve çalışma arkadaşları tarafından 2002 yılında geliştirilen ölçek, ruh sağlığı uzmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini kendi beyanlarına göre ölçen araçlardan biridir. 2004 yılında aynı isimler tarafından gözden geçirilerek son haline getirilmiştir. Farklı ırktan Kaliforniyalı ruh sağlığı uzmanlarının örneklem olarak alındığı ölçek, sosyokültürel çeşitlilikler, kültürel bariyerlerin farkındalığı, kültüre duyarlı bilgi ve danışmanlara yönelik duyarlılık olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır.

Ölçek, 21 maddeden oluşmaktadır. 4'lü Likert tipi (Kesinlikle katılmıyorum- 4, Kesinlikle katılıyorum-1) olarak derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek yeterliliğe işaret etmektedir. Örnek maddeler olarak, “*Erkeklerin ruh sağlığı ihtiyaçlarını ölçmede yeterliyim.*”, “*Kendi değerlerimin danışanı ne kadar etkileyeceğinin farkındayım.*”, “*Yanlı inançlarıma ait davranışlarını tanımlayabilirim.*” verilebilir (Gamst, Liang ve Der-Karabetian, 2011, s. 15 ; Gamst vd., 2004, s. 163).

Psikometrik özellikleri güçlü bulunmasına rağmen, örneklem seçiminde sadece alan çalışanlarına yer verilmesi ve üniversitede çalışan ruh sağlığı uzmanları ile alandaki üniversite öğrencilerinin dahil edilmemesi ölçme aracı için eleştiri konusu olmuştu. Bu nedenle, ölçek genellenebilir olmadığı eleştirisine maruz kalmıştır (Gamst vd., 2004, s. 178).

1.1.8.5. Kültüre Duyarlı Ruh Sağlığı Farkındalık Ölçeği (Multicultural Mental Health Awareness Scale -MMHAS)

Khawaja, Gomez ve Turner (2003, s. 67) tarafından Avustralya Queensland bölgesinde klinik psikologlar, psikolojik danışmanlar, sosyal çalışmacılar, stajyer psikologlar gibi ruh sağlığı uzmanlarına yönelik olarak geliştirilen bir ölçektir. Likert tipi 5'li derecelendirmeye (Az- 1, Mükemmel-5) ölçülen 35 madde içermektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma farkındalığı, bilgisi ve iletişim becerileri olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Toplamda alınan puanın yüksek olması, daha fazla yeterlilik anlamına gelmektedir. “*Ölçme araçlarındaki kültürel yanlılığın farkındayım.*” (Farkındalık), “*Avustralya'nın çokkültürlü politikasını anlarım.*” (Bilgi) ve “*Farklı aksanlı kişilerin konuşmalarını anlayabilirim.*” (Beceri) maddeleri örnek olarak sunulabilir.

Ölçeğin psikometrik özellikleri güçlü kabul edilmesine rağmen, sosyal istenirliğin kontrol altına alınmaması ölçeğin sınırlılıklarından kabul edilmektedir. Kapsadığı coğrafyanın büyüklüğü açısından, 268 kişilik örneklemin daha geniş tutulması gerektiği ölçeğe yönelik yapılan eleştirilerdendir (Gamst, Liang ve Der-Karabetian, 2011, s. 25; Khawaja, Gomez ve Turner, 2009, s.75).

1.1.8.6. Çokkültürlü/Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanteri (Cross-Cultural Counseling Inventory-CCCI)

Hernandez ve LaFromboise tarafından 1985 yılında geliştirilen ölçme aracı, daha sonra LaFromboise ve çalışma arkadaşları tarafından gözden geçirilerek son haline getirilmiştir. Çokkültürlü / Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanterinin gözden geçirilmiş hali, Cross-Cultural Counseling Inventory-Revised (CCCI-R) adıyla yaygın olarak kullanılan bir ölçme aracıdır (LaFromboise,, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 380).

İlk başlarda, psikolojik danışmanların farklı etnik kökene/ırka mensup danışanlarıyla gerçekleştirdikleri psikolojik danışma sürecinin bir gözlemci tarafından değerlendirilmesine dayanmaktadır. Daha sonraki uygulamalarda psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini kendilerinin değerlendikleri (self-report) araçların daha yaygın kullanıldıkları görülmektedir.

Kültüre duyarlı beceri, kültüre duyarlılık ve sosyokültürel farkındalık olmak üzere üç alt boyuttan oluşan CCCI-R, 20 madde içeren Likert tipi bir ölçme aracıdır. Maddeler, “kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a giden 6’lı bir derecelendirmeye değerlendirilmektedir. Ölçme aracından alınan puanların yüksekliği, yüksek yeterlilikle paralel kabul edilmektedir “*Profesyonel sorumlulukların farkında.*” (Kültüre duyarlı beceri), “*Kendi değerlerini danışana sunma*” (Kültüre duyarlılık) ve “*Kendi değerlerinin danışanı nasıl etkileyeceğinin farkında*” örnek maddeler olarak sayılabilir (LaFromboise,, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 384.; Ponterotto vd., 2002, s. 172).

Ölçme aracı ile ilgili daha sonra yapılan inceleme çalışmalarında, kabul edilebilir bir iç tutarlılık düzeyine ve orta derecede kapsam, ölçüt ve yapı geçerliklerine sahip olduğu ancak test- tekrar test güvenilirliği (test-retest reliability) açısından yeniden değerlendirilmesi gerektiği görüşlerine yer verilmiştir (Ponterotto vd., 1994, s. 318; Ponterotto vd.,2002, s. 174).

1.1.8.7. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlilik ve Eğitim Anketi gözden geçirilmiş hali (Multicultural Counseling Competence and Training Survey-Revised-MCCTS-R)

Holcomb-McCoy ve Myers tarafından 1999 yılında geliştirilen MCCTS, 2004 yılında Holcomb-McCoy ve Day Vines tarafından gözden geçirilip son halini almıştır.

Okulda çalışan psikolojik danışmanlara yönelik geliştirilen ölçme aracı, 4'lü Likert tipi derecelendirilen 32 maddeden oluşmaktadır. “Yeterli değil-1”, psikolojik danışmanın, psikolojik danışma yapmak için henüz uygun olmadığını gösterirken, “Kesinlikle yeterli-4”, yüksek seviyede bir performansı işaret etmektedir (Holcomb-McCoy ve Myers, 1999, s. 294; Holcomb-McCoy ve Day Vines, 2004, s. 154).

Ölçek geliştirme çalışması 209 kişi ile yapılmış, farklı etnik köken/ ırk gruplarından psikolojik danışmanlarla çalışılmasına özen gösterilmiştir. Psikolojik danışmanların, hangi etnik köken/ırka mensup olduklarını kendi beyanları ile ifade etmelerine, belli bir ırk/etnik kökene kendileri belirtmeden dahil edilmemelerine dikkat edilmiştir. Bu şekilde, ırk/etnik köken açısından kategorize etmek istemeyen katılımcılar açısından kolaylık sağlanmıştır (Holcomb-McCoy ve Day Vines, 2004, s. 296). Bu çalışma kapsamında geliştirilmekte olan ölçme aracında da psikolojik danışmanların demografik bilgileri ile ilgili kısımda etnik köken ile ilgili aynı yöntemi izleme yoluna gidilmiştir.

Ölçme aracından yüksek puan alınması, yüksek yeterliliğin belirtisi kabul edilmektedir. “*Etnik/kültürel mirasımı tartışabilirim.*” (Farkındalık), “*Önyargıyı tanımlayabilirim.*” (Bilgi) ve “*İrkçılıktan ya da diğerlerinin yanlışlığından doğan problemleri ayırt etmelerinde danışanlarıma yardımcı olabilirim.*” (Beceri) maddeleri, bu ölçeğe ait örnek maddeler olarak verilebilir (Holcomb-McCoy ve Myers, 1999, s. 298).

Ölçme aracı, kültüre duyarlı terminoloji, bilgi ve farkındalık olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Literatürdeki bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarından oluşmasına rağmen, ırksal kimlik gelişimi ile kültüre duyarlı psikolojik danışma tanımlarının da boyutlara eklenmesi gerektiği de gelecekteki araştırmacılara tavsiye edilmiştir (Gamst, Liang ve Der-Karabetian, 2011, s. 35; Holcomb-McCoy ve Day Vines, 2004, s.159).

1.1.8.8. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği (ÇPDYÖ)

Ülkemizde Özer (2014, s. 57) tarafından kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışmasında, 5'li Likert tipi (1=Beni hiç tanımlamıyor, 5= Beni tamamen tanımlıyor) 26 maddeden oluşan bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Başlangıçta yazılan 62 madde 332 alan çalışanına uygulanmıştır. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği (ÇPDYÖ), bilgi, beceri ve

farkındalık boyutlarından oluşan bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puan, çokkültürlü psikolojik danışmaya yönelik yeterlilikle ilgili yüksek yeterlilik algısını ifade etmektedir.

Ölçeğin bilgi boyutuna örnek olarak, “*Farklı kültüre mensup danışanlarımın dini inanışları hakkında bilgi sahibiyim.*” maddesi, farkındalık boyutuna örnek olarak “*Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken danışanların bazı davranışlarını yadırgadığımı fark ediyorum.*” maddesi verilebilir. “*Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözel ifadelerimi uygun ve doğru şekilde iletebilirim.*” ise, beceri boyutuna örnek bir maddedir.

Yukarıda yer verilen kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili geliştirilmiş ölçme araçlarının, alanla ilgili yeterlilikleri ölçmeyi amaçladıkları halde, özellikle beceri boyutundaki maddeleri açısından kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algılarını ölçtükleri dikkat çekmektedir. Ölçme araçlarının özellikle beceri boyutu açısından, doğrudan beceriyi ölçmedikleri, bu becerinin kullanılmasına dair algıyı ölçtükleri ilgili boyutun örnek olarak verilen maddelerinde de görülebilmektedir. Bunun yanında, ölçeklerin ağırlıklı olarak bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarından oluştuğu, bu üç boyuta ek olarak psikolojik danışman ve danışan ilişkisi, terminoloji gibi yeni alt boyutların da bazı ölçeklerde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, ölçeklerin Amerika Birleşik Devletleri’nde geliştirilmiş oldukları, içinde yaşanılan kültüre özgü ırksal özellikler gibi ihtiyaçları karşılama amaçlı oldukları da gözlenmiştir.

1.2. İlgili araştırmalar

Bu kısımda, alanyazında kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş araştırmalara yer verilecektir. Yurtdışı çalışmalarda, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin sayıca daha fazla çalışmanın konusu olduğu görülebilmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ve bu alandaki yeterlilikler ile ilgili Türkiye’de yapılmış çalışmaların ise sayıca az olduğu ve daha çok kuramsal düzeyde olduğu görülmektedir. Aşağıda yurtdışında ve Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili araştırmalara yer verilecektir.

1.2.1.Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar

Yurtdışı alanyazında ırka dair araştırmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan birinde Seay (2002, s. 72), lisansüstü psikolojik danışmanlık öğrenimi

gören Afro-Amerikan öğrencilerin ırksal kimlik gelişimi, çok kültürlü eğitim ve çok kültürlü deneyim değişkenlerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilişkisini incelenmiştir. Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi sonucunda ilgili değişkenlerin birbiri ile ilintisi bulunmazken, ırksal kimlik gelişiminin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin en iyi yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Kendilerini beyaz ırka mensup olarak tanımlayan evlilik ve aile danışmanlarının kişisel beyanlarına dayalı bir çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili daha önce alınan ders sayısı, ırkçılık ve beyaz ırk kimlik tutumları ile ilişkisi incelenmiştir. MCKAS farkındalık alt ölçeği açısından, sosyal istenirlikle kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin negatif yönde anlamlı bir ilişkide oldukları, bilgi alt ölçeği söz konusu olduğunda ise bu iki değişkenin ilişkisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal istenirlik kontrol edildiğinde, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili daha önce alınan ders sayısı ile bilgi alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki varken, farkındalık açısından bir ilişki bulunamamıştır. Psikolojik danışmanların kendilerini ırklarına atıfta bulunarak beyaz olarak tanımlamaları ve ırklarından dolayı bir gruba ayırmalarının (Beyaz Irk Farkındalığı), tüm danışan gruplarını özellikle farklı renkten danışanları anlamayı sağladığı da araştırmanın bulguları arasındadır. Demografik değişkenler (cinsiyet, ırk/etnik köken, yaş, öğrenim durumu, mesleki kıdem, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili resmi ders sayısı) ise, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini açıklayamamıştır (Constantine, Jubby ve Liang, 2001, s. 358).

ABD'nin tüm coğrafi bölgelerinden kendilerini beyaz ırk olarak tanımlayan, lisansüstü eğitime sahip ruh sağlığı hizmeti verenleri (profesyonel psikolojik danışmanlar danışma psikologları ve klinik psikologlar) kapsayan bir çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ırksal kimlik gelişimi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yapısal eşitlik modeli uygulanan çalışmada, veri formu gönderilen 5603 kişinin yanıt alınabilen 412'si yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, çalışma deneyimini içeren demografik veri formu doldurmuşlardır. Analizler sonucunda, yeterlilikler ırksal kimlik gelişimi ve cinsiyet (kadın psikolojik danışmanlar erkeklerden daha fazla) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahipken, yaş, eğitim seviyesi ve çalışma deneyiminin ise yeterliliklerle ilintili olmadığı bulunmuştur (Middleton vd., 2011, s. 215).

Psikolojik danışmanlık lisansüstü öğrencisi olan beyaz ırktan kadınlarla yapılan bir çalışmada, öğrencilerin Afrika kökenli Amerikalılara yönelik tutumları ile kişisel beyanlarına dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada 67 katılımcı yer almıştır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili alınan bir dersin ve ırk/etnik köken açısından azınlık kategorisindeki bir fakülte üyesinden en az bir ders almanın Afrika kökenli Amerikalılara yönelik olumlu tutum geliştirmeyi sağladığı görülmüştür. Afrika kökenli Amerikalılara yönelik tutum ile yeterlilikler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Sosyal istenirliğin MCI'nın tüm alt boyutları ile ilintili olduğu, özellikle kültüre duyarlı psikolojik danışmanın ilişki alt boyutu açısından etkili olduğu da araştırmanın bir diğer sonucu olmuştur (Robinson, 1999, s. 46).

Beyaz ırktan psikolojik danışmanların ırksal kimlik tutumları, klinik eğitim yöntemleri ve kişisel beyana dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelediği çalışmada, 64 beyaz lisansüstü öğrencisi katılımcı olarak yer almıştır. Irka yönelik tutumlarla yeterlilikler arasında orta derecede bir ilişki bulunurken, eğitimsel ve klinik tecrübenin de yeterlilikleri anlamlı bir şekilde artırmadığı ortaya konulmuştur. Demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet ve ortalama aylık gelir) yeterliliklerle ilişkisinin olmadığı da araştırmanın sonuçlarındandır (Kelly, 1998, s. 43).

Psikolog ve psikolojik danışmanlardan oluşan 338 katılımcı ile gerçekleşen bir diğer çalışmada, internet üzerinden veri toplanmış ve katılımcıların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri, etnik köken/ırk ve cinsiyet perspektifi üzerinden değerlendirilmiştir. ANOVA analizleri sonucunda, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin toplam skoru ve alt boyutları açısından cinsiyet ve ırkın (Amerikalı, Asya kökenli Amerikalı, Afrika kökenli Amerikalı, Hispanik/Latin, Beyazlar ve diğerleri) anlamlı yordayıcılar olmadığı ortaya konulmuştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim alma durumu söz konusu olduğunda, bu alanla ilgili ders alanların yeterlilik algılarının kurs, seminer, vs. eğitimlerinden geçenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal istenirlik, kadın-erkek eşitliğine yönelik tutumları, etnik köken ve ırklara yönelik tutum da katılımcıların kişisel beyanlarına dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliğinin yordayıcıları olarak bulunmuştur. Etnik köken/ ırklara yönelik tutum açısından siyahiler daha fazla yeterlilik beyan etmişlerdir (Chao, 2005, s. 78).

İrksal kimlik gelişimi ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin ilişkisinin incelendiği bir başka araştırmada, ABD'nin çeşitli bölgelerinden 72 programdan 233 öğrenciye e-posta yoluyla katılımcı olmaları çağrısı yapılmıştır. 26 üniversiteden doktora öğrenimi gören 87 psikolojik danışmanlık öğrencisi katılımcı olarak belirlenmişlerdir. Öğrencilerden 65'i beyaz ırka mensupken diğerleri farklı ırklardandır. Araştırma sonuçlarına göre, beyazlar ve diğerleri için düşük irksal kimlik gelişimi ile bütün olarak psikolojik danışma yeterlilikleri ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkisi bulunmuştur. Beyaz ırka mensuplar için kişisel beyana dayalı genel psikolojik danışma yeterlilikleri ile kültüre duyarlı psikolojik danışmanlık yeterlilikleri arasında güçlü bir korelasyon söz konusu iken, bütün olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile bilgi ve beceri boyutları ve eğitim çalışmaları sayısı arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Beyaz ırktan katılımcıların diğerlerinden daha fazla kişisel beyana dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliği algısına sahip oldukları, bilgi ve beceri boyutlarında daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bütün olarak psikolojik danışma yeterlilikleri, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim sayısı ve farkındalık boyutu açısından ise ırklar arasında bir fark ortaya çıkmamıştır (Vinson ve Neimeyer, 2000, s. 184).

Vinson ve Neimeyer (2003, s. 266) tarafından gerçekleştirilen boylamsal çalışmada, iki yıl boyunca kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili alınan eğitim ile öğrencilerin bu alandaki deneyimlerinin ve yeterliliklerinin artıp-artmadığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda, tüm katılımcılar için MCAS-B (Ponterotto vd., 1991, s. 153) ile ölçülen yeterliliklerin iki yıllık süreçte değişmediği ortaya konulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, beyaz ırka mensup olmayan katılımcıların daha yüksek bilgi ve farkındalık yeterlilikleri beyan ettikleri, kültürel açıdan farklı danışan tipleriyle çalıştıkları, bu alanla ilgili tamamladıkları ders sayısının daha fazla olduğu, iki yıl içinde kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin arttığı görülmüştür. Bulgular, beyaz ırk ve bu ırka mensup olmayanlar açısından zamanın farkındalık boyutu açısından anlamlı bir fark yaratmadığı, bilgi ve beceriler açısından ise her iki ırk grubu açısından artış olduğu, beyaz ırktan olmayanların daha fazla bilgi ve beceriye sahip olduklarını yansıtmıştır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin üç boyutunun artmasının, beyaz ırk için irksal kimlik gelişimini artırıcı bir rol oynadığı görülmüştür.

Özellikle bilgi ve beceri boyutlarının beyaz ırktan olmayanların ırksal kimlik gelişimleri ile ilintili olmadığı da araştırmanın bulguları arasındadır.

Sosyal çalışma öğrencilerini kapsayan bir araştırmada, yurtdışında okuma ve yurtdışına yolculuk etmenin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilişkisi incelenmiştir. ABD'nin orta batı kesiminde doğmuş, üniversite öncesinde bu bölgeler dışında yaşamamış, lisans ve lisansüstü seviyesinde öğrenim gören 86 öğrenci çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu Avrupa kökenli Amerikalı ve kadınlardan oluşmuştur ve 30 kişi ülke dışına çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Analizler sonucunda, yurtdışında okuma ile yeterlilikler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yeterlilikler ile yurtdışına yolculuk yapma arasında ise bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Araştırmada, inceleme konusu olan demografik değişkenlerden yaş ve cinsiyetin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilişkisi bulunmamış, eğitim seviyesi ve etnik kökenin ise önemli yordayıcılar oldukları sonucuna varılmıştır. Artan eğitim seviyesi ve etnik olarak azınlık gruptan olmanın, daha fazla bilgi ve farkındalığı beraberinde getirdiği görülmüştür (Kim, 2012, s. 6).

ABD'nin tüm coğrafi bölgelerinden yaşları 20 ve 63 arasında değişen yüksek lisans düzeyindeki psikolojik danışmanlık öğrencileriyle gerçekleştirilen bir araştırmada, kültüre duyarlı eğitim deneyimlerinin bu alandaki yeterliliklerin yordayıcısı olup olmadığı incelenmiştir. Kültüre duyarlı eğitim süreci, öğrenme ortamı, öğretim stratejileri ve klinik deneyimler olarak üçe ayrılarak araştırma kapsamına alınmıştır. Öğrenme ortamının, bilgi, farkındalık, beceri, ilişki biçimindeki kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Afrika kökenli Amerikalılar ve Hispanikler daha fazla farkındalığa, erkekler daha fazla beceriye sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Dickson ve Jepsen, 2006, s. 119).

Johnson (1997, s. 54) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, CACREP akreditasyonuna sahip fakültelerin öğrencilerinin kişisel beyanına dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile beyaz ırk bilinçliliği arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma kapsamında, ABD'de ülke çapında tesadüfi örneklem alma yoluyla beyaz ırka mensup 109 Amerikalı öğrenci seçilmiştir. Bu öğrencilere, e-posta yoluyla Multicultural Counseling Inventory (Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanteri- MCI), Oklahoma Racial Attitudes Scale-Preliminary Form (Oklahoma Irksal Tutumlar Ölçeği- Ön Form-ORAS-P), Marlowe-Crowne Social Desirability Scale-Short Form (M-C Sosyal İstenirlik Ölçeği- Kısa Form -M-C SDS) ve demografik formdan oluşan veri toplama paketi

gönderilmiştir. Gerçekleştirilen çoklu regresyon analizi ile öğrencilerin kendilerini kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri açısından yetkin bulmaları ile beyaz ırk farkındalığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Demografik değişkenlerden, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili alınan eğitim çalışmaları, süpervizyon süreci ve cinsiyet ise, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, yapılan çoklu regresyon analizi ile ırksal azınlıktan danışanlarla çalışma sayısının, farkındalık ve ilişki boyutlarını yordadığı, alınan kültüre duyarlı psikolojik danışma dersi sayısının da bilgi boyutunun anlamlı belirleyicileri olduğu ortaya konulmuştur. Korelasyon analizi ile de yaş ve bilgi boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülürken, daha fazla psikolojik danışma deneyiminin de ilişki boyutunu olumlu anlamda etkilediği ortaya çıkmıştır.

Benzeri bir araştırmada ise, CACREP akreditasyonuna sahip üniversitelerin psikolojik danışmanlık öğrencilerinin kişisel beyanına dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile beyaz ırk bilinçliliği arasındaki ilişkiyi araştırmak hedeflenmiştir. White Racial Identity Attitude Scale (Beyaz Irk Kimlik Tutumu Ölçeği) ve Multicultural Counseling Inventory (MCI) kullanılmıştır. Çalışmada, ABD çapında farklı üniversitelerin yüksek lisans ve doktora seviyesindeki 156 öğrenciden veri toplanmıştır. Uygulanan çoklu regresyon analizi ile beyaz ırk kimlik tutumlarının, öğrencilerin kişisel beyanlarına dayanan kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini açıkladığı ortaya konulmuştur (McKellop, 1997, s. 66).

CORE ve CACREP uyumlu üniversitelerin kapsama alındığı bir başka çalışmada, bu üniversiteler arasından Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin çoğunlukta olduğu ve onlar dışındaki diğer ırksal azınlıkların çoğunlukta olduğu üniversitelerin staj öğrencilerine internet yoluyla ulaşılmıştır. Çalışmada, yaşça daha büyük, daha fazla iş deneyimine sahip olmanın ve kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim almanın daha fazla kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliğine sahip olmayı beraberinde getirdiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, etnik kökenin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri açısından anlamlı bir yordayıcı olmadığı sonucuna erişilmiştir (Boston, 2009, s. 83).

Afrika kökenli Amerikalı danışanlara psikolojik danışma hizmeti veren beyaz ırka mensup psikologlar ve psikoloji öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, uygulamacıların değerlendirmelerine göre etkili bir tedavi süreci farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliği, çok kültürlü eğitim, Afrika

kökenli Amerikalılarla kurulan sosyal ilişkiler ve klinik deneyim, ırksal bilinç seviyesi gibi değişkenlerin tedavi süreci ile ilişkisine bakılan çalışmada çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Afrika kökenli Amerikalılarla klinik deneyime sahip olmanın ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinden psikolojik danışman- danışan ilişkisi ve beceri boyutlarının etkili tedavinin en iyi yordayıcıları olduğu ortaya konulmuştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin diğer iki alt boyutu olan farkındalık ve bilginin ise sadece psikoloji öğrencileri açısından etkili tedavi ile ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Menapace, 1998, s. 44),

İlkokul ve ortaokullarda görev yapan 185 okul psikolojik danışmanla gerçekleştirilen bir çalışmada, cinsiyet, yaş, ırk, eğitim seviyesi, medeni hal gibi demografik değişkenler ele alınmıştır. Çalışmada, bu değişkenlerin kültüre duyarlı yeterlilik algıları (psikolojik danışma deneyimi, azınlık öğrencilerle geçirilen zaman yüzdesi, okul kaydı kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders alma durumu) ve bilgi, farkındalık, beceriler, terminoloji ve ırksal kimlik gelişimi boyutları açısından kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilişkisi incelenmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının kendilerini boyutların tümü açısından yeterli olarak algılamışlar ve terminoloji ve ırksal kimlik gelişimi açısından daha az yeterliliğe sahip olduklarını belirtmişlerdir (Williams, 2010, s. 62).

Okul psikolojik danışmanlarını konu alan bir başka çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini inceleyen karşılaştırmalı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. ABD'nin çeşitli bölgelerinden 131 psikolojik danışmana MCI uygulanmış, analizler sonucunda danışmanların, farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarında kendilerini yeterli bulduklarını ifade ettikleri sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, psikolojik danışmanlar ilişki boyutunda eksiklikleri olduğunu belirtmişlerdir. Çoğunluğu Avrupalı/Avrupa kökenli Amerikalı olan katılımcılar, azınlıklarla çalışma fırsatlarının az olduğunu dile getirmişlerdir. Demografik değişkenlerden yaş ve cinsiyet ile bütün olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Mesleki kıdem açısından sadece ilişki boyutu ile anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alanlarında 20 ve daha az yıl tecrübeli danışmanlar, ilişki boyutu açısından kendilerini 20 yıldan fazla kıdemlilerden daha yeterli bulmuşlardır. Etnik köken açısından çeşitlilik olmadığından ilişki araştırılamamıştır. Psikolojik danışma yaparak geçirilen zaman ile beceri ve farkındalık boyutları açısından anlamlı bir ilişki ortaya konulmuş, zamanının %25- 50'sini psikolojik danışma yaparak geçirenler %25'ten daha az

geçirenlerden daha çok beceriye ve farkındalığa sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bilgi ve beceri boyutlarında ise anlamlı fark bulunmamıştır (McKee- Williams, 2007, s. 56).

Psikologların ırksal /etnik azınlıktaki danışanlarla çalışmalarında sahip oldukları kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili bir araştırmada, deneyimler, resmi eğitim süreci ve profesyonel ortam dışındaki yaşam deneyimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Multicultural Experiences Instrument (Kültüre Duyarlı Deneyimler Envanteri- MEI), Multicultural Counseling Inventory (Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Belgesi- MCI) ve demografik formdan oluşan veri seti, Amerikan Psikoloji Derneği'ne üye psikologlara e-posta yoluyla gönderilmiştir. 256 üye, veri setini tamamlayıp geri göndermiştir. Verilerin nicel ve nitel olarak toplandığı çalışmanın sonucunda, yolculuk, klinik olmayan iş deneyimleri, başka bir azınlığa mensup olma gibi profesyonel ortam dışındaki yaşam deneyimlerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine olumlu katkılar sağladığı vurgulanmıştır. Farklı kültürden danışanlarla çalışma deneyimleri ve kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili resmi eğitim sürecinin de kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini artırdığı, araştırma sonucunda ortaya konulmuştur (Gutierrez, 1996, s. 39).

ABD'de Mississippi State Üniversitesi'nde psikolojik danışmanlık öğrenimi gören 665 lisans ve 200 lisansüstü öğrencisinin katıldığı bir araştırmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin alt boyutlarından farkındalık ve bilgi düzeyleri ve bu düzeyler açısından fark olup olmadığı araştırılmıştır. Bulgular ışığında, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin farkındalık düzeylerinin düşük seviyede olduğu ve lisansüstü öğrencilerinin lisans öğrencilerinden daha yüksek farkındalık düzeyine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bilgi boyutu düzeylerinin genel olarak düşük olduğu ve lisansüstü öğrencilerinin farklı kültürlere yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya konulmuştur. Demografik değişkenlerden ırk açısından, Afrika kökenli Amerikalılar ve beyaz lisansüstü öğrencileri arasında farkındalık açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (Benjamin, 2010, s. 64).

Psikolojik danışmanların kişisel beyanlarına dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini ölçmek için ACA üyesi 500 psikolojik danışmana veri setinin mektupla gönderildiği bir araştırmada, 151 katılımcı ile çalışılmıştır. Katılımcılar kendilerini ırksal kimlik ve bilgi boyutlarında en az yeterli görürken, önemli kültüre duyarlı psikolojik danışma terimleri ve farkındalık açısından kendilerini yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. CACREP standartına sahip okullardan mezun olan ve

olmayanların yeterlilik algıları arasında fark ortaya çıkmazken, demografik değişkenlerden (çalışma ortamı, eğitim seviyesi, etnik köken, cinsiyet, yaş) sadece etnik kökenin (etnik azınlık üyesi olma) yeterlilikler açısından anlamlı bir yordayıcı olduğu araştırmanın bulguları arasındadır (Holcomb-McCoy ve Myers, 1999, s. 294).

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar doğrultusunda, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin ağırlıklı olarak ırk/etnik köken açısından incelendiği görülmektedir. Özellikle beyaz ırka mensup alan çalışanlarının Afrika kökenli Amerikalı danışmanlarla gerçekleştirdikleri psikolojik danışma sürecinin çalışmaların başlıca konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Alanyazında konu ile ilgili gerçekleştirilen çalışmaların çoğunun nicel olduğu görülmektedir. Bu konuda Assad'ın (2012, s. 42) gerçekleştirdiği nitel bir çalışmada, Finlandiya'da psikolojik danışmanlardan en az üç yıllık deneyime sahip olan ve farklı şehirlerde çalışan üçü Finli, diğerleri uzun yıllardır Finlandiya'da yaşayan göçmenler olmak üzere dokuz psikolojik danışman ile bireysel, yüz yüze ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Kültürel yeterlilikler, kültürel duyarlılıklar ve gelişimsel zorlayıcılar (developmental challenges) olmak üzere üç tema incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler ışığında, kültüre duyarlı psikolojik danışmada, kişisel gelişim, diğer kurumlarla işbirliği ve tercüman kullanımı gibi gelişimsel zorlayıcıların ön plana çıktığı ve psikolojik danışmanların pek çok beceriye sahip olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Mesleki rehabilitasyon birimlerinde görevli psikolojik danışmanlarla yapılan bir çalışmada, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili kişisel beyanları ele alınmıştır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri söz konusu olduğunda, psikolojik danışmanların cinsiyet, etnik köken, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi almış olmak gibi demografik değişkenler açısından farklılıklar gösterdikleri bulunmuştur. Kadın psikolojik danışmanlar erkeklere, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim alanlar olmayanlara, etnik azınlık statüsünde olanlar olmayanlara nazaran daha fazla kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliğine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Lisansüstü mezuniyet düzeyine ve alanla ilgili eğitime sahip olmanın alanla ilgili yeterlilik algısını artırdığı ortaya çıkmıştır. Yaş, kültüre duyarlı psikolojik danışma deneyimi, eğitim şekli ve düzeyi ile kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında araştırma yapıp yapmama değişkenlerinin ise kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı vurgulanmıştır (Bellini, 2002, s. 67).

Alanda psikolojik danışmanlara uygulama desteği veren alan süpervizörlerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik düzeylerini belirlemek için gerçekleştirilmiş olan bir çalışmada (Durham, 2002, s. 56), kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili alınan ders, kurs, seminer gibi eğitim çalışmalarının süpervizörlerin bütün olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik, farkındalık ve bilgi boyutu puanlarını artırdığı bulunmuştur. Ayrıca, kadın olmanın ve kültürel açıdan çeşitlilik gösteren kişilerin yaşadığı coğrafi bölgelerde görev yapmanın da kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin tüm boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

Süpervizörlerin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile eğitimsel ve demografik değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer çalışmada, katılımcılar ABD'nin Hispanik nüfusun en fazla arttığı bölgelerinden birinden seçilmiştir. 500 kişiden tesadüfi örnekleme ile seçilen 250 kişiden 86'sı araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Çalışma grubu, çoğunluğu beyaz, kadın, 46 yaş ve üstü, İngilizce ve/veya İngilizce'nin yanında başka bir dil konuşan, özel sektörde çalışan ve süpervizör olarak dokuz yıldan fazla tecrübeye sahip kişilerden oluşmaktadır. Etnik köken, cinsiyet, yaş, iş ortamı, konuşulan diller, mesleki kıdem değişkenleri ile kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders tipi (Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bağımsız bir veya bir kaç dersin alındığı Ayrı Ders Modeli, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin tüm öğretim sürecine serpiştirildiği Bütünleştirici Model vb.) ile bu alandaki beceriler ile ilişki incelenmiştir. Beceriler ile Bütünleştirici Modele dayalı olarak alınan dersler arasında orta derecede anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Ders sayısı söz konusu olduğunda ise, alanla ilgili tek ders (İki günlük atölye, dört saatlik atölye, tüm dönemlik ders ve başka bir dersin içinde konu olarak) ile bütün olarak MCI puanı ve farkındalık boyutu arasında da orta derecede anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Robles-Pina ve McPherson, 2002, s. 72).

Programda geçirilen süre, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders sayısı, beyaz ırk dışındaki insanlarla psikolojik danışma deneyimi, seminer ve kurs sayısı, süpervizyonda işlenen kültüre duyarlı psikolojik danışma konuları gibi eğitimsel değişkenlerin ele alındığı bir çalışmada, demografik değişkenler olarak cinsiyet, etnik köken, en son öğrenim durumu, mezuniyet sonrası geçen süre gibi unsurlar seçilmiştir. Bu değişkenler ile birlikte psikolojik danışman etkililiği ve kişisel beyana dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin de araştırmanın değişkenleri olarak

belirlendiği çalışmada, tüm bu değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcılar 55 yüksek lisans ğrencisi ve doktora seviyesindeki 15 süpervizör olmuştur. Spervizrlerin psikolojik danışma ve süpervizyon performanslar ve öğrencilerin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri llmştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile eğitimsel değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, psikolojik danışma ve süpervizyon performansı ile kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır (Moss, 1997, s. 48).

Deneysel bir çalışmada, psikolojik yardım mesleklerinde (psikoloji, psikolojik danışma, rehabilitasyon danışmanlığı, toplum psikolojik danışmanlığı, okul psikolojik danışmanlığı) lisansüstü öğrenimi gören 124 öğrenciyle kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bir ders öncesi ve sonrası öğrencilerin bu alanla ilgili yeterlilikleri araştırılmıştır. Lezbiyen, gay, biseksüel (LGB) bireyler ile Afrika kökenli Amerikalı danışmanlarla gerçekleştirilen psikolojik danışma süreçleri kapsama alınmıştır. Ders süreci öncesi ve sonrasında, demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, etnik köken, azınlık mensubu danışan sayısı, LGB mensubu danışan sayısı, LGB bireylerle veya siyahilerle yakın ilişkiye sahip olma durumu, pratik sayısı, eğitim dönemi ele alınıp incelenmiştir. Bu değişkenler ve kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders alma durumunun kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili daha önce ders almış olmanın ise, LGB bireylere yönelik yanlı bakış açısını önlediği araştırmanın bulguları arasındadır (Boysen, 2006, s. 58).

Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Birliği (ASCA) yesi okul psikolojik danışmanları ile yapılan bir çalışmada, psikolojik danışmanlara internet üzerinden çalışmaya katılırlarsa kendileri adına bir hastaneye bağış yapılacağı belirtilerek çalışmaya katılımcı olmaları çağrısında bulunulmuştur. 138 katılımcı ile gerçekleşen çalışmada, 29 katılımcı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili ayrıca yorum yazmayı kabul etmiştir. Katılımcılar, beceri ve ilişki alt boyutlarında yüksek, farkındalık ve bilgi boyutlarında düşük yeterliliğe sahip olduklarını beyan etmişlerdir. Farkındalık, katılımcıların beyan ettikleri en düşük boyut olmuştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili yapılan yorumlarda katılımcıların en çok değindiği ifade, daha fazla kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi almak olmuştur. Yüksek lisans döneminde İspanyolca dersi alma ihtiyacı, ğrenci çeşitliliğine sahip olamama, tüm öğrencileri eşit kabul etme ve aktif dinleme ile şimdi-ve-burada olmanın psikolojik danışma ilişkisinde

hayati olduğu, kültüre duyarlı psikolojik danışmanın önemli bir konu olmadığı gibi yorumlar da katılımcılar tarafından ifade edilmiştir (Zegley, 2007, s. 93).

Okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile yakın zamanlarda g deneyimi yaşamış öğrencilerle çalışma sürecindeki öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, ASCA yesi 381 katılımcı ile çalışılmıştır. Multicultural Counseling and Training Survey-Revised (MCCTS-R) ile ölçülen yeterliliklerden bilgi ve farkındalık boyutlarıyla, psikolojik danışmanların yeni göçmen öğrencilerle çalışırken sahip oldukları öz-yeterlilikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kültüre duyarlı psikolojik danışma terminoloji boyutu ile ise anlamlı bir ilişki ortaya konulmamıştır (Na, 2012, s. 46).

ABD’de lise ğrencilerinin okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine yönelik algılarının incelendiği bir araştırmada, iki ayrı devlet okulundan 786 ğrenci ile çalışılmıştır. Pilot çalışmanın da yer aldığı araştırmada, demografik değişkenler olarak öğrencilerin ırkları, sosyoekonomik düzeyleri, cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul psikolojik danışmanı ile iletişimi demografik değişkenler olarak ele alınmıştır. Ayrıca, okul psikolojik danışmanlarının öğrenciden taraf olma, öğrenciye saygı ve iletişim becerileri durumları araştırmanın bağımlı değişkenleri olarak ele alınmıştır. Tüm bağımlı değişkenler ayrı ayrı ve birlikte ele alındığında, okul danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine yönelik algıları açısından sadece öğrencilerin ırklarının yeterlilikleri yordamadığı ortaya çıkmıştır (Eckenrodt-Green, 2009, s. 65).

Doktora birinci sınıf ğrencilerinin 1996- 1997 öğrenim yılında kültürel farkındalık gelişimi derslerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri üzerine etkisinin araştırıldığı deneysel bir çalışmada, n-teste alınan 45 öğrenciden sadece 25 tanesi ilk ve son son-test değerlendirilmesine tabi tutulmuştur. Yapılan işlemler sonucunda, ilgili dersi almış olmanın sadece bilgi düzeyi üzerinde olumlu etkisi olduğu, diğer alt boyutları (farkındalık, beceri, ilişki) ise etkilemediği sonucuna varılmıştır (Salvador, 1997, s. 52).

Sosyal istenirlik, cinsiyet ile duyuşsal ve bilişsel empati kurmanın kişisel beyana dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin yordayıcısı olup olmadığının araştırıldığı bir çalışmada, MCKAS (Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Bilgi ve Farkındalık leği) kullanılmış, bilgi ve farkındalık alt boyutları ölçüt değişkenleri olarak kabul edilmiştir. Uygulanan oklu regresyon analizi sonucunda, cinsiyet ile duyuşsal ve

bilişsel empatinin, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin yordayıcıları olduğu, sosyal istenirliğin ise kişisel beyana dayalı kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini açıklamadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca, kadın psikolojik danışmanlar erkeklerden daha fazla bilgi ve farkındalığa sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Constantine, 2000, s. 864).

Avrupa kökenli Amerikalı lisansüstü öğrencilerinin kültürel olarak çeşitlilik gösteren danışmanlarla çalışırken algıladıkları kültürel yeterliliklerinin, ırksal kimlik gelişimleri ve akademik eğitim seviyeleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, ırka yönelik tutumun kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri üzerinde etkisi olmadığı ortaya konulmuştur. Akademik eğitim seviyesi ise; farklı kültürlerden danışan sayısı, kültüre duyarlı konularla ilgili konuların geçtiği süpervizyon saatleri, programdaki akademik düzey, kültüre duyarlı konuları en az %20 içeren ders yükü gibi değişkenlerin bu yeterliliklerle ilişkili olduğu bulunmuştur (Crawford, 2001, s. 79).

Lisansüstü psikolojik danışmanlık öğrencilerinin katıldığı bir çalışmada, ego gelişimi, kişisel deneyim-eğitim deneyimi ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Eğitim deneyimi ile yeterlilikler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, kültürel olarak çeşitlilik gösteren bireylerle kişisel deneyimlerin de özellikle öğrencilerin farkındalıklarını etkilediği ortaya çıkmıştır. Ego gelişimi ile sadece bilgi düzeyi açısından bir korelasyon eğilimi bulunmakla beraber sonuçlar istatistiki olarak anlamlı çıkmamıştır (Panicı, 2001, s. 77).

Danışmanların bakış açısından psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin araştırıldığı bir çalışmada, nitel görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Çalışmada yer alan katılımcılar seçilirken, en az yüksek lisans seviyesinde öğrenim görmüş bir psikolojik danışman ile birden fazla oturum yapmış olmaları ölçüt olarak kabul edilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü 56 kişiden sadece 14'ü bu ölçütlere uymuştur. Şartları uyanlardan 10 katılımcı ile gerçekleşen çalışmada, hizmet alınan psikolojik danışmanların eğitim, ırk, çalışma ortamı ve cinsel yönelim olarak farklılık gösterdikleri danışanları tarafından belirtilmiştir. Görüşmelerde, kaliteli bir danışma ilişkisi (rapport) kurmak ve araştırmacı yanlılığını önlemek için cinsiyet ve ırk açısından dengeli eşleştirmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, her danışana yedi açık uçlu soru sorulmuştur. Danışanlar açısından, terapötik ilişki, danışan ve psikolojik danışmanın ortak dünya görüşü, danışanların olumlu değişim beklentisi ve iyileştirme adına danışan ve psikolojik danışmanın yararlı olacağına inandığı müdahalelerin seçimi gibi unsurlar,

psikolojik danışma sürecinin başarısı ile bağdaştırılmamıştır. Danışanların kültürüne ilgi gösteren psikolojik danışmanlar ise kültürel açıdan yeterli olarak belirtilmişlerdir. Kültürel yapı kullanmada kendilerinden memnun olmayan danışanların kendi cinsiyet ve ırklarından psikolojik danışmanlarla çalıştıklarını ortaya çıkaran çalışmada, tezat olarak kişilerarası iletişim kalitesinin psikolojik danışmanların kültürel yeterlilikleri ile bağlantılı olmadığını ifade ettikleri de araştırmanın bulguları arasındadır. Bu gibi nedenlerle, danışanların danışmanları kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri açısından yeterli görüp görmediklerini değerlendirebilmeleri için bu yeterliliklerle ilgili bilgi sahibi olmadıkları savunulmuştur (Pope-Davis vd., 2002, s. 367).

Lisans öğrencileri için eğitimin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri üzerine etkisini araştıran deneysel bir çalışmada, kontrol grubuna seçilen 20 kişiye kişilik psikolojisi dersi, deney grubunu oluşturan 21 kişiye ise kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim verilmiştir. Deney grubuna verilen ders, doktora seviyesindeki, kadın, Latin Amerikalı bir klinik psikolog tarafından verilmiştir. Dönemlik dersin amacı, öğrencilerin kültürel açıdan çeşitlilik gösteren danışanlarla çalışırken gösterdikleri tutumlara yönelik farkındalığı, kültürler hakkındaki bilgiyi ve olaylara çokkültürlü bakış açısından bakma yeteneğini artırmak olmuştur. Beceriler boyutu ise dersin kapsamına alınmamıştır. Derste çokkültürlülük etnik köken, ırk, cinsiyet, sosyoekonomik durum, cinsel yönelim ve ulusal kökeni içerecek şekilde geniş bir kapsamda ele alınmıştır. Dönem sonunda yapılan analizler sonucunda, deney grubunun farkındalık ve bilgi boyutlarında yeterliliklerinde artış görülmüş, beceri boyutu ve empatik anlayış açısından ölçülebilir bir değişiklik söz konusu olmamıştır (Estrada, Durlak ve Juarez, 2002, s. 117).

Sunulan bu çalışmalar ışığında, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili araştırmalarda, ırk/etnik köken değişkeninin yanında kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda alınan eğitimin de geniş yer kapladığını ifade etmek mümkün görünmektedir. Bu alanda alınan eğitimin, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışmayı kolaylaştırdığı, psikolojik danışma sürecine psikolojik danışmanlar ve danışanlar açısından olumlu katkılar yaptığı görülmektedir.

1.2.2. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yurtiçinde yapılan araştırmalar

Yurtdışı çalışmalarla kıyaslandığında, Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili çalışmaların sayısı sınırlı kalmaktadır. Buna rağmen, 2000’li yıllarda

alanyazında kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramına olan ilginin ve bu alandaki yeterliliklerin kazanılmasına yönelik çalınalara olan ilginin arttığı görülmektedir.

Ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin sınırlarının çizilmesi konusundaki ilk adım Bektaş'ın (2006, s. 47) çalışması ile atılmıştır. Çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ilk kez sıralanmış, bu alandaki yeterliliklerin ABD ve Türkiye'deki psikolojik danışman eğitimindeki yeri tartışılmıştır. Ayrıca, ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma alanı ile ilgili bir eğitimin gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ülkemizdeki alanyazında, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili uygulamaya dönük çalışmalar da alanyazında yerini almaya başlamıştır. Kağnıcı'nın (2011, s. 111) gerçekleştirdiği çalışmada, seçmeli ders olarak alınan kültüre duyarlı psikolojik danışma dersinin psikolojik danışmana adaylarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine sağladığı katkı araştırılmıştır. Beceri boyutunun kapsama alınmadığı çalışmada, yaşantısal öğrenme modeli temel alınarak derslerde grup tartışması, tepki yazıları, öğrenciler tarafından yapılan sunum ve röportajlar, yaşantısal etkinlikler gibi strateji, teknik ve yöntemler uygulanmıştır. Karma araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada, dersi alan 57 öğrenciye kontrol gruplu ön test-son test modeli uygulanmıştır. Ayrıca, 32 son sınıf öğrencisinden de dersin değerlendirilmesi istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ilgili dersi alan öğrencilerin kültürel empati ile açık görüşlülük düzeylerinin dersi almayanlardan yüksek olduğu, dersin çokkültürlü gelişime katkıda bulunduğu ve yaşantısal öğrenme yönteminin alan eğitiminde etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Kağnıcı (2013, s. 223), alanla ilgili bir başka çalışmasında kültürün psikolojik danışma sürecinin psikolojik danışma alanındaki yerini tartışmış, ülkemizde acil olarak psikolojik danışman eğitim programlarında kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yeterliliklerin kazanılması gerektiğine işaret etmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma becerilerinin edinilmesinde önemli rol oynayan ayrı ders modeli, bütünleştirme modeli, alan uygulaması modeli şeklindeki eğitim modellerine yer verilen çalışmada, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programlarına koyulacak derslerin yapılandırılması ve kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında uygulama konusunun önemine değinilmiştir.

Nitel bir çalışmada, yaşantısal öğrenme yoluyla tasarlanan ve bilgi ile farkındalık boyutlarını içeren tek bir kültüre duyarlı psikolojik danışma dersinin psikolojik danışmanların mezuniyet sonrası sosyal ve mesleki yaşamlarına yansımaları

incelenmiştir. İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın ilk kısmında, halen öğrenci olan 30 katılımcıya yansıtma raporları doldurtulmuş ve dersin etkililiği ile ilgili görüşleri alınmıştır. İkinci kısım ise mezun öğrencilerle çevrimiçi anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinin uygulandığı çalışmada, mezuniyetlerinin üzerinden 15 ay geçmesine rağmen, öğrenimleri sırasında bu dersi almış katılımcıların yeni sosyal ve iş yaşantılarındaki zorluklarla baş edebildikleri ortaya konulmuştur (Kağnıcı, 2014, s. 60).

Türkiye’de çokkültürlülüğü konu alan ölçek geliştirme çalışmalarının daha çok eğitim konusunda yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu çalışmalarda, çalışma grubu olarak okul müdürleri (Polat, 2012, s. 334), öğretmen adayları (Başarı, 2012, s. 1; Polat, 2009, s. 154) ve öğretim elemanları (Başbay ve Kağnıcı, 2011, s.199) ele alınmış, çokkültürlülüğe yönelik tutum ve algılar ölçülmüştür. Psikolojik danışmanların çokkültürlülüğe yönelik tutumlarının ölçülmesi ile ilgili ölçme aracı ise diğer meslek gruplarından daha sonra geliştirilmiştir (Lüleci, 2014, s. 51). Ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma alanı ile ilgili geliştirilen Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği ise, alan çalışanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algılarını değil yeterliliklerini ölçtüğü ifade edilen bir ölçme aracıdır (Özer, 2014, s. 57).

Aydın (2014, s. 1) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı son sınıf öğrencileriyle yürütülen çalışmada, gönüllü olan 40 öğrenci arasından 14 katılımcıdan oluşan bir deney grubu oluşturulmuş, bu katılımcılara ön-test puanları açısından benzer bir kontrol grubu da oluşturulmuştur. Deney grubu ile farkındalık, bilgi ve beceri yeterlik alanları ile ilgili çalışmaları kapsayan 12 oturumluk "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı" yürütülmüş, kontrol grubu herhangi bir uygulamaya tabi tutulmamıştır. Deney ve kontrol gruplarından birer katılımcının ayrıldığı süreçte, değerlendirmeler her iki grup için de 13 katılımcı ile yapılmıştır. Yarı deneysel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, eğitim programının başladığı ve sona erdiği hafta içerisinde sırasıyla ön-test ve son-test, programın sona ermesinden üç ay sonra ise izleme testi olarak uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, bu eğitimi alan grubun kültürel duyarlılık düzeylerinin almanlara oranla arttığı ve bu artışın izleme sürecinde de devam ettiği görülmüştür.

Çokkültürlü Tutum Ölçeği, ülkemizde psikolojik danışmanların çokkültürlülüğe yönelik yaklaşımlarını belirlemeye yönelik olarak geliştirilen ilk ölçektir. 5'li Likert tipi (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) 93 maddeden oluşan taslak form, 121 kişi ile deneme uygulaması yapılmıştır. Ölçeğin tek faktörlü 15 maddelik son haline getirilmesinin ardından 258 kişi ile ana uygulama yapılarak psikolojik danışmanların çokkültürlü tutumlarının mezun olunan üniversite, mesleki kıdem ve cinsiyetlerine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Analizler sonucunda, kadın psikolojik danışmanların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha olumlu çokkültürlü tutum sergiledikleri, mesleki kıdem ve mezun oldukları üniversite açısından tutum farkı görülmediği ortaya konulmuştur (Lüleci, 2014, s. 93).

Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden 1462 psikolojik danışmanla gerçekleştirilen nitel bir çalışmada, psikolojik danışmanlara kültürün ne anlama geldiğini sormanın yanısıra kültürel unsurların psikolojik danışma sürecindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olma kavramını tanımlama şekilleri, en çok zorlandıkları kültürel unsurlar, bu zorluklarla başa çıkma yöntemleri, kültürel farklılıkları anlamada en sık başvurdukları yöntemler, eğitime ve süpervizyona yönelik ihtiyaçları hakkında görüşleri içerik analizi yoluyla sunulmuştur. Aile içi şiddet, psikolojik danışmanları en çok zorlayan, eğitim ve süpervizyona en çok ihtiyaç duydukları konu olarak göze çarpmaktadır (Mattis ve Kurter, 2015, s. 75).

Kurter ve Mattis (2015, s. 56) farklı kültürlerle çalışma deneyimi bulunan rehberlik ve psikolojik danışma dışında psikoloji, sosyoloji, tıp, hukuk, sosyal hizmetler gibi alanların uzmanları ile gerçekleştirdikleri görüşmeler yoluyla farklı kültürel özellikteki bireylerle çalışma durumlarını incelemiştir. Daha önce yapmış oldukları "Psikolojik Danışma ve Kültür Araştırması" sonuçlarına dayalı olarak, bu uzmanların aile içi şiddet/ kadına yönelik şiddet, cinsel şiddet intihar, kayıp, ölüm ve yas, gelişimi farklı çocuklar, okullarda zorbalık, cinsel yönelimi farklı bireylerle çalışma gibi konularda çalışma deneyimleri araştırılmıştır. Araştırmada, alan uzmanlarının her bir konu ile ilgili görüşleri örneklendirilmiş ve kültüre duyarlı psikolojik danışma süreci için nitelikli süpervizyon desteğinin önemi vurgulanmıştır.

Ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili çalışmaların, kavramın kuramsal temellerinin vurgulanması ile başladığı görülmektedir. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışmanın ders olarak etkisinin araştırılması ve bu kavram ilgili yeterliliklerin araştırılması ise, daha sonraki araştırmalarda yerini

almıştır. Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili çalışmaların artmasıyla bu süreçte yaşanan sorunların belirlenmesi kadar sorunların giderilmesine yönelik önlemlerin geliştirilmesinin de önü açılacaktır.

1.3. Amaç

Bu çalışmanın üç ana amacı bulunmaktadır:

1.0. Türkiye’de psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

2.0. Geliştirilen ölçme aracını kullanarak psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecine ilişkin görüşlerini araştırmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranacaktır:

2.1 Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.2 Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları mezuniyet düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.3 Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları mesleki kıdemlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.4. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları cinsiyet ve mezuniyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.5. Alanda çalışan psikolojik danışmanların cinsiyetleri, mesleki kıdemleri, buldukları bölgedeki çalışma süresi ve mezuniyet düzeyleri kültürel duyarlılıklarını yordamakta mıdır?

3.0. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profillerini incelemektir. İçerik analizi yoluyla psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulamalarında en çok zorlandıkları unsurlar (mevcut zorluklar) ile en çok zorlanacaklarını düşündükleri unsurları (olası zorlukları) incelemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

3.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanlar kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantılarını, psikolojik danışma süreçlerini ve danışan profillerini nasıl değerlendirmektedirler?

3.1.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları nasıldır?

3.1.2. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili psikolojik danışma deneyimleri nasıldır?

3.1.3. Alanda çalışan psikolojik danışmanların danışan profilleri nasıldır?

3.2. Alanda çalışan psikolojik danışmanlar psikolojik danışma sürecinde kültürel farkı olan danışanlarla çalışırken, en çok zorlandıkları unsurları (mevcut zorlukları) nasıl değerlendirmektedirler?

3.2.1. Aile unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.2. Cinsiyet unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.3. Cinsel kimlik unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.4. Dil unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.5. Din unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.6. Etnik köken unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.7. Farklı değer yargılarına ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.8. Sosyoekonomik düzey unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.2.9. Toplumsal cinsiyet unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3 Alanda çalışan psikolojik danışmanlar, psikolojik danışma sürecinde kültürel farkı olan danışanlarla çalışırken, en çok zorlanacaklarını düşündükleri unsurları (olası zorlukları) nasıl değerlendirmektedirler?

3.3.1. Aile unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.2. Cinsiyet unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.3. Cinsel kimlik unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.4. Dil unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.5. Din unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.6. Etnik köken /ırk unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.7. Farklı değer yargılarına ilişkin görüşleri nelerdir?

3.3.8. Toplumsal cinsiyet unsuruna ilişkin görüşleri nelerdir?

1.4. Önem

Günümüzde aynı toplum içinde bile tek bir kültüre ait özelliklerin yerini farklı kültürel özelliklerin yer aldığı, toplumdaki her bireyin iletişim ağlarıyla başka kültürlerin yaşantı ve değerlerine eskisinden daha kolay ulaşabildiği görülmektedir. İnsanların birbirleriyle iletişim ve etkileşimlerinin giderek artması ile toplumların birbirlerinden haberdar olmaları kaçınılmaz görünmektedir. Bu durum, birey ve toplumların birbirlerinin kültürel özelliklerine aşına olmalarını sağlamaktadır.

Hemen hemen tüm toplumların çokkültürlü olduğu ifade edilmekte ve toplumların bu durumla uyuşması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Özhan, 2006, s. 17). Çokkültürlü toplumların birer parçası olan bireylerin, kendi kültürel özelliklerine sahip çıkmalarının yanında başka kültürel özellikleri taşıyan diğerleriyle uyum içinde yaşamaları çokkültürlülüğün getirdiği bütünleştirici etkiyle mümkün olabilmektedir.

Çokkültürlü toplum gerçeğinin, yaşamın her alanında toplumsal yapıyı şekillendirmesi, toplumsal yaşamın kurallarını belirlemesi kaçınılmazdır. Her bir bireyin biricik kabul edildiği psikolojik danışma alanında da bu gerçeğin yok sayılması ve mesleki kurallarını çokkültürlü toplumdan bağımsız düzenleyebilmesi mümkün görünmemektedir. Mesleğin temel ilkelerine ve etik kurallarına dayanarak psikolojik danışmanlık mesleğinin de farklı kültürel özelliklere sahip insanlara hizmet edebilmek için yapılandırılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı henüz çok yakın zamanlarda dile getirilen bir kavram olarak görünmektedir. Yapılan araştırmalarda söz konusu kavramın kuramsal temelleri açıklanmakta (Büyükşahin Çevik, 2014, s. 377; Koç, 2003, s. 3; Mocan-Aydın, 2000, s. 295), danışman eğitimindeki yeri tartışılmakta (Bektaş, 2006, s. 47), yapılandırmacı yaklaşımın farklı kültürlerle çalışmaya elverişli olmasından yola çıkılarak kültüre duyarlı psikolojik danışma için uygunluğu vurgulanmakta (Kararımak ve Aydın, 2007, s.91) ve psikolojik danışmada kültürel öğelerin yeri işaret edilmektedir (Erdur-Baker, 2007, s. 109). Bu çalışmalar, daha çok kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramına kuramsal bir bakış açısı sunmakta, ilgili kavramla ve kültürel duyarlılıkla ilgili betimsel veri içermemektedir.

Kültürel duyarlılık, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili gerekli donanımlara sahip olup olmadıklarına yönelik ipuçları vermektedir. Kültürel duyarlılığı yüksek psikolojik danışmanların, kültüre duyarlı

psikolojik danışma sürecinde yetkin sayılabilmek için gerekli bilgi, farkındalık ve beceriye sahip olmalarının daha olası olduğu düşünülmektedir.

Hem ülkemizde, hem dünyada psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık algılarının belirlenmesi sayesinde, psikolojik danışman eğitimindeki ve psikolojik danışma uygulamalarındaki eksiklikler ortaya çıkaracaktır. Böylece kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulamalarındaki geliştirilmesi gereken unsurlar da belirlenmiş olacaktır. Kültürel çeşitliliğin arttığı günümüzde danışanların daha kaliteli bir yardım hizmeti almaları, kültürel duyarlılığın benimsenmesi ile mümkün olacaktır.

Psikolojik danışmanların meslek yaşamları boyunca kendilerinden farklı kültürel özellikler taşıyan danışanlara yardım hizmeti vermeleri kaçınılmazdır. Kendilerinden farklı yaş ve cinsiyet, farklı etnik köken, dil, din gibi çeşitli kültürel özelliklere sahip danışanlara karşılaşılabileceği ve birlikte çalışacağı gerçeği, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile tanışmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Psikolojik danışmanların çalışma yaşamları boyunca kültürel açıdan çok çeşitli danışan tipleriyle çalışmak durumunda kalmaları, onların bu alanda çalışmak için elzem bazı donanımlara sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, psikolojik danışma alanında ne kadar köklü bir eğitim almış olursa olsun, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında donanımlı sayılabilmeleri için bu alana özgü bilgi, beceri ve farkındalığa sahip olmalarının öncesinde kültürel duyarlılık sahibi olmaları şart görülmektedir.

Psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken insan özgürlüğünü ve eşitliğini temel alan bir gereklilik olarak dikkat çekmektedir. Kültürel duyarlılığın temel prensip olarak edinilmesi, kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda yetkin olmayı beraberinde getirmektedir (Weinrach ve Thomas, 1996, s. 475). Dolayısıyla, kültürel duyarlılığın psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin ön şartı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Psikolojik danışmanların çalışma ortamları dışında, kendilerinden farklı kültürel özelliklerdeki kişilerle bir arada bulunmaları ve bu kişilerle etkileşim içinde olmaları kültüre duyarlı psikolojik danışma yetkinliklerini olumlu etkilemektedir (Gutierrez, 1996, s. 26; Panici, 2001, s. 42). Mesleki kıdemi ne olursa olsun, sosyal ortamında farklı kültürel özelliklere aşina olmanın, onların gelenek, görenek ve adetlerini bilmenin, sosyal destek

ağlarından haberdar olmanın, dini ve resmi tören ritüellerini, dillerini, vb. anlamının bir psikolojik danışmana kazandıracağı kültürel duyarlılığın değerinin yadsınamayacağı açıktır. Psikolojik danışmanların süreçte kazanacağı kültürel duyarlılık, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin kazanılmasında önemli bir etken olarak belirlemektedir.

Her bir danışanın ihtiyaçları, psikolojik danışma sürecinden beklentileri, bu sürece yaklaşımı, psikolojik danışmanla kuracağı ilişki biçimi taşıdığı kültürel özelliklerden bağımsız düşünülmemektedir. Benzer biçimde, psikolojik danışmanların da kültürel özelliklerini psikolojik danışma ortamına getirmemeleri olanaksız görünmektedir. Bu nedenle, psikolojik danışmanların kendi kültürel özelliklerini tanımaları kadar, danışanlarının kültürel özelliklerine aşina olmaları, bu özelliklere karşı kendi bakış açılarından haberdar olmaları ve danışanlarına uygun becerileri kullanabilmeleri gerekmektedir. Tüm bu becerilere sahip olmak, danışanlarının psikolojik danışma sürecinden azami faydalanabilecekleri terapötik ilişkiyi kurmalarını da beraberinde getirecektir.

Yurtdışı alanyazınında geliştirilen ölçme araçları kullanılarak psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda, psikolojik danışmanların kendilerini kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında yeterli bulma eğiliminde oldukları görülmektedir (Benjamin, 2010, s. 73; Cates, 2006, s. 57; Chao, 2005, s. 78; McKee- Williams, 2007, s.43; Williams, 2010, s. 62). Bu eğilimin olası nedenlerinden biri, kullanılan ölçme araçlarındaki maddelerin sosyal istenirlik taşımaları ve özellikle aksini iddia etseler de bilgi ve beceri boyutlarına ilişkin maddelerin bilgi ve becerileri değil de, bu boyutlara yönelik algıyı ölçüyor olması olabilir. İlgili ölçeklerde yer alan maddelerin, psikolojik danışmanların kendi kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerine ilişkin tutumlarını ifade ettiği dikkat çekmektedir. Bu nedenle, geliştirilecek olan ölçme aracının kişisel değerlendirmelerden ve sosyal istenirlikten doğacak olası ölçme hatalarından arındırılması önem taşımaktadır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının ülkemizde 2000’li yıllarda değinilen bir kavram olduğu ve alanyazında uygulamaya dönük araştırmaların kuramsal çalışmalar kadar yer kaplamadığı görülmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki çalışmalarda yer bulması ve sınırlarının çizilmeye başlamasının umut verici olduğu düşünülmektedir. Buna rağmen,

kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda uygulama birliğinin sağlanması ve bu kavramın tüm üniversite müfredatlarında yer bulması açısından yeterli adımların atılmadığı görülmektedir. Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik lisans programları incelendiğinde, kültüre duyarlı psikolojik danışmaya sadece birkaç üniversite ders programında rastlanmasına rağmen içerik olarak kültür, çokkültürlülük gibi tanımlarla sınırlı oldukları görülmektedir. Bu açıdan, Türkiye’de psikolojik danışmanların farklı kültürel özellikteki danışanlarla çalışırken sahip oldukları kültürel duyarlılığın ne düzeyde olduğu bir soru işaretidir.

Bireylerin taşıdıkları kültürel özelliklerin çok çeşitli olması dolayısıyla psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçen, kültürel özellikler açısından geniş bir yelpaze sunan bir ölçme aracına ihtiyaç olduğu öngörülmektedir. Türkiye’de alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçen bir ölçme aracının da ülkemizdeki danışan profilinin kültürel özelliklerini yansıtmaması beklenmektedir. Bu nedenle, RESPECTFUL Model ve APA tanımı içerisinde belli kültürel özelliklere ve genel psikolojik danışma ilkelerine dayanarak geliştirilecek ölçme aracının kültürel özellikleri farklı danışan profilleriyle çalışırken kültürel duyarlılık algılarını belirlemede işlevsel olacağı düşünülmektedir. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının ölçülmesinin psikolojik danışman yetiştirme süreci ile ilgili ipuçları vermesi beklenmektedir. Bu şekilde mevcut eksikliklerin ve ihtiyaçların belirlenmesi ile eğitim programlarının şekillenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının demografik özellikler açısından ortaya koyulmasının, ülkemizdeki psikolojik danışmanlarla ilgili önemli ipuçları vermesi beklenmektedir. Demografik değişkenlerin yeterlilik algılarına etkisinin yanında, nitel veri analizi yoluyla psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde yaşadıkları mevcut zorluklar ile olası zorlukların ortaya koyulmasının da, Türkiye’deki psikolojik danışman profilini ve psikolojik danışma sürecini ortaya koymakta işlevsel bir katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu araştırmanın çalışma grubu, 2014 yılı Ocak-Aralık ayları aralığında, çalışmaya gönüllü olarak katılan rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans ve/veya lisansüstü mezunu psikolojik danışmanlar ile sınırlıdır.

2. Araştırmada yer alan kültürel duyarlılık algıları kavramı, araştırmacı tarafından geliştirilen ölçme aracının kapsamı ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Bu araştırmada geçen önemli kavramların tanımları şu şekildedir:

Kültür: Töre, aile, soy, sanat, eğitim, yerleşim şekilleri, üretim ve tüketim ilişkileri, yönetim, beslenme, sağlık, inanç sistemleri, kişilik sistemleri ve dil gibi farklı değişkenlerden oluşan bir bütündür (Güvenç, 1994, s. 96).

Çokkültürlülük: Yaş, cinsel yönelim, engelli olma, sosyal sınıf, etnik köken, din, dil ve kültürel özelliklerin bir arada yaşanmasıdır (APA, 2002, s.9).

Kültürel Duyarlılık: Kültürler arasında farklılık olduğunu anlamakla başlayan bir tutumdur. Benzerlikler kadar kültürel farkların da iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmeden kabul edilmesi (National Maternal and Child Health Center on Cultural Competency, 1997, s. 1), kültürel duyarlılık danışmanlara saygılı olmaktır (Butler, 2003, s. 137).

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma: İnsanların kendilerini diğerlerinden “ben” ve “öteki” şeklinde net bir tanımla ayırabilmesi (Garcea, 2005, s. 59) gerçeğinden yola çıkarak psikolojik danışmanın ve danışanın farklı kültürel gruplarda yer almasıdır (Das, 1995, s. 47; LeBeauf, Smaby ve Maddux, 2009, s. 37).

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlilikleri: Psikolojik danışmanların, kendi değerleri, varsayımları ve önyargılarının farkında olma (farkındalık), farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarının dünya görüşlerini anlama (bilgi) ile farklı müdahale yöntemleri ve tekniklerini uygulama (beceri) konusundaki yetkinlikleridir (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 481).

RESPECTFUL Model: Bireylerin kimliklerinin tek bir boyuttan oluşmadığının, çoklu boyuta sahip olduğunun ve bireylerin yaşamlarında diğerlerinden ayrılan özelliklerinin vurgulandığı bir modeldir.

Bu çok boyutlu modelin unsurları, Religious- Spiritual Identity- Bireylerin dini- ruhani kimlikleri, Ethnic-Cultural-Racial Background-Etnik-kültürel-ırksal geçmişleri, Sexual Identity-Cinsel kimlikleri, Psychological Maturity- Psikolojik olgunlukları, Economic Class Background-Ekonomik sınıf geçmişleri, Chronological-developmental Challenges- Kronolojik-/gelişimsel zorlayıcılar, Threats to One's Personal Well-being- Öznel iyi-oluşu tehdit eden faktörler, Family History and Dynamics- Aile geçmişi ve dinamikleri, Unique Physical Characteristics- Diğerlerinden ayrılan fiziksel özellikleri, Location of Residence- Yerleşim yeri olarak sınıflandırılmaktadır (D'Andrea ve Daniels, 2001, s. 420).

2. YÖNTEM

Bu bölümde üç ayrı çalışmadan (Çalışma I, Çalışma II ve Çalışma III) oluşan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz işlemlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın Çalışma I başlığı altında, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilmiştir. Çalışma II’de, ilgili ölçek kullanılarak psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kısım, var olan bir durumu betimlemeye yönelik tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Çalışma III alt başlığında ise, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profillerini incelemek amaçlanmıştır. İçerik analizi uygulanarak, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken yaşadıkları mevcut zorluklar ve yaşayacaklarını öngördükleri olası zorluklar temalar şeklinde sınıflandırılmıştır.

2.2. Evren ve Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evrenini Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinde görev yapmakta olan psikolojik danışmanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 22 Ocak- 31 Aralık 2014 arasında e-posta aracılığıyla ve yüz yüze ulaşılabilmüş psikolojik danışma ve rehberlik lisans /lisansüstü mezunu alan çalışanları oluşturmaktadır. Ölçme aracı, internet aracılığıyla Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği’nden izin alınarak elde edilen e-postalar yoluyla 2471 dernek üyesine gönderilmiştir. Dernek üyesi olmayan psikolojik danışmanlardan da yüz yüze veya internet üzerindeki sitelerden ulaşılması ile örneklemin sadece dernek üyeleri ile sınırlandırılmaması sağlanmıştır. Toplamda, süreç boyunca 322 psikolojik danışmandan veri toplanabilmıştır. Çalışma I, II ve III için veri paketi 322 katılımcının tümüne sunulmuştur. Çalışma I ve II’de 322 katılımcının tümü çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma III ise, çalışma I ve II’deki veri grubundan, açık açılı sorulara yanıt veren 250 psikolojik danışmandan oluşmuştur

Çalışmaya katılan psikolojik danışmanlara ilişkin demografik bilgilere Tablo 2.1'de yer verilmiştir.

Tablo 2.1. Katılımcı Psikolojik Danışmanlara İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Özellik	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	222	68.9
	Erkek	100	31.1
	Toplam	322	100
Mezuniyet Düzeyi	Lisans	238	73.9
	Lisansüstü	84	26.1
	Toplam	322	100
Yaş	21-30 yaş	222	68.9
	31-40 yaş	72	22.3
	41-50 yaş	24	7.6
	51-60 yaş	4	1.2
	61 yaş ve üstü	0	0
	Toplam	322	100
Mesleki Kıdem	0-5 yıl	178	55.2
	6-10 yıl	73	22.7
	11-15 yıl	39	12.1
	16 yıl ve üstü	32	9.9
	Toplam	322	100
Çalıştığı Bölge	Akdeniz	33	10.2
	Doğu Anadolu	20	6.2
	Ege	22	6.9
	İç Anadolu	81	25.1
	Güneydoğu Anadolu	18	5.6
	Karadeniz	28	8.7
	Marmara	120	37.2
	Toplam	322	100
Bölgedeki Çalışma Süresi	0-5 yıl	229	71.1
	6-10 yıl	55	17
	11 yıl ve üstü	38	11.9
	Toplam	322	100

Tablo incelendiğinde, çalışmaya katılan 322 psikolojik danışmandan 222'sinin kadın, 100'ünün erkek olduğu görülmektedir. Bu veriler yüzde olarak ifade edildiğinde, katılımcıların % 68.9'unun kadın, % 31.1'inin erkek olduğu görülebilmektedir.

Katılımcıların mezuniyet düzeylerine ilişkin veriler incelendiğinde, %73.9'unun (238 kişi) lisans derecesine, %26.1'inin (84 kişi) ise yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olduğu gözlenmiştir.

Çalışmaya katılan psikolojik danışmanların % 68.9'unun (222 kişi) 21-30 yaş arasında, %22.3'ünün (72 kişi) 31-40 yaş arasında, % 7.6'sının (24 kişi) 41-50 yaş arasında, % 1.2'sinin (4 kişi) 51-60 yaş arasında olduğu görülmektedir. Çalışmada, 61 yaş ve üzeri yaş grubunda katılım olmadığı belirlenmiştir.

Çalışma grubundaki 0-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip psikolojik danışmanlar, %55.2 oranla sayıca en fazla grubu (178 kişi) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan psikolojik danışmanların %22.7'si (73 kişi) 6- 10 arası, %12.1'i (39 kişi) 11-15 yıl arası, %9.9'u (32 kişi) ise 16 yıl ve üstü mesleki kıdeme sahiptir.

Demografik veri toplanırken, psikolojik danışmanların görev yaptıkları bölge de kapsama alınmıştır. Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesine ilişkin dağılıma bakıldığında, en fazla katılımın % 37.2 (120 kişi) ile Marmara Bölgesi'nden olduğu görülmektedir. Bu bölgeyi, sırasıyla İç Anadolu Bölgesi (% 25.1/ 81 kişi), Akdeniz Bölgesi (% 10.2/ 33 kişi), Karadeniz Bölgesi (% 8.7/ 28 kişi), Ege (% 6.9/ 22 kişi), Doğu Anadolu Bölgesi (% 6.2/ 20 kişi) ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi katılımcıları (% 5.6 / 18 kişi) takip etmektedir.

Psikolojik danışmanların buldukları bölgedeki çalışma süreleri de çalışma kapsamında sorulmuştur. Buldukları bölgede 0-5 yıl arası çalışanların oranının % 71.1 (229 kişi), 6-10 yıl çalışanların %17 (55 kişi) olduğu görülmektedir. Bölgelerinde 11 yıl ve üstü çalışan psikolojik danışmanların oranı ise, %11.9 (38 kişi) olarak belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçmeyi hedefleyen bir ölçme aracı olan Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ) araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve nicel verilerin analizinde kullanılmıştır.

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve araştırmanın veri grubunun demografik özellikleri, psikolojik danışma eğitim süreçleri ile danışan profilleri ve psikolojik danışma süreçlerini içeren bir Kişisel Bilgi Formu da veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

2.3.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ)

Bu çalışma kapsamında, gerek çok kültürlülük kavramı kullanılarak öğretmenler ve öğretmen adayları, okul müdürleri, farklı alanlardaki öğretim elemanları ile yapılan çalışmalarda veri toplama araçları, gerekse kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili veri toplama araçları incelenmiştir (Kim vd., 2003, s. 161; LaFrambrosie, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 380; Polat, 2012, s. 334; Ponterotto vd., 2002, s. 153). Bu incelemeler sonucunda, kullanılan ölçme araçlarının özellikle beceri ve bilgi boyutlarının doğrudan beceri ve bilgiyi ölçtüğü iddia edilmekle birlikte, bunun

yerine bu bilgi ve beceriye sahip olma yönündeki kişisel algıları ölçtüğü görülmüştür. Benzer şekilde, ilgili ölçeklerde beceri boyutunu doğrudan ölçen başarı testi, kontrol listesi gibi kısımlar bulunmamakta, bu boyut kişisel beyana dayalı bulunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçme aracı ile psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile bağlantılı olarak farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken sürece yönelik kültürel duyarlılık algılarının psikolojik danışmanların kişisel beyanlarına dayanılarak ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle, araştırmanın bir boyutu da araştırma kapsamında 5'li Likert tipi Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ) geliştirilmesidir. İlgili ölçeğin geliştirilme sürecine Çalışma 1'de yer verilmiştir.

2.3.2. Kişisel bilgi formu

Çalışma kapsamında, veri grubunun demografik özellikleri, psikolojik danışma eğitim süreçleri ile danışan profilleri ve psikolojik danışma süreçlerini içeren bir Kişisel Bilgi Formu da araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen bu form, Ek 1'de sunulmuştur. Ölçek geliştirme esnasında hazırlanmış olan taslak ölçek maddelerinin ardından, psikolojik danışmanların açık uçlu, kapalı uçlu ve çoktan seçmeli yanıtlar verebileceği bir bilgi formu sunulmuştur.

Formun ilk kısmında, psikolojik danışmanların yaş, cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem, çalıştıkları coğrafi bölge ve bu bölgede çalışma sürelerini sunulan seçeneklerden işaretlemeleri istenmişti. Etnik kökenle ilgili madde ise, isteğe bağlı olarak ve açık uçlu düzenlenmiştir.

Formun diğer kısmı, psikolojik danışmanların eğitim süreçleriyle ilgili maddeleri içermektedir. Bu kısımda, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders ve ders dışı eğitim alma durumu, dersin ve eğitimin içeriği, niteliği, hangi öğrenim düzeyinde alındığı, dersle ilgili görüşler, alınabilecek yeni eğitimin ne kadar sürmesi gerektiği ve içeriğinde neler olmasının beklendiği ile ilgili sorular yer almaktadır. Soruların yanıtlanabilmesi için açık ve kapalı uçlu soruların yanısıra çoktan seçmeli seçenekler sunulmuştur.

Kişisel Bilgi Formu'nun son kısmında ise, psikolojik danışmanların danışan profilleri ve psikolojik danışma sürecine ilişkin maddelere yer verilmiştir. Kültürel özellikleri kendilerinden farklı olan danışanlarla çalışma durumu ve çalışma sıklığı, bu

danışanlarla çalışırken zorlanma durumu, zorluk derecesi, zorluk yaşanan mevcut unsurlar, zorluk yaşanması beklenen olası unsurlar, her bir kültürel özelliğe ilişkin çalışma durumuna yönelik yaşantılarla ilgili açık ve kapalı uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular bu kısımda yer almıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma kapsamında, verilerin toplanma ve çözümleme süreci gerçekleştirilen üç çalışma bağlamında aşağıda sunulmuştur.

Çalışma I kapsamında, ölçeğin denemelik maddelerinin yazılması ve maddelerin uzman görüşü ile son haline getirilmesinin ardından açıklayıcı bir bilgi ile alanda çalışan psikolojik danışmanlara iletilmiştir. Verilen bağlantı adresi ile ölçeği dolduran psikolojik danışmanların yanıtlarının doğrudan araştırmacıya ulaşması sağlanmıştır. Mesleki toplantılarda yüzyüze veri toplanan psikolojik danışmanlar için de, form açıklayıcı bir bilgi eklenerek sunulmuştur.

Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin geliştirilmesi, betimsel analizlerin uygulanması ve veri setinde psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin eğitim süreçleri ve mesleki yaşantıları ile ilgili nitel verilerin ortaya koyulması olmak üzere üç farklı çözümleme yer almaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde Açıklayıcı Faktör Analizi ve güvenilirlikle ilgili hesaplamalar SPSS 18 for Windows ile, Doğrulayıcı Faktör Analizine ilişkin hesaplamalar ise LISREL 9. 20 programı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma II kapsamında, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesine yönelik araştırma sorularının çözümlemesinde Bağımsız Örneklemeler İçin t Testi (Independent Samples T-Test), Tek Yönlü Varyans Analizi (One- Way ANOVA) ve İki Yönlü Varyans Analizi (Two-Way ANOVA) kullanılmıştır. Cinsiyet, mezuniyet düzeyi mesleki kıdem ve psikolojik danışmanların buldukları bölgedeki çalışma sürelerinin kültürel duyarlılık algısını yordayıp yordamadığını incelemek içinse, önce değişkenler arasındaki ilişki, Pearson Momentler Çarpımı korelasyon tekniği ile belirlenmiştir. Daha sonra veri setine çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel hesaplamalardaki sonuçların yorumlanması aşamasında, anlamlılık düzeyi olarak .05 değeri kabul edilmiştir.

Çalışma III’te ise, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin eğitim süreçleri, mesleki yaşantıları ve danışan profilleri ile ilgili araştırma sorularının analizine yer verilmiştir. Bu konudaki veriler, tablolar yoluyla ortaya konulmuştur. Psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde kendilerinininkinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken karşılaştıkları mevcut zorluklar ve karşılaşılabileceklerini öngördükleri olası zorluklar ise, NVivo 9 programı kullanılarak oluşturulan temalar yoluyla belirlenmiştir. Katılımcıların mevcut ve olası zorluklarla ilgili görüşleri araştırmacı tarafından RESPECTFUL Model ve APA çokkültürlülük tanımı içinde yer alan kültürel özelliklere göre sınıflandırılmıştır. Temalar oluşturulurken geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için nitel araştırma yöntemleri konusunda eğitim almış uzmanlardan destek alınmış, temalarla ilgili görüş birliğine ulaşılmıştır.

3. ÇALIŞMA I

Sunulan bu tezin Çalışma I başlığı altında, Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirilme süreci, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bulgular ile tartışma ve yoruma yer verilmiştir.

3.1. ÇALIŞMA I: BULGULAR

Bu bölümde, Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirilmesi sürecinde izlenen basamaklar, yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ve analizler sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirilmesine yönelik bulgular

Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirme sürecinin ilk aşaması alanyazın taraması olmuştur. Çalışmanın başında, Türkiye’de aynı amaca hizmet eden bir ölçek bulunmaması, yurtdışı ölçeklerin de yeterlilik algısını ölçen maddeler içermelerine rağmen yeterlilik ölçtükleri iddiası, kültüre duyarlılık ile ilgili bir ölçme aracının içinde bulunduğumuz kültürün özellikleri ile örtüşmesi ihtiyacından yola çıkarak ölçek uyarlama yoluna gidilmemiş, özgün bir ölçek geliştirme ihtiyacı duyulmuştur.

Yurtdışı alanyazındaki mevcut modeller ve ölçekler incelenerek, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili çalışmalarda bilgi, beceri ve farkındalık başta olmak üzere psikolojik danışman- danışan ilişkisi ve terminoloji boyutlarının yer aldığı belirlenmiştir (Garnst vd., 2004, s. 163; Khawaja, Gomez ve Turner, 2009, s. 67; Kocarek vd., 2001, s. 486; Kim vd., 2003, s. 161; LaFrambiosie, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 380; Ponterotto vd., 1994; Ponterotto vd., 2002, s. 153; Rogers ve Ponterotto, 1997, s. 211; Sheau, Rigali- Oiler ve Lent, 2012, s. 527; Sadowsky vd., 1994, s. 137; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992, s. 481; Vandiver, 2002, s. 146). Alanyazın taramasından sonra, RESPECTFUL Model ve APA metninde belirtilen unsurları kapsayan ve psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık ile ilgili algılarını belirlemeyi hedefleyen maddeler yazılmıştır.

Maddeler ifade ediliş tarzları ve alanyazındaki boyutları yansıtma bakımından değerlendirilmiş, binişik özellik gösteren maddeler madde havuzundan çıkarılmış ve form

uzman görüşüne hazır hale getirilmiştir. Kapsam geçerliliğini doğrulamak amacıyla, ilk aşamada elde edilen 92 madde farklı üniversitelerden Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyesi iki profesör, iki doçent ve iki yardımcı doçent olmak üzere altı uzman tarafından incelenmiştir. Ölçek, yapılan öneriler doğrultusunda alan uzmanı üç profesör ile bir kez daha gözden geçirilmiş ve 74 maddeden oluşan 5’li Likert tipi (Hiçbir zaman=1, Nadiren=2, Kararsızım= 3, Sıklıkla=4, Her zaman=5) bir taslak form oluşturulmuştur.

Ölçeğin denemelik maddelerine örnek olarak, “*Farklı aile geçmişine sahip danışanlarıma birbirinden farklı becerileri uygulamanın meslek etiğine uygun olmadığına inanıyorum.*” (Aile unsuru), “*Danışan ile danışman aynı anadili konuşmuyorsa danışma ilişkisinin sağlıklı biçimde sürebileceğine inanmıyorum.*” (Dil unsuru), “*Kişisel olarak benimle aynı etnik kökene sahip kişilerle danışma yapmaya yatkın olduğumu fark ediyorum.*” (Etnik köken), “*Farklı sosyoekonomik düzeye mensup olmanın danışan-danışman ilişkisini olumsuz etkileyen bir faktör olduğuna inanıyorum.*” (Sosyoekonomik düzey) verilebilir.

3.1.1.1. Geçerlik çalışması

Kuramsal bilgiler ışığında, araştırmacının geliştirdiği ölçeğin çok boyutlu olduğunu bildiği, karmaşık kavramsal yapıları ölçen çok boyutlu bir ölçek geliştirmenin amaçlandığı durumlarda güvenilirlik analizine yönelik değerlendirmeler öncesinde faktör analizi yönteminin uygulanması önerilmektedir (Munro, 2005, s. 40). Birbiriyle ilişkili olduğu varsayılan çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkinin yapısına dönük ipuçları sağlamak amacıyla kullanılan faktör analizinin açıklayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki türü bulunmaktadır (DeVellis, 2012, s. 24). Bu çalışmada öncelikle, maddelerin hangi boyutlara dağıldığını görebilmek için Açıklayıcı Faktör Analizi uygulaması yapılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizinde faktörleştirme tekniği olarak sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan Temel Bileşenler Analizi (Principle Component Analysis) kullanılmıştır.

3.1.1.2. Madde ayırt edicilik analizine ilişkin bulgular

Madde ayırt ediciliği, ölçeğin geçerliğinin test edilmesinde kullanılan bir başka yöntemdir. Ölçeğe madde seçiminde yol gösterici olması adına, denemelik formda bulunan tüm maddeler için madde analizi uygulanmıştır. Madde ayırt ediciliğini belirlemek amacıyla ilk aşamada psikolojik danışmanların 74 maddeden aldıkları puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Daha sonra, toplam katılımcı sayısının % 27'si belirlenmiştir. Toplam 322 katılımcıdan en düşük puanı alan 87 kişi % 27 alt grubu, en düşük puanı alan 87 kişi ise % 27 üst grubu oluşturmuştur. Oluşturulan bu grupların puan ortalamaları Bağımsız Örneklem t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda denemelik maddelerin her biri için alt ve üst %27'lik grup puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.1'de, her bir madde için alt-üst grup ortalamalarına dayalı madde analizi değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.1. *Alt-Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizine İlişkin Değerler*

Madde	Alt grup		Üst grup		t	p
	Ortalama	SS	Ortalama	SS		
MADDE 1	4.48	.71	4.42	.72	-.53	.599
MADDE 2	4.36	.80	4.36	.71	.70	.486
MADDE 3	2.19	1.19	2.09	1.04	-.61	.542
MADDE 4	3.66	.94	3.60	.97	-.40	.692
MADDE 5	4.11	.96	4.13	.99	.79	.938
MADDE 6	1.79	1.03	1.70	.97	-.61	.546
MADDE 7	2.00	1.19	1.99	1.04	-.69	.946
MADDE 8	2.90	1.32	3.15	1.26	1.29	.198
MADDE 9	1.89	1.16	1.69	.92	-1.23	.219
MADDE 10	1.47	1.02	1.52	.97	.30	.762
MADDE 11	2.00	1.44	1.93	1.24	-.34	.735
MADDE 12	2.95	1.32	3.14	1.37	.90	.368
MADDE 13	1.97	1.10	2.01	1.05	.28	.779
MADDE 14	3.70	1.47	3.29	1.45	-1.87	.064
MADDE 15	1.44	.97	1.31	.65	-1.01	.315
MADDE 16	3.05	1.31	2.91	1.22	-.72	.473
MADDE 17	1.52	.68	1.61	.81	.81	.419
MADDE 18	2.85	1.29	3.17	1.23	1.68	.095
MADDE 19	2.55	1.22	2.90	1.32	1.84	.068
MADDE 20	3.47	1.25	3.56	1.23	.49	.627
MADDE 21	2.48	1.22	2.93	1.31	2.33	.021
MADDE 22	1.63	1.05	1.87	1.12	1.46	.147
MADDE 23	1.60	.89	1.71	.96	.73	.464
MADDE 24	1.25	.66	2.64	.66	10.30	.000
MADDE 25	1.16	.54	3.17	1.11	15.10	.000
MADDE 26	1.27	.69	1.96	1.05	5.11	.000
MADDE 27	1.29	.71	3.93	.99	19.90	.000

Tablo 3.1. (Devamı) *Alt-Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizine İlişkin Değerler*

Madde	Alt grup		Üst grup		t	p
	Ortalama	SS	Ortalama	SS		
MADDE 28	1.16	.54	1.71	.80	5.28	.000
MADDE 29	1.29	.71	2.74	1.25	9.32	.000
MADDE 30	1.25	.66	2.87	1.31	10.20	.000
MADDE 31	1.36	.77	2.83	1.33	8.87	.000
MADDE 32	1.11	.46	1.73	.93	5.54	.000
MADDE 33	1.32	.73	2.39	1.18	7.14	.000
MADDE 34	1.18	.58	4.13	.91	25.40	.000
MADDE 35	1.06	.36	1.79	.94	6.68	.000
MADDE 36	1.22	.64	2.97	1.30	11.20	.000
MADDE 37	1.32	.73	2.03	1.03	5.21	.000
MADDE 38	1.25	.66	2.25	1.23	6.66	.000
MADDE 39	1.18	.58	1.73	1.03	4.32	.000
MADDE 40	1.18	.58	3.79	1.10	19.50	.000
MADDE 41	1.13	.50	4.21	.68	33.50	.000
MADDE 42	1.41	.81	3.13	1.19	11.10	.000
MADDE 43	1.41	.81	3.08	1.27	10.30	.000
MADDE 44	1.27	.69	3.82	.95	20.20	.000
MADDE 45	1.18	.58	3.54	1.20	16.40	.000
MADDE 46	1.41	.81	2.09	.96	5.02	.000
MADDE 47	1.62	.93	2.71	1.05	7.24	.000
MADDE 48	1.20	.61	4.43	.62	34.50	.000
MADDE 49	1.13	.50	4.55	.69	36.90	.000
MADDE 50	1.39	.79	1.70	.85	2.48	.014
MADDE 51	1.41	.81	2.10	1.03	4.88	.000
MADDE 52	1.27	.69	2.00	1.04	5.38	.000
MADDE 53	1.18	.58	4.02	.88	24.90	.000
MADDE 54	1.22	.64	4.18	.90	24.70	.000
MADDE 55	1.22	.64	4.19	.87	25.50	.000
MADDE 56	1.27	.69	3.41	1.31	13.40	.000
MADDE 57	1.11	.46	4.24	.93	27.80	.000
MADDE 58	1.36	.77	2.06	.89	5.50	.000
MADDE 59	1.32	.73	3.22	1.06	13.80	.000
MADDE 60	1.25	.66	1.89	.90	5.35	.000
MADDE 61	1.34	.75	2.24	1.12	6.18	.000
MADDE 62	1.27	.69	3.80	1.04	18.80	.000
MADDE 63	1.11	.46	4.05	1.03	24.10	.000
MADDE 64	1.25	.66	1.87	.86	5.32	.000
MADDE 65	1.09	.42	4.08	1.01	25.40	.000
MADDE 66	1.32	.73	2.26	1.07	6.75	.000
MADDE 67	1.36	.77	2.29	1.39	6.48	.000
MADDE 68	1.25	.66	1.95	1.05	5.23	.000
MADDE 69	1.09	.42	4.18	.97	27.30	.000
MADDE 70	1.55	.89	3.04	1.24	9.06	.000
MADDE 71	1.34	.75	3.03	1.26	10.70	.000
MADDE 72	1.29	.71	2.80	1.29	9.50	.000
MADDE 73	1.18	.58	1.93	.96	6.20	.000
MADDE 74	1.20	.61	3.89	.97	21.80	.000

Tablo 3.2 incelendiğinde, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 50. maddeler dışındaki maddeler için alt ve üst grup ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulgulanmıştır ($p < .01$). Maddelerin t değerlerine bakıldığında, 1, 3,

4, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 15 ve 16. maddelerin negatif değerde oldukları ve madde ayırt ediciliği açısından uygun değerler taşımadıkları gözlenmektedir.

3.1.1.3. Açımlayıcı faktör analizine ilişkin bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi uygulanmadan önce, rneklemen faktör analizi için uygun sayıya ulaşmasına yani örneklem byklğine dikkat edilmiştir. Faktör analizi için toplamda 300 kişinin yeterli olduğunu ifade edilmektedir (Field, 2005, s. 63). Bu nedenle, internet yoluyla ve yüz yüze gerçekleştirilen veri toplama sürecinde ulaşılan 322 psikolojik danışmandan toplanan veri ile faktör analizine başlamanın uygun olduğuna kararına varılmıştır.

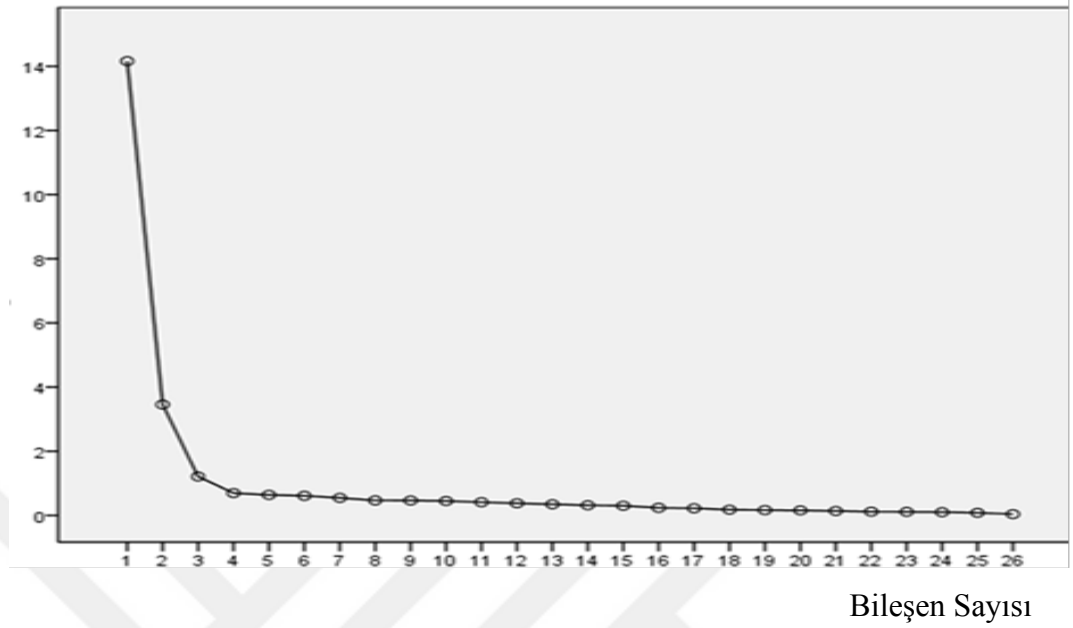
Seçilen rneklem verilerinin faktör çıkarmak için uygun olduğunun belirlenmesi için gerekli olan Kaiser Meyer Oklin = .96 ve Bartlett ($p < .01$) test analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda da, 322 psikolojik danışmandan toplanan verilere faktör analizi yapılabileceği anlaşılmıştır.

Temel Bileşenler Analizinde, faktör çıkarma yöntemi olarak varyansı en yüksek değere getirecek yaklaşım, döndürme (varimax) yöntemidir. Bu yaklaşım, varyans maksimizasyonu olarak isimlendirilmektedir. Döndürme işlemi sonunda, değişkenleri temsil eden uzaydaki noktalar, faktörü temsil eden regresyon doğrusuna daha yakın bir konuma gelmiş olmaktadır. Bununla birlikte, varyansın en yüksek değerine getirilmesi gizli değişkenlerin veya faktörün varyansını (değişkenliğini) artırma anlamına gelmektedir (Kline, 2005, s. 29). Bu bilgiler doğrultusunda, araştırmada Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Gerçekleştirilen Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda, faktör yükü .50'nin altında olan, birden fazla faktöre yükleme yapan ve hiçbir faktörle ilişkilendirilemeyen maddeler çıkarılmış, işlem birkaç kez tekrarlanarak maddeler ve faktörlerin 26 madde ve iki faktörden oluşan son haline getirilmesi sağlanmıştır.

Yamaç Birikinti Grafiğindeki (Scree Plot) kırılmalar ve faktör öz değerleri incelendiğinde Kültürel Duyarlılık Algıları lğinin (KDA) 26 maddeden oluştuğu ve iki faktöre ayrıldığı görülmektedir. Yamaç Birikinti Grafiği Şekil 3.1'de gösterilmiştir.

Yamaç Birikinti Grafiği

Özdeğer

Şekil 3. 1. Yamaç Birikinti Grafiği (Scree Plot)

Faktör yük değerleri, maddelerin faktörlerle ilişkisini açıklayan bir katsayı ifadesidir. Bu katsayının, .30 sınır değerinin üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir (Field, 2005, s. 62). Bu çalışmada, faktör analizi yapılırken .50 değerini baz alınmış, bu değerin üzerinde kalan maddeler ölçek maddesi olarak korunmuştur. Aynı zamanda, binişik madde bulunmadığından faktör yapılarının uygun olduğu görülmektedir.

Elde edilen maddelerin faktör yüklerinin .57 ile .95 arasında değiştiiği saptanmıştır. Faktörlerin özdeğerlerinin de 14.16 ve 3.46 olduğu görülmektedir. Faktörlerin açıkladığı toplam varyans % 67.7'dir. Eğitime ilişkin alanyazında, faktör analizinde faktör yüklerinin toplam varyansı açıklama yüzdesi 40'in üzerinde olması kabul edilir bulunmaktadır (Kurt, 2001, s. 59). Bu bilgi doğrultusunda, ölçeğin varyansı açıklama yüzdesinin yüksek olduğu görülmektedir.

Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin faktörleri ve faktör değerlerine Tablo 3.2.'de yer verilmiştir.

Tablo 3.2. *Açımlayıcı Faktör Analizine İlişkin Değerler*

Madde Numaraları	Faktör Yükleri	
	Faktörler	
	Faktör 1	Faktör 2
MADDE 48	.95	
MADDE 49	.94	
MADDE 57	.94	
MADDE 69	.93	
MADDE 55	.92	
MADDE 41	.91	
MADDE 53	.91	
MADDE 65	.90	
MADDE 62	.89	
MADDE 44	.88	
MADDE 63	.88	
MADDE 34	.87	
MADDE 27	.85	
MADDE 40	.85	
MADDE 74	.82	
MADDE 45	.79	
MADDE 59	.73	
MADDE 72	.64	
MADDE 24	.57	
MADDE 17		.74
MADDE 22		.71
MADDE 12		.69
MADDE 19		.69
MADDE 28		.69
MADDE 18		.65
MADDE 52		.59
Açıklanan Varyans Yüzdesi	54.06	13.70

Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin madde yük değerleri hesaplandığında ilk faktörün 19 maddeden (48, 49, 57, 69, 55, 41, 53, 65, 62, 44, 63, 34, 27, 40, 74, 45, 59, 72, 24) oluştuğu görülmektedir. İkinci faktör ise, 7 maddeden (17, 22, 12, 19, 28, 18, 52) oluşmaktadır. İlk faktör kültürel farklılıklara açıklığı, diğer faktör ise danışanla kültürel benzerlik aramayı işaret eden maddeler içermektedir. İkinci faktördeki maddeler, ters madde olduğundan analizler esnasında, tersinden kodlanarak analizlere dahil edilmiştir. Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda kalan maddelerin, madde analizi sonucu ile büyük ölçüde uyumlu olduğu gözlenmiştir. Madde ayırt ediciliği açısından anlamlı bulunmamakla birlikte, 12, 17, 18, 19 ve 22 numaralı maddelerin taşıdıkları .50 değerinin üstündeki faktör yükleri açısından ikinci faktör altında yer aldığı gözlenmiştir.

3.1.1.4. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin bulgular

Doğrulayıcı Faktör Analizi, daha önce yapılan bir araştırma ve ona ait teorinin faktörlerine ve yapısına karar vermek için uygulanan bir analizdir (Keith, 2006, s. 36). Bu çalışmanın analiz sürecinde de, Açıklayıcı Faktör Analizinde elde edilen faktör yapısının elde edilen verilerle uyumunu kontrol etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde veri toplama sürecinin uzun sürmesi, topluca yüz yüze veri toplama koşullarının sağlanmasındaki güçlük ve çalışmaya katılacak yeni gönüllü psikolojik danışmanlara ulaşma zorluğu gibi nedenlerle Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda ortaya konan veri grubu, Doğrulayıcı Faktör Analizi için de kullanılmak durumunda kalmıştır.

Tablo 3.3. 'te Doğrulayıcı Faktör Analizine ilişkin uyum parametrelerine yer verilmiştir:

Tablo 3.3. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi modeline ilişkin uyum parametreleri

Uyum Parametresi	Katsayı
GFI	.79
AGFI	.75
PGFI	.67
CFI	.91
RMSEA	.086
df	298
χ^2	1014.31
χ^2/df	3.4

Tablo 3.3'teki, Doğrulayıcı Faktör Analizine ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde, hesaplanan χ^2/df oranı 3.4'tür. Ki-kare testi, gözlenen kovaryans matrisi ile faktör kovaryans matrisi arasında fark olmadığına yönelik hipotezi test eden indeks uyum eksikliği olarak tanımlanmaktadır (Özdamar, 2002, s. 44). Küçük istatistiksel değer, modelin gözlemsel yapıya uygun olduğunu, büyük değer modelin gözlenen yapıyı yeterince açıklamadığını göstermektedir. Değişken sayısı arttıkça yüksek çıkması beklendiğinden Ki-kare/ serbestlik derecesinden yararlanır. Bu değer 5'ten küçük olması, modelin uyum iyiliğine sahip olduğunu, 3'ten daha küçük olması ise, modelin çok iyi bir uyuma sahip olduğunu işaret etmektedir (Byrne, 1998, s. 76). Modele ait değer 5'ten küçük olduğundan, iyi bir uyuma sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Doğrulayıcı Faktör Analizi'nde ortaya çıkan uyum indeksleri çeşitlilik göstermektedir. Bu uyum indekslerinin hangilerinin standart kabul edileceği konusunda fikir birliği mevcut değildir (Çapık, 2014, s. 199; Munro, 2005, s. 73). Uyum iyiliği indekslerinin değeri 1'e ne kadar yaklaşırsa modelin veriye o kadar uyumlu olduğu söylenebilir (Bryne, 1998; Keith, 2006).

Modele ait hata yani uyumsuzluk indeksi RMSEA .086, uyum indeksleri de, [CFI=.91, GFI=.79, AGFI=.75, PGFI=.67] olarak bulunmuştur. GFI için .85'ten, AGFI için .80'den, RMSEA içinse değerin .10'dan düşük çıkması model veri uyumu için kabul edilebilir alt sınır olarak kabul edilmekte (Kline, 2005, s. 75), PGFI için .50'nin üzerinde olması kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Meyers, Gamst ve Guarino, 2006, s. 33). CFI için .90'dan büyük olması kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir (Munro, 2005, s. 46). Ölçeğe uygulanan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucu, tüm değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu söylemek mümkündür.

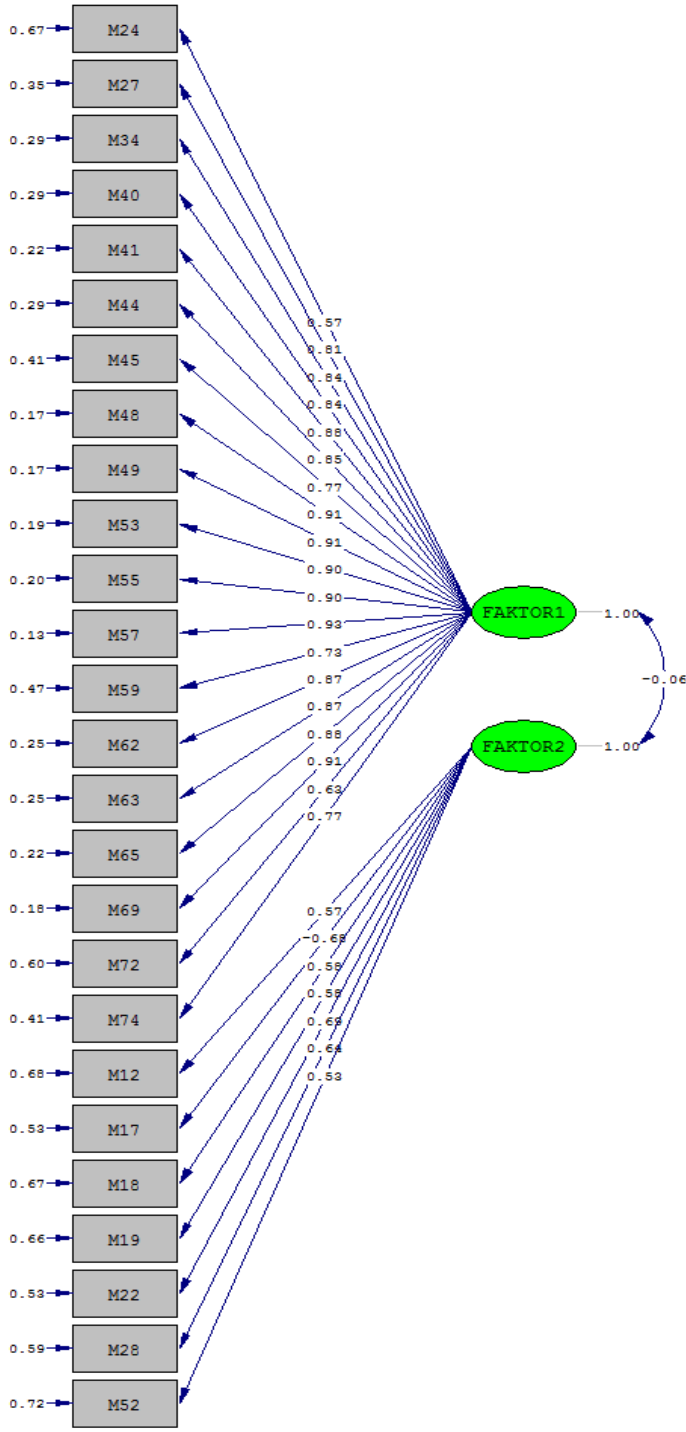
Tablo 3.4'te Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda her bir maddeye ilişkin t değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.4. Doğrulayıcı faktör analizi madde t değerleri

Madde	t Değeri	Madde	t Değeri
MADDE 24	12.58	MADDE 62	12.01
MADDE 27	12.27	MADDE 63	12.02
MADDE 34	12.15	MADDE 65	11.90
MADDE 40	12.12	MADDE 69	11.67
MADDE 41	11.88	MADDE 72	12.54
MADDE 44	12.13	MADDE 74	12.36
MADDE 45	12.27	MADDE 12	11.29
MADDE 48	11.56	MADDE 17	10.07
MADDE 49	11.56	MADDE 18	11.20
MADDE 53	11.76	MADDE 19	11.16
MADDE 55	11.78	MADDE 22	10.04
MADDE 57	11.24	MADDE 28	10.66
MADDE 59	12.44	MADDE 52	11.53

Tablo 3.4. incelendiğinde Faktör 1'e ait Doğrulayıcı Faktör Analizi madde t değerlerinin 11.24 ile 12. 58 arasında, Faktör 2'ye ait t değerlerinin ise 10.04 ile 11.53 arasında değiştiği görülmektedir.

Şekil 3.2'de Doğrulayıcı Faktör Analizinde 26 madde ve 2 faktöre ilişkin standart çözüm değerlerine yer verilmiştir.

Şekil 3. 2: Doğrulayıcı Faktör Analizi Standart Çözüm Değerleri

Madde analizi ve faktör yükleri açısından incelenen maddelerden uygun görülenlere, Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Şekil 3.2 incelendiğinde, Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda elde edilen bulguların alt- üst grup ayırt ediciliğine dayalı madde analizi ve Açımlayıcı Faktör Analizinde elde edilen bulguları doğruladığı görülmektedir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda da, Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) 26 maddesinin iki faktör altında toplandığı gözlenmektedir.

3.1.1.5. Güvenirlilik analizine ilişkin bulgular

Doğrulayıcı Faktör Analizi ile faktör yapısı doğrulanan verilere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin tamamına ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Geliştirilen bu ölçme aracı, ideal olarak bir ölçeğin güvenilirliğinin .70'in üzerinde olması gerektiği koşulunu taşımaktadır (Bryman, 2008, s. 78; DeVellis, 2012, s. 36). Ölçeğin her iki faktörünün Cronbach Alpha değerleri hesaplandığında, Faktör 1 için .98, Faktör 2 için ise .79 değerlerine ulaşılmıştır.

Tablo 3.5'te güvenilirlik analizine ilişkin değerler sunulmuştur.

Tablo 3.5. Güvenirlilik Analizine İlişkin Değerler

Faktörler	n	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
1- Faktör 1	322	19	.98
2- Faktör 2	322	7	.79
	322	26	.95

Ölçeğe ilişkin analizlerin sona ermesi ve Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin 26 maddelik son haline getirilmesinin ardından değişkenler için çarpıklık (-0.39) ve basıklık (-1.34) değerleri hesaplanmış ve verilerin parametrik testlerin yapılabilmesine uygun olduğu bulunmuştur.

Normal dağılıma ilişkin değerlerin uygunluğu için Kolmogrov Smirnov değerleri de incelenmiş ve verilerin normal dağıldığı görülmüştür. Verilerin homojen dağılıp dağılmadığını incelemek içinse, Levene istatistiğinin sayıltıları dikkate alınmıştır.

3.1.1.6. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin puanlanması

Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda, 26 maddeden oluşan iki faktörlü bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipi tasarlanmıştır.

“Hiçbir zaman” yanıtı için 1, “Nadiren” yanıtı için 2, “Kararsızım” seçeneği için 3, “Sıklıkla” için 4 ve “Her zaman” seçeneği için 5 puan verilerek ölçeğin puanlaması yapılmaktadır.

Ölçeğin ikinci faktöründe yer alan yedi maddenin tümü de ters madde olduklarından bu maddelerin puanlanmasında “Hiçbir zaman” yanıtı için 5, “Nadiren” seçeneği için 4, “Kararsızım” yanıtı için 3, “Sıklıkla” için 2 ve “Her zaman” seçeneği için 1 puan verilmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar, 26-130 aralığındadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, psikolojik danışmanların yüksek kültürel duyarlılık algısını, düşük puanlar ise, bu algının düşük olduğunu göstermektedir.

3.2. ÇALIŞMA I: TARTIŞMA. YORUM VE ÖNERİLER

Çalışma I'nın bu kısmında, Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin geliştirilme sürecinde elde edilen bulgular ışığında sonuçların tartışılması ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Araştırma bulguları ışığında gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler de bu kısımda yer almaktadır.

3.2.1. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeğinin (KDAÖ) geliştirilme sürecine ilişkin tartışma ve yorum

Sunulan doktora tezinin Çalışma I başlığı altında, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarını ölçebilecek bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Kültürel duyarlılığın kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile doğrudan ilintili olması nedeniyle, ülkemiz ve yurtdışı alanyazınında kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili ölçekleri içeren araştırmalar taranmıştır.

İlgili ölçeklerde (D'Andrea vd., 1991, s. 143; Gamst vd., 2004, s. 163; Holcomb-McCoy ve Day Vines, 2004, s. 154; Khawaja, Gomez ve Turner, (2003, s. 67; Kim vd., 2003, s.161; LaFromboise, Coleman ve Hernandez, 1991, s. 380; Özer, 2014, s. 57; Ponterotto vd., 2002, s. 153; Sodowsky vd., 1994, s. 137) psikolojik danışmanlardan kendi yeterlilikleri ile ilgili kişisel değerlendirmeleri (self-report) yoluyla veri toplandığı gözlenmiştir. Bilgi boyutuna ilişkin maddeler içeren bu ölçeklerin, bilgi testi, kontrol listesi gibi doğrudan bilgiyi ölçen ölçme araçları olmadıkları halde bilgiyi ölçme iddiaları dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, farkındalık ve beceri boyutlarına yönelik maddelerin de, yeterlilikleri kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini ölçmektense bu boyutlara ilişkin yeterlilik algısını ölçtüğü görülmektedir.

Ölçek denemelik maddeleri yazılırken, D'Andrea ve Daniels'in (2001, s. 420) geliştirdiği RESPECTFUL Model ve APA'nın çokkültürlülük sınırlarında ele aldığı kültürel özellikler ve Sue, Arredondo ve McDavis'in (1992, s. 481) kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerini belirleyen üç alt boyutu (bilgi, beceri ve farkındalık) göz önüne alınmış, aynı zamanda duyuşsal, bilişsel ve davranışsal ifadeler içeren maddeler yazılmasına dikkat edilmiştir. Oluşturulan taslak formda, RESPECTFUL Model ve APA tanımı ortak ele alınarak içerindeki kültürel unsurlardan Türkiye'nin kültürel özellikleri de göz önüne alınarak seçim yapılmıştır. Örneğin, Türkiye'de ırksal

tanımlamanın yapılmaması nedeniyle bu kültürel özellik denemelik madde yazarken kapsam dışı bırakılmıştır. Aile geçmişi ve dinamikleri, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, din, dil, etnik köken ve sosyoekonomik düzeyin kültürel özellik olarak ele alındığı maddeler yazılmıştır.

Maddeler yazılırken psikolojik danışmanların ve danışanların sayılan kültürel özelliklerinin yanısıra yurtdışı alanyazında daha önce geliştirilmiş ölçeklerde sıklıkla yer alan maddelerinden ulaşılabilenler incelenmiştir. Ulaşılan ölçeklerde Sue, McDavis ve Arredondo (1992, s. 481) tarafından ortaya koyulan bilgi, beceri ve farkındalık boyutlarının temel alındığı görülmüştür (D'Andrea vd., 1991, s. 143; Kim vd., 2003, s. 161; LaFrombioise, Coleman ve Herandez, 1991, s. 381; Sodowsky vd., 1994, s. 137). Bu ölçeklerde dikkati çeken temel benzerlik, beceri boyutuna ilişkin maddelerin beceriyi doğrudan ölçmek yerine bu boyuta ilişkin algıları ölçüyor olmalarıdır. Ölçeklerin yeterlilik ölçtüğüne yapılan vurgu bu gerçekle çelişmektedir. Çokkültürlü /Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanterinde (CCCI-R) yer alan, "*Kültürel farklar çok belirgin olduğunda danışanı refere eder/başka danışmana yönlendirir.*", "*Psikolojik danışmanlar danışanlarından gelen sözel ya da sözel olmayan iletileri doğru şekilde alabilir ve gönderebilirler.*" maddeleri ile Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Envanterinde (MCI) yer alan "*Danışanlarla etkili danışma ilişkisi geliştiririm.*", "*Yaratıcı kavramsallaştırma ve tedavi teknikleri kullanırım.*" bu maddelere örnek olarak gösterilebilir (LaFrombioise, Coleman ve Herandez, 1991, s. ; Sodowsky vd., 1994, s. 137). İlgili ölçeklerdeki benzer maddelerin, kişisel algıya dayalı oldukları ve sosyal istenirlikten etkilenebilecekleri düşünülmektedir.

Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ) geliştirilirken, incelenen ölçeklerde beceri boyutunu ölçtüğü ifade edilen, psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken uygun müdahale yöntemlerini kullanabilmelerine ilişkin maddelerin yazımında görünürde olumlu maddeler yazılmıştır. Ancak bu maddeler, kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı açısından farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışmaya yönelik olumsuz tutumu yansıtmaktadır. Örneğin; "*Danışanlarımın kültürel özelliklerinden kaynaklanan karşı cinsten psikolojik danışmanlarla göz temasından kaçınmak, vb. kimi davranışları ile psikolojik danışma ilkeleri çatıştığında danışma ilkelerinden ödün vermem.*", "*Aile geçmişi ne olursa olsun psikolojik danışma sürecinde her danışanım için aynı becerileri kullanıyorum.*" gibi maddeler, psikolojik danışma ortamında danışanların ihtiyaçlarını gözetip her danışana

özgü terapötik müdahale yöntemlerine yönelme eğilimlerini incelemek amacıyla ölçeğin denemelik maddeleri arasında yer almıştır. Bu maddeler ve benzerleri, ölçeğin faktör analizi ile son haline getirilmesi aşamasında birden fazla boyutta yer alma, yeterli faktör yükü taşınamama, madde ayırt ediciliği açısından uygun olmama gibi sebeplerle ölçekten çıkarılmıştır. Bu gibi maddelerin ölçekte yer alamamasının olası sebebi, danışanların yönelimlerini ve tercihlerini dikkate alırken psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitiminde edinilen danışanın biricikliği ilkesinin göz ardı edileceği düşüncesi ve danışanlara yönelik ayrımcı olma endişesi taşımak olabilir. Bir başka deyişle, kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının gereğince psikolojik danışmanın kendisinin ve danışanlarının kültürel özelliklerini süreçte aktif rol oynamasının, psikolojik danışma ve rehberlik öğrenimi sırasında her bir danışana eşit ve aynı mesafede yaklaşma anlayışıyla çakıştığı algısı yarattığı düşünülmektedir.

Ölçeğin ikinci faktöründe yer alan ve betimsel analizler esnasında ters madde olarak kodlanan madde 12, 17, 18, 19 ve 22. maddelerin, yeterli faktör yüküne sahip olmalarına rağmen alt-üst gruplara dayalı madde ayırt ediciliği açısından sorunlu oldukları gözlenmiştir. Bu maddeler, görünürde kültüre duyarlılık algısına işaret etmelerine rağmen kültürel duyarlığa yönelik olumsuz tutuma işaret etmektedir. İlgili maddelerin ölçekten düşük ve yüksek puan alan katılımcılar tarafından aynı doğrultuda algılandığı ve bu nedenle gruplar arasında farkın doğmadığı düşünülmektedir.

Denemelik maddeler, Google Drive üzerinde hazırlanan forma eklenmiş, çevrimiçi veri toplamak için uygulama öncesi Türk PDR Derneği'nden üyelerin e-posta adreslerine ulaşmak ve denemelik ölçek forumunun gönderilebilmesi için izin alınmıştır. İnternet üzerinden gönüllülük esasıyla veri toplama dışında, aynı esas gözetilerek mesleki toplantılar ve sosyal medya yoluyla da veri toplanmaya çalışılmıştır. Ölçeğin geliştirilme sürecinde veri toplama evresi, ölçeğin geliştirilebilmesi için yeterli sayıya ulaşmak için Ocak 2014 ve Aralık 2014 arasını kapsayan geniş bir zaman dilimine yayılmıştır. Bu süreçte, e-posta ile hatırlatma yoluyla ölçeğin kişilere ulaşip ulaşmadığı teyit edilmiştir. İnternet üzerinden veri toplama sürecinin uzun sürmesi nedeniyle mesleki toplantılar yoluyla da veri toplama yoluna gidilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi için tekrar veri toplama sürecinde, ulaşılabilir evren konusunda tüm kaynakların değerlendirilmesi nedeniyle Açımlayıcı Faktör Analizi uygulanan veri grubu Doğrulayıcı Faktör Analizi için de kullanılmak durumunda kalmıştır. Psikolojik danışmanların gönüllülükleri esas

alınarak bir yıla yakın süren veri toplama sürecinde gösterdikleri tutumun, “kültürel duyarlılık” ile ilgili önemli bir gösterge olduğu düşünülmektedir.

Benzer şekilde, ölçeğin son haline getirilmesinin ardından gerçekleştirilecek test tekrar test ölçümleri tamamlanamamıştır. Test tekrar test, geliştirilen ölçme aracının güvenilirliğini sınaama amacıyla kullanılan tekniklerden biridir. Mesleki toplantılara katılma yoluyla ölçeği daha önce doldurmamış 30 kişiye ulaşılmış, test tekrar test için kendilerine e-posta 15 gün içinde dönüleceği bilgisi verilip teyit alınmıştır. Bunun yanısıra, aynı süre gözetilerek ölçeği çevrimiçi doldurmuş kişilere de form son haliyle gönderilmiştir. Süreçte, ölçeği tekrar dolduran kişi sayısı 20’yi aşmamıştır. Benzeri bir sıkıntı, Özer (2014, s. 79) tarafından da dile getirilmiştir. Psikolojik danışmanlara yönelik Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilik Ölçeği (ÇPDYÖ) geliştirilirken yeterli veri toplanamadığı için testin tekrarının gerçekleştirilemediği belirtilmiştir. Araştırmacının sınırlılık olarak dikkat çektiği bu durum, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışmaya yönelik tutumlarının bir göstergesi olabilir.

Ölçeğin geliştirilme sürecinde dikkat çeken unsurlardan biri de, ölçeğin denemelik formunda yer alan kültürel özelliklerin bir kısmının istatistiki analizlerde işlememiş ve ölçeğin son halinde yer bulamamış olmasıdır. Kültürel özelliklerden cinsel kimlik ve dinle ilgili yazılan maddeler, madde ayırt edicilik değerleri açısından sorun taşımaları da düşük faktör yükleri ve iki faktörde de yer almaları nedeniyle ölçekten çıkarılmışlardır. Cinsel kimlikle ilgili yazılmış olan maddelere örnek olarak, “*Psikolojik danışmanları en fazla zorlayacak vakalar, eşcinsellik, biseksüellik vb. farklı cinsel yönelime sahip danışanlardır.*” ve “*Bir danışanın cinsel yöneliminin farklı olması, danışman ile danışan arasında terapötik ilişkinin kurulmasını zorlaştırır.*” maddeleri verilebilir. Bu maddelerin faktör analizi sonrası işlememiş olmasının olası nedenlerinin, psikolojik danışmanların farklı cinsel yönelimlere yönelik bilgi kaynaklarının eksik olması ve cinsel yönelimi farklı bireylerle sosyal yaşamlarında ve psikolojik danışma ortamında karşılaşmamaları olduğu düşünülmektedir. Kağnıcı’nın (2015, s.91) psikolojik danışma lisans öğrencileri ile yaptığı araştırma, bu görüşle tutarlılık göstermektedir. Araştırmada, rehberlik ve psikolojik danışma öğrencilerinin toplumsal bakış açısından etkilendikleri ve katılımcıların bir kısmının cinsel yönelim konusunda bilgisiz, hatta önyargılı olduklarını ifade ettikleri ortaya konulmuştur.

Benzer şekilde, psikolojik danışmanların cinsel kimlik bunalımına ilişkin bakış açıları ile ilgili bir araştırma da psikolojik danışmanların cinsel kimlik ile ilgili olumsuz

ve eksik tutumda oldukları görüşünü destekler niteliktedir. Psikolojik danışmanlar, bu durumla karşılaşmaktan çekindiklerini, karşılaşmaları durumunda kendilerini yeterli bulmadıkları için danışanı psikolog ya da psikiyatri servisine yönlendireceklerini belirtmişlerdir (Özdem vd., 2013). Psikolojik danışmanların farklı cinsel kimliklere yönelik bu olumsuz tutumları, Türkiye’de çalışan psikolojik danışmanlara yönelik konulmuş etik kurallara uymamaktadır. Türk PDR Derneği (2007, s. 10) tarafından belirlenen etik kurallar çerçevesinde *Bireysel ve Kültürel Farklılıklara Duyarlılık* temel ilkesi ile psikolojik danışmanların kendilerine başvuran herkesi kabul edici olmaları, onlara anlayış göstererek hizmet vermeleri ve bu bireylerin farklı kültürel özelliklerini anlamak için çaba göstermeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışmakta zorluk yaşanan danışanı alternatifler denemeksizin başkasına referans etmek ise bu kuralların göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir.

Taslak formda yer almasına rağmen ölçeğin son halinde yer almamış diğer kültürel özellik ise dindir. Psikolojik danışmanların farklı dini özellikler taşıyan danışanlarına yönelik maddelere örnek olarak ise, “*Benzer dini inanışa sahip olmadığım danışanlarla çalışmak zorunda kalırsam zorlanacağıma inanıyorum.*”, “*Seçme şansım olsa, dini inançları benden farklı olan danışanlarla çalışmamayı tercih ederim.*” ve “*Bir psikolojik danışma sürecinin başarılı olabilmesi için psikolojik danışmanın ve danışanın dinsel inançlarının farklı olmaması gerekir.*” verilebilir. Psikolojik danışmanlar ve danışanları arasındaki dini özellikler açısından farklılığı vurgulayan bu maddelerin işlememesinin nedeninin, araştırmaya katılan psikolojik danışmanların dini farklılıklara yönelik benzer tutumlar geliştirmiş olmaları olduğu düşünülmektedir. Çalışma I’de sunulan madde ayırt ediciliğine yönelik bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir. Yukarıda örnek olarak verilen maddelere (madde 9, 10 ve 15) yönelik madde ayırt edicilik değerlerinin, alt ve üst %27’lik gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı olmadıkları ve faktör yüklerinin .50 değerinin altında kaldığı gözlenmiştir.

Ülkemizde “dine dayalı psikolojik danışma/ dini danışma ve rehberlik” adları altında yeni bir yaklaşımın olduğundan söz edilmektedir (Cebeci, 2010, s. 54; Söylev, s. 12; Şirin, 2013, s.16). Bunun, bireylerin karşılaştıkları yeni durumlara yönelik dinin bakış açısını ve tutumunu öğrenmesi, acı ve krizlerle baş etmek için ruhsal destek ve yardıma ihtiyaç duymalarından doğan bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir (Söylev, 2015, s.96). Psikolojik danışma alanında, dinin diğer kültürel özelliklerden bağımsız olarak ayrı bir unsur olarak ele alınması ile bu araştırmanın veri grubunun kültürel özellik olarak dine

bakış açısında bir benzerlik söz konusu olabilir. Farklı kültürden danışanlarla çalışırken din ve mezhep farklarını, bu farklardan doğan yaşam tarzı ve bakış açılarını psikolojik danışma sürecinde dikkat edilmesi gereken bir unsur olarak algılamamış oldukları tahmin edilmektedir. “Dine dayalı psikolojik danışma/ dini danışma ve rehberlik” yaklaşımı psikolojik danışma sürecinde dini terapötik bir güç olarak kullanma eğiliminde olsa da, aynı din içinde farklı dini yönelimler, mezhepler ve inanç tarzlarına sahip tüm danışanlara ne kadar kucaklayıcı olduğu bir soru işareti olarak belirmektedir. Bir başka açıdan, psikolojik danışma sürecinde dini kültürel bir unsur olarak görmeyip, kültürün diğer unsurlarından bağımsız konumlandırmanın kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı ile örtüşmediği düşünülmektedir. Dini kültürel bir unsur olarak benimsemeyen bu ayrıştırıcı tavır, psikolojik danışma standartlarını belirleyen APA’nın dinin diğer kültürel unsurlarla birlikte yer aldığı çokkültürlülük tanımına da ters düşmektedir.

Araştırmada diğer demografik değişkenlerin aksine, etnik kökene ilişkin yanıtlar isteğe bağlı ve açık uçlu bırakılmıştır. Psikolojik danışmanların bir kısmı bu maddeye Türk, Laz, Arap, Ermeni, Zaza, Manav, Boşnak, Çerkez, Arnavut, Kürt, İspanyol, Fransız, Balkan gibi etnik köken belirten birbirinden farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu yanıtların dışında “Ben bir insanım, etnik köken benim için önemli değil”, “Kimliksiz”, “Hümanist”, “Beyaz Türk”, “Dünyalı”, “Evrensel” ve “Bize her yer Trabzon” gibi yanıtların da verildiği görülmüştür. Psikolojik danışmanların etnik kökene verdikleri etnik kökenden bağımsız tanımlar ölçeğin ölçmeye çalıştığı kültürel duyarlılığa yönelik de bir ipucu sayılabilir. Bir diğer deyişle, araştırmaya katılan psikolojik danışmanların kendi etnik kökenlerine ilişkin ilgisiz yanıtların, psikolojik danışma sürecinde danışanlarının etnik kökenlerine gösterecekleri duyarlılık için de önemli bir işaret olduğu düşünülebilir. Bu tutum, danışanlarının etnik kökenlerinden doğacak hassasiyetlerini gözardı ederek sürdürülebilecek ve kültürel duyarlılıktan uzak bir psikolojik danışma sürecinin göstergesi olabilir.

Bu çalışma kapsamında geliştirilmiş olan Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği (KDAÖ) son haliyle, psikolojik danışmanların danışanlarını kendi kültürlerinden farklı ya da benzer olarak niteledikleri maddelerin çoğunlukta yer aldığı bir ölçektir. Farklılığı vurgulayan maddelerin sayıca daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Psikolojik danışmanların psikolojik danışma ortamında kendilerini ve danışanlarını “ben” ve “öteki” olarak niteleyip süreci bu bağlamda sürdürmeleri bir yandan çokkültürlüğe yanlı bakış açısıyla ilişkilendirilebilecekken, diğer yandan kendi inanç ve tutumlarına yönelik

farkındalıklarının, danışanlarının kültürel özelliklerine yönelik bilgilerinin de işareti olabilmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili nitel çalışmaların artması, bu belirsizliği ortadan kaldırabilir.

KDAÖ, sayılan sınırlılıklara rağmen farklı kültürel özellikleri ve kültüre duyarlı psikolojik danışma çerçevesinde çizilen boyutları kapsayan son halini almıştır. Güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğu belirlenen bu aracın, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken uygun müdahale yöntemlerini kullanma, danışanlarıyla uygun iletişim kurma ve kendi kültürlerini tanımaya yönelik algılarını belirlemede işlevsel olduğu düşünülmektedir. Ölçeğin Türkiye'deki danışan profiline kültürel özelliklerinin büyük bir kısmını kapsamaması açısından, psikolojik danışmanların farklı danışan profillerine ilişkin duyarlılıklarına ilişkin ipucu vermesi beklenmektedir.

3.2.2. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında, Çalışma I sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan öneriler yer almaktadır. Araştırmacılara ve psikolojik danışma ve rehberlik programlarını yürüten eğitimcilere yönelik öneriler maddeler halinde sunulmuştur.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde ölçek geliştirme süreci ile ilgili yapılacak yeni araştırmalara ilişkin sunulabilecek öneriler:

- Araştırma sürecinde gönüllülük esasıyla internetten ve yüz yüze veri toplanması nedeniyle veri toplama süreci uzun sürmüştür. Zamanı daha verimli kullanmak adına, psikolojik danışmanların psikolojik danışmanların ağırlıklı olarak çalıştığı MEB, İçişleri Bakanlığı gibi farklı kurumlardan resmi izinler alınarak daha geniş kitlelere eşzamanlı ulaşılması sağlanabilir.
- Bu araştırma psikolojik danışma ve rehberlik lisans ve lisansüstü programlarından mezun 322 katılımcı ile yürütülmüştür. Doğrulayıcı Faktör Analizi, Açımlayıcı Faktör Analizi uygulanan veri setiyle gerçekleştirilmiştir. İleriki çalışmalarda psikolojik danışmanlardan

oluşan daha büyük çalışma gruplarından veri toplanarak doğrulayıcı faktör analizi uygulaması önerilebilir.

- Zaman ve katılımcılara tekrar ulaşabilme sorunları, ölçeğin tekrar test uygulaması yapılamamasına neden olmuştur. Daha sonraki çalışmalarda test- tekrar test uygulanarak ölçeğin tutarlı ve güvenilir bir ölçüm yapıp yapmadığı ortaya koyulabilir.
- Bu araştırmada ölçeğe dahil edilmeyen ve psikolojik danışmanların kültüre duyarlılıkları ile ilgili ipucu verebilecek farklı kültürel özelliklere yönelik yeni ölçme araçları geliştirilebilir.
- Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği, bir kontrol listesi veya başarı testi ile birlikte uygulanarak, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı yeterlilik algılarını ölçmek için kullanılabilir.

4. ÇALIŞMA II

Sunulan bu tezin Çalışma II başlığı altında, Çalışma I başlığı altında sunulmuş olan ölçek kullanılarak psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet düzeyi, buldukları coğrafi bölge gibi çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgulara ilişkin tartışma, yorum ve önerilere de bu kısımda yer verilmiştir.

4.1. ÇALIŞMA II: BULGULAR

Çalışma II kapsamında psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet düzeyi, buldukları coğrafi bölge gibi çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesine yönelik bulgular bu kısımda yer almaktadır.

4.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve çeşitli demografik değişkenlere ilişkin bulgular

Bu kısımda, araştırma problemleri sırası ile ele alınmış ve her bir probleme ilişkin verilerin istatistiksel çözümlenmeleri doğrultusunda elde edilen bulgular sıralanmıştır. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanlarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi ve mesleki kıdem gibi bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili bulgular araştırmanın bu bölümünde yer almaktadır. Cinsiyet, mezuniyet düzeyi, buldukları bölgedeki çalışma süresi ve mesleki kıdem psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının yordayıcısı olup olmadığı da bu çalışmada incelenmiştir.

4.1.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyetlerine göre incelenmesine ilişkin bulgular

Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Bağımsız Örneklem İçin t-test uygulanmıştır. Tablo 4.1’de, 222 kadın (%68.9) ve 100 erkek (%31.1) katılımcıya ilişkin t-testi sonuçlarına yer verilmiştir:

Tablo 4.1. *Psikolojik Danışmanların Cinsiyetlerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları*

Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	t	df	p
Kadın	222	83.57	25.65	-231	320	.817
Erkek	100	84.28	24.33			

Tablo 4.1 incelendiğinde, erkek psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanı ortalamasının ($\bar{x}=84.28$), kadın psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puan ortalamalarından ($\bar{x}=83.57$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak t-testi sonuçlarına göre bu puanlar arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($t_{0.05}=.817$) bulunmuştur.

4.1.1.2. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının mezuniyet düzeylerine göre incelenmesine ilişkin bulgular

Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının mezuniyet düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Bağımsız Örneklem İçin t-test uygulanmıştır. Tablo 4.2’de bu verilere yer verilmiştir.

Tablo 4.2. *Psikolojik Danışmanların Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları*

Mezuniyet Düzeyi	N	Ortalama	Ss	t	df	p
Lisans	238	81.34	25.69	-2.96	320	.003
Lisansüstü	84	90.72	22.56			

Tablo 4.2 incelendiğinde, lisans ve lisansüstü mezunu psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları arasında anlamlı bir fark ($t_{0.05}=.003$) olduğu bulunmuştur. Bu farklılık, lisansüstü mezunlarının kültürel duyarlılık algı puan ortalamalarının ($\bar{x}=90.72$), lisans mezunlarının puan ortalamalarından ($\bar{x}=81.34$) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, lisansüstü dereceleri olan psikolojik danışmanların lisans mezunu olan meslektaşlarına göre kültürel duyarlılık açısından kendilerini daha donanımlı algıladıkları gözlemlenmiştir.

4.1.1.3. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının mesleki kıdemlerine göre incelenmesine ilişkin bulgular

Psikolojik danışmanların mesleki kıdemlerine göre kültürel duyarlılık algıları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya katılan psikolojik

danışmanların mesleki kıdemleri 0-5 yıl (%55.2), 6-10 yıl (%22.7), 11- 15 yıl (%12.1) ve 16 yıl ve üstü (% 9.9) olmak üzere sınıflandırılarak incelenmiştir. Mesleki kıdeme göre, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puan ortalamaları Tablo 4.3'te, puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını belirlemeye yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları, Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.3. *Mesleki Kıdeme Göre Psikolojik Danışmanların Kültürel Duyarlılık Algı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri*

Mesleki Kıdem	N	$\bar{x}$	Ss
0-5 yıl	178	83.96	24.99
6-10 yıl	73	85.80	24.69
11-15 yıl	39	81.82	26.13
16 yıl ve üstü	32	80.68	27.17
Toplam	322	83.79	25.21

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, mesleki kıdemi 6-10 yıl arasında olan psikolojik danışmanlar en yüksek kültürel duyarlılık algı puanı ortalamasına ($\bar{x}=85.80$) sahipken, 16 yıl ve üstü mesleki kıdemi olan psikolojik danışmanlar algı puan ortalamaları ($\bar{x}=80.68$) açısından en düşük ortalamaya sahiptir.

Tablo 4.4. *Psikolojik Danışmanların Mesleki Kıdemlerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanları Arasındaki Farklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	761.814	3	253.938	397	.755
Grup içi	203374,658	318	639.543		
Toplam	204136,472	321			

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi mesleki kıdeme göre, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanı ortalamalarının karşılaştırıldığı Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu, farklı mesleki kıdeme sahip psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını ($F_{3-318}= 397, p>05$) yansıtmıştır.

4.1.1.4. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet ve mezuniyet düzeyleri ilişkisine göre incelenmesine ilişkin bulgular

Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet ve mezuniyet düzeylerinin ortak etkisine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için İki Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır.

Tablo 4.5'te psikolojik danışmanların cinsiyet ve mezuniyet düzeylerine göre kültürel duyarlılık algılarına ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 4.5. *Psikolojik Danışmanların Cinsiyet ve Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri*

Cinsiyet Mezuniyet Düzeyi		Kültürel Duyarlılık Algısı		
		Ortalama	Ss	N
Kadın	Lisans	81.51	25.84	163
	Lisansüstü	89.27	24.45	59
	Toplam	83.57	25.65	222
Erkek	Lisans	80.98	25.53	75
	Lisansüstü	94.16	17.26	25
	Toplam	84.28	24.33	100

Tablo 4.5 incelendiğinde, lisans mezunu kadın psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanı ortalamasının ($\bar{x}=81.51$, $ss=25.84$) ve erkek psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanı ortalamasının ($\bar{x}=80.98$, $ss = 25.53$) olduğu görülmektedir. Lisansüstü öğrenim görmüş kadın psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puan ortalamasının ($\bar{x}=89.27$, $ss = 24.45$) ve erkek psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puan ortalamasının ise ($\bar{x}=94.16$, $ss = 17.26$) olduğu gözlenmektedir.

Psikolojik danışmanların cinsiyet ve mezuniyet düzeylerine göre kültürel duyarlılık algılarını incelemek için İki Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Tablo 4.6'da, analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.6. *Psikolojik Danışmanların Cinsiyet ve Mezuniyet Düzeylerine Göre Kültürel Duyarlılık Algılarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Cinsiyet	248.776	1	248.776	.39	.528
Mezuniyet Düzeyi	5732.076	1	5732.076	9.19	.003
CinsiyetxMez.Düz.	384.063	1	384.063	.61	.433
Hata	198242.719	318	623.405		
Toplam	204136.472	321			

Tablo 4.6'da görüldüğü gibi, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algı puanları cinsiyet açısından anlamlı bir fark göstermemektedir ($F_{1-321}=.39$, $p>05$). Mezuniyet düzeyi açısından ise, algı puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık

görülmektedir ($F_{1-321}=9.19$, $p<.05$). Psikolojik danışmanların cinsiyetleri ve mezuniyet durumlarının ortak etkisinin de, anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($F_{1-321}=.61$, $p>.05$).

4.1.1.5. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanmasına ilişkin bulgular

Psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık algılarının, cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanıp yordanmadığını test etmek için verilere Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır.

Regresyon Analizi yapılmadan önce değişkenler arasındaki ilişki, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile belirlenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayılar ve betimleyici istatistikler Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Değişkenler Arası Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları ve Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	1	2	3	4	5
1-Kültürel Duyarlılık Algı Puanı	-				
2- Cinsiyet	.06	-			
3-Mezuniyet Düzeyi	.16**	.16**	-		
4-Mesleki Kıdem	-.01	.01	.16**	-	
5-Bölgede Çalışma Süresi	.01	-.05	.04	.40**	-
Aritmetik Ortalama	83.79	1.31	1.26	1.01	1.01
Standart Sapma	25.21	0.46	0.43	0.09	0.07
Çarpıklık	-0.39	0.82	1.09	10.26	12.62
Basıklık	-1.34	-1.33	-0.80	103.96	158.47

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 4.7’de de görüldüğü gibi, kültürel duyarlılık algısı ile mezuniyet düzeyi ($r=.164$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Diğer değişkenler olan cinsiyet, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma sürelerinin kültürel duyarlılık algısı ile ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Psikolojik danışmanların cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma sürelerinin kültürel duyarlılık algılarının yordayıcısı olup olmadığına ilişkin regresyon analizi sonuçlarına Tablo 4.8’de yer verilmiştir.

Tablo 4.8. *Psikolojik Danışmanların Kültürel Duyarlılık Algılarının Yordayıcısı Olarak Cinsiyet, Mezuniyet Düzeyi, Mesleki Kıdem ve Buldukları Bölgedeki Çalışma Sürelerine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişkenler	B	SH^B	β	<i>t</i>	R²	ΔR^2	F
Cinsiyet	.745	3.01	0.01	0.24			
Mezuniyet Düzeyi	9.05	3.21	0.15	2.81	.29	.16	2.346
Mesleki Kıdem	11.52	16.07	0.04	0.71			
Bölgedeki Çal.Süresi	-9.94	19.43	-0.03	-0.51			

Tablo 4.8'deki analiz sonuçları incelendiğinde, cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve bölgede çalışma süresi değişkenlerinin birlikte psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları toplam varyansının % 29'unu ($R^2 = .29$) açıkladığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Regresyon Analizi sonuçlarına göre cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresinden oluşan modelin anlamlı olmadığı ($F_{4-321} = 2.34, p > .05$) görülmektedir.

4.2. ÇALIŞMA II: TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve demografik değişkenlere ilişkin elde edilen bulguların tartışılması ve yorumlanmasına bu kısımda yer verilmiştir. Araştırma bulguları ışığında gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler de bu kısımda yer almaktadır.

4.2.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve demografik değişkenlere ilişkin tartışma ve yorum

Araştırmanın bu problemi kapsamında, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem gibi demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin kültürel duyarlılık algıları ile ilişkisine yönelik bulguların alanyazın temelinde tartışılması ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

4.2.1.1. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve cinsiyetlerine yönelik tartışma ve yorum

Araştırmanın alt problemlerinden biri, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyete göre değişkenlik gösterip göstermediğidir. Gerçekleştirilen istatistiksel analizler sonucunda, kadın ve erkek katılımcıların kültürel duyarlılık algıları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algıları açısından kadın psikolojik danışmanların erkeklerden (Bellini, 2012, s. 73; Constantine, 2000, s. 867; Durham, 2002, s. 37), erkek psikolojik danışmanların da kadınlardan (Dickson ve Jepsen, 2006, s. 85) daha fazla yeterlilik algısına sahip olduğuna dair araştırma bulguları da mevcuttur. Bununla birlikte, alanyazındaki araştırma bulguları, daha çok kadın ve erkek psikolojik danışmanların söz konusu yeterlilikler açısından farklılık göstermediğine de işaret etmektedir (Chao, 2005, s. 78; Holcomb-McCoy vd., 2008, s. 174; Holcomb-McCoy ve Myers, 1999, s. 93; Johnson, 1997, s. 67; Kim, 2012, s. 7; McKee- Williams, 2007, s.43; Pope-Davis vd., 1995). Dolayısıyla, gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliklerinin cinsiyet açısından farklılaşmadığını yansıtan araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Öte yandan ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada, kadın ve erkek psikolojik danışmanların çokkültürlüğe yönelik tutum farkı taşıdığı görülmektedir. Kadın psikolojik danışmanlar, erkek meslektaşlarına göre çokkültürlülüğe yönelik daha olumlu bir tutum sergilemektedirler (Lüleci, 2014, s. 98). Farklı kültürel özellikteki danışmanlara yönelik olumlu tutuma rağmen, psikolojik danışmanların cinsiyetleri bu kişilerle çalışırken daha yetkin olmayı beraberinde getiremeyebilir. Cinsiyetin dişil ya da eril özelliklerle belirlenen biyolojik bir durum olmasının yanında toplumsal değerler de taşınması kaçınılmazdır. Kadın psikolojik danışmanların çokkültürlülüğe ilişkin olumlu tutum taşımalarına rağmen, bu tutumlarını psikolojik danışma ortamına yansıtamamalarına sahip oldukları toplumsal değer yargıları yol açmış olabilir. Bir diğer deyişle, Türkiye'deki psikolojik danışmanlar açısından cinsiyet farkı çokkültürlülüğe ilişkin tutumda etkili bir unsurken, yeterlilikler sözkonusu olduğunda etkili görülmemektedir.

Alanyazında genel olarak kadın veya erkek olmanın kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri açısından belirleyici olmadığı ortaya konulmuş olsa da, cinsiyet rollerine ilişkin tutumların bu yeterlilikler üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Chao, 2005, s. 78). Geleneksel olmayan cinsiyet rollerini benimsemek, daha esnek olmayı ve toplum içindeki farklılıkları kabullenmeyi de beraberinde getirmektedir (Belitsky vd., 1996, s.506). Kendi cinsiyetlerinden bağımsız olarak psikolojik danışmanların daha esnek ve farklılıkları kabullenici yaklaşımları, psikolojik danışma sürecinde her biri farklı kültürel özelliklere sahip olan danışmanlarıyla iletişimlerini de etkileyecektir. Bir diğer deyişle, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri, cinsiyetlerinden bağımsız olarak danışmanlarının farklılıklarına gösterdikleri olumlu yaklaşımla ilişkilendirilmektedir.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada (Uslu, 2005, s.131), psikolojik danışmanların cinsiyetlerinin psikolojik danışmanların psikolojik danışma becerileri konusundaki yeterliliklerini açıklamadığı bulunmuştur. Psikolojik danışma sürecinde uygun psikolojik danışma becerilerini kullanmada, bu süreçte cinsiyetin getirdiği özellikler yerine, danışmanların ihtiyaçlarına cevap vermenin öncelikli olduğu söylenebilir. Benzer bir yaklaşımın, psikolojik danışma sürecinin tümünde olduğu gibi kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık gösterme konusunda da olumlu anlamda katkı sağlayacağı öngörülebilmektedir.

Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyetlerinden bağımsız olarak farklı değişkenlerden etkilendiği öne sürülebilir. Farklı kültürden danışmanlarıyla gerçekleştirdiği psikolojik danışma sürecini danışanlarının ihtiyaçlarına göre sürdürme çabasının, psikolojik danışmanların cinsiyetlerinden daha etkin bir unsur olduğu düşünülmektedir.

4.2.1.2. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları ve mezuniyet düzeylerine yönelik tartışma ve yorum

Araştırmanın bir diğer alt probleminde, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları mezuniyet düzeyleri açısından incelenmiştir. Gerçekleştirilen istatistiksel analizler sonucunda, kültürel duyarlılık algıları açısından lisans ve lisansüstü mezunu psikolojik danışmanlar arasında anlamlı derecede farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanda çalışan lisansüstü dereceye sahip psikolojik danışmanların, lisans derecesine sahip psikolojik danışmanlara göre kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından kendilerini daha duyarlı algıladıkları görülmektedir.

Alanyazındaki araştırmaların bir kısmında, psikolojik danışmanların mezuniyet düzeylerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algıları üzerinde etkili bir unsur olmadığı görülmektedir (Constantine, Juby ve Liang, 2001, s. 358; Holcomb-McCoy ve Myers, 1999, s. 298; Kelly 1998, s. 44; Middleton vd., 2011, s. 215). Bu çalışmalarda, kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile doğrudan ilintili okul içi ya da okul dışı eğitimin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir.

Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin/ mezunlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik algıları arasındaki farkını yansıtan çalışmalar ise (Bellini, 2002, s. 73; Benjamin, 2010, s. 73; Moss, 1997, s. 47), lisansüstü mezunlarının lisans mezunlarına göre daha yetkin oldukları sonucuna varmışlardır. Yurtdışında özellikle ABD’de üniversiteler arasında akreditasyonun olması ve kültüre duyarlı psikolojik danışmaya yönelik derslerin öğretim programlarında yer alması sayesinde, lisansüstü mezunlarının hem lisans, hem de lisansüstü öğrenimde ilgili dersleri alma şanslarının bu alandaki doğal olarak duyarlılığı artıracakları düşünülmüştür.

Bu araştırmanın sonuçları da, lisansüstü mezunlarının lehine araştırma bulgularını desteklemektedir. Türkiye’de Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans

programlarında kültüre duyarlı psikolojik danışma az sayıdaki üniversitede seçmeli ders olarak yer almakta, zorunlu ders kapsamında bulunmamaktadır (Bektaş, 2006, s. 56). Ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans programlarındaki içerik ve yaklaşım farkı, temel psikolojik danışma ilke ve tekniklerinin ve uygun becerilerin kazandırılmasında gözlenebilmektedir. Benzer şekilde, yüksek lisans ve doktora programlarında da içerik ve yaklaşım olarak ortak bir paydadan bahsedilememektedir. Bu duruma karşın, bu araştırmanın bulguları lisansüstü eğitimin psikolojik danışmanların kültürel duyarlılıkları üzerinde etkili olduğunu yansıtmaktadır.

Ülkemizde lisans programlarında bir birliğe ulaşılmasının, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim açısından da ortak bir bakış açısı kazandırması beklenebilir. Üniversite ders programlarında gerek teorik gerekse uygulamalı dersler aracılığıyla kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımından psikolojik danışman adaylarının haberdar olması konusunda atılması gereken adımların olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. 2000’li yıllarda, bu alandaki eğitimin gerekliliğine yönelik hızla artan vurgular yapılmasına rağmen, uygulamada aynı hızla değişikliklerin mevcut olmadığı görülmektedir.

Ülkemizde PDR lisans programlarında seçmeli ders olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma dersleri üniversitelerde yerini almaya başlamıştır (Bektaş, 2006, s.55; ;Kağnıcı, 2013, s. 222). Üniversitelerin müfredat programları incelendiğinde, lisans düzeyinde başta Ege Üniversitesi olmak üzere Ankara Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi gibi üniversitelerin kültüre duyarlı psikolojik danışma alanını seçmeli ders olarak ele aldıkları görülmektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi gibi üniversitelerin ise, bu alanla ilgili derslere lisans düzeyinde yer vermeyip lisansüstü düzeyde kültüre duyarlı psikolojik danışma ya da çokkültürlü psikolojik danışma adıyla yer verdikleri dikkat çekmektedir.

Mersin’de 2015 yılı Ekim ayında düzenlenen 13. Ulusal PDR Kongresi’nde kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramının da çalışma konularından biri olmasının, psikolojik danışmanların ve psikolojik danışman adaylarının kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramına daha fazla aşina olmalarını sağlayacak önemli bir gelişme olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde, 2016 yılı Aralık ayında Gaziantep’te düzenlenecek olan 6. Ulusal PDR Uygulamaları Kongresi’nde de “kültürel çeşitlilik ve kültürlerüstü danışmanlık” konularına değinilecek olması da, ülkemizde psikolojik danışma sürecinde

kültürün etkisinin dikkate değer bulunmaya başlandığının işaretlerinden biri olarak görülmektedir.

Lisansüstü öğrenim düzeyindeki psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma alanındaki donanımları, genel anlamda psikolojik danışma becerilerini yetkin bir şekilde kullanmayı, deneyimlere açık olmayı ve vicdanlı davranmayı beraberinde getirmektedir (Moore-Thomas, 1998, s. 55). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yetkinliği kazanamamış bir psikolojik danışmanın, genel olarak psikolojik danışma sürecinde gerekli donanımdan da yoksun kalabileceği söylenebilir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili lisans düzeyinde ders alma ve öğrenimi sırasında farklı kültürel özellikteki danışan gruplarıyla çalışma şansı olmayan bir psikolojik danışmanın, bu alanla ilgili bir dersin ve uygulamaların yer aldığı bir üniversitede lisansüstü öğrenim görmediği takdirde kültürel duyarlılık şansının azalacağı ve kendisini daha az yetkin bulabileceği düşünülebilir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili derslerin ve farklı kültürel özellikteki danışanlar ile süpervizyon destekli uygulamaların PDR lisans programlarında yer almasının, bu kültürel duyarlılığı ve dolayısıyla yetkinlik algısını artıracacağı düşünülmektedir.

4.2.1.3. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık alguları ve mesleki kıdemlerine yönelik tartışma ve yorum

Araştırmanın bu alt problemi kapsamında, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algularının mesleki kıdemlerine göre ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, psikolojik danışmanların mesleki kıdemleri ile kültürel duyarlılık alguları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Alanyazında psikolojik danışmanların mesleki kıdemlerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik alguları üzerinde etkili olmadığını gösteren çalışmaların sayıca daha çok olduğu görülmektedir (Constantine, Juby ve Liang, 2011, s. 358;; Kelly, 1998, s. 43; Middleton vd., 2011, s. 213; Robles-Pina ve McPherson, 2002, s. 72). Bu araştırmanın bulguları, mesleki kıdemle kültüre duyarlı psikolojik danışma üzerinde etkili olmadığını gösteren bu sonuçlar ile örtüşmektedir. Öte yandan, artan mesleki kıdemle kültüre duyarlı psikolojik danışmanın tüm boyutları açısından yeterlilik algısı doğurduğuna (Boston, 2009, s. 102), daha az kıdemli olmanın kültüre duyarlı psikolojik

danışma alanında daha fazla yetkinlik algısı getirdiğine (Crook, 2010, s. 58) yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularında gözlenen bu tutarsızlık, psikolojik danışmanların mesleki kıdemlerinden bağımsız olarak farklı etkenlerin kültürel duyarlılık algılarını artırabileceğini düşündürmektedir. Ülkemizde psikolojik danışmanların alanda çalışırken kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bir eğitim alma olanaklarının sınırlı olmasının, mesleki kıdemleri artsa da kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında kendilerini donanımlı algılamalarına olanak sağlamadığı düşünülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün 2001 ve 2016 yılları arasındaki hizmetiçi eğitim planlarında, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bir eğitime rastlanmamıştır (MEB, 2016). PDR lisans öğrenimleri sırasında bu kavramla ilgili eğitim alma olanağı bulamamış psikolojik danışmanların, mesleki süreçte de kavramla ilgili sürekli ve düzenli bir eğitim alma şanslarının olmaması kültürel duyarlılık beklentisini azaltan bir etken olarak görülebilir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma konusunda alanda çalışan psikolojik danışmanlara verilecek hizmet içi eğitimlerin, psikolojik danışmanların bu kavramla tanışmalarını, kültürel duyarlılık ve yeterliliklerini artırmalarını sağlaması beklenmektedir.

4.2.1.4. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyetleri ve mezuniyet düzeylerinin etkileşimine ilişkin bulgulara yönelik tartışma ve yorum

Araştırmanın bu alt problemde, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, cinsiyet ve mezuniyet düzeyi değişkenleri açısından ele alınmaktadır. Alanyazında cinsiyet ve mezuniyet düzeyinin etkileşiminin kültürel duyarlılık algıları üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda, cinsiyet ve mezuniyet düzeyi değişkenlerinin ortak etkisinin psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığını yansıtmaktadır.

Bu araştırmanın veri grubunda, kadın psikolojik danışmanların erkeklerden, lisans mezunu psikolojik danışmanların lisansüstü mezunlardan sayıca daha çok oldukları görülmektedir. Araştırmanın bir yıllık uzun veri toplama sürecinde, lisans derecesine sahip psikolojik danışmanlarla (% 73.9), kadın psikolojik danışmanların (% 68.9), ölçeğin ve bilgi formunun doldurulmasında, açık uçlu soruların yanıtlanmasında

daha gönüllü oldukları gözlenmiştir. Veri toplama sürecindeki bu duyarlılık, bu gruplar açısından kültürel duyarlılık algılarıyla paralellik göstermemiştir.

Psikolojik danışmanların cinsiyetleri, mesleki yeterlilikleri açısından etkili unsurlardan biri olarak görülmektedir. Erkek psikolojik danışmanların, kadın psikolojik danışmanlara göre duygusal açıdan kararlı, kendine güvenen, daha az kırılgan oldukları, kadın psikolojik danışmanlarınsa erkeklere nazaran sosyal normlarla daha barışık ve toplumsal değerlere daha duyarlı oldukları gözlenmektedir (Özgün, 2007, s. 63). Kültüre duyarlı bir psikolojik danışma sürecini etkin bir şekilde sürdürebilmek için, psikolojik danışma ortamında kişiliğin güçlü yanlarının ön plana çıkması, eksik olan yanların da kuvvetlendirilmesi gerektiği açıktır. Kadın psikolojik danışmanların duygusal açıdan daha kararlı, erkek psikolojik danışmanların da sosyal normlara daha duyarlı olmaya çalışmalarının psikolojik danışma ortamının verimini artıracığı öngörülebilir.

Psikolojik danışmanların yetkinlik algılarını belirleyen unsurlardan biri de süpervizyondur. Eğitim süreci ve sonrasında süpervizyon alan psikolojik danışmanların almayanlara oranla daha yüksek bir yetkinliğe sahip oldukları belirlenmiştir (Cashwell ve Dooley, 2001, s. 43). Lisans ve/veya lisansüstü öğrenimi sırasında yeterli ve işlevsel bir süpervizyon almayan psikolojik danışmanların, psikolojik danışma sürecinin herhangi bir alanında kendilerini yetkin bulmaları zorlaşacağı düşünülmektedir. Nitelikli bir süpervizyon desteğinin, genel olarak psikolojik danışman yetkinliklerini olduğu gibi kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecini de olumlu etkilemesi beklenmektedir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans ve lisansüstü eğitim programlarında psikolojik danışman adaylarının uygulamaları sırasında farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla süpervizyon desteği altında uygulamalar yapmalarının mesleki becerilerini ve dolayısıyla kültürel duyarlılık algılarını artırması beklenmektedir.

4.2.1.5. Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanmasına ilişkin tartışma ve yorum

Çalışma II başlığı altında incelenen son alt problem, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının cinsiyet, mezuniyet düzeyi, mesleki kıdem ve buldukları bölgedeki çalışma süresi değişkenleri tarafından yordanıp yordanmadığıdır.

Alanyazında bu bulguların tümünü birlikte inceleyen bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu araştırmada yürütülen tüm bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal regresyon analizine sokulması sonucunda, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının sadece mezuniyet düzeyi değişkeni tarafından pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularda, psikolojik danışmanların cinsiyetleri, mesleki kıdemleri ve buldukları bölgedeki çalışma sürelerinin kültürel duyarlılık algılarının yordayıcısı olmadığı ortaya konulmuştur.

Bu sonuca göre, psikolojik danışmanların eğitim seviyeleri arttıkça kendilerini kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında daha donanımlı buldukları söylenebilir. Öğrenimleri boyunca, lisans öğrenimindekine ek olarak süpervizyon, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders ve ders dışı eğitim alma şansının lisansüstü mezunları lehine bu sonucu doğurmasının şaşırtıcı olmadığı ifade edilebilir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ile ilgili çalışmalarda bu alanla ilgili eğitimin sürece katkısının sıklıkla incelendiği görülmektedir. Üniversite öğrenimi esnasında ya da mesleki süreçte, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bir eğitimden geçme durumu bu alandaki yeterlilik algısını güçlendirmektedir (Boysen, 2006, s. 58; Crawford, 2001, s. 45; Durham, 2002, s. 35; Moss, 1997, s. 47; Panici, 2001, s. 42; Robles-Pina ve McPherson, 2002, s. 72; Zegley, 2007, s. 93). Kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili üniversitede ya da mesleki süreçte eğitim alma durumunun, psikolojik danışmanları daha donanımlı kılacağı açıktır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık konusunda adım attığında, psikolojik danışmanların kendilerini daha yetkin algılaması beklenmektedir. Lisansüstü öğrenim esnasında, daha spesifik konularda uzmanlaşma şansına sahip olabilmek mümkündür. Bir başka deyişle, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında alınabilecek eğitimin süre ve niteliği açısından lisansüstü mezunları avantajlı konumda bulunmaktadır.

Bu araştırma kapsamında incelenmemiş olsa da, ülkemizde lisans mezunlarının daha çok ilk ve ortaöğretim kurumlarında, lisansüstü mezunlarının ise daha çok üniversitelerde akademisyen ve psikolojik danışma merkezlerinde uzman olarak görev yapıyor oldukları bilinmektedir. İlk ve ortaöğretimde çalışan psikolojik danışmanların koşulları gereği psikolojik danışma yerine görüşme yaptıkları bilinmektedir. Yükseköğretim kurumlarında ya da psikolojik danışma merkezlerinde ise, bireysel veya grupla psikolojik danışma yapmak, uygulama dersleri vermek, süpervizyon desteği sunmak gibi yollarla farklı kültürel özellikteki danışmanlarla karşılaşma olanağı

artmaktadır. Farklı kültürel özellikteki danışan tipleri ile karşılaşma olanağının, bu danışan çeşitliliğiyle çalışan psikolojik danışmanlar lehine kültürel duyarlılık beklentisini artıracığı öngörülebilir.

Psikolojik danışmanların mezuniyet düzeyleri, mesleki süreçleri üzerinde önemli bir etkidir. Lisans mezunları, lisansüstü mezunlarına göre daha düşük kişisel başarı algısı yaşamaktadırlar (Maslach, 1981, s. 53). Meslekle ilgili daha üst öğrenim görmenin daha fazla donanımı beraberinde getireceği, beraberinde de kültürel duyarlılık algısını artıracığı düşünülmektedir. Bir diğer deyişle, daha yüksek başarı algısı taşımaları nedeniyle lisansüstü derecesine sahip psikolojik danışmanların kendilerini genel olarak psikolojik danışma konusunda yetkin görmenin yanısıra kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde de donanımlı görmeleri beklenmektedir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili algıları, genel olarak psikolojik danışma yeterlilik algıları ile örtüşmektedir. Kendilerini genel olarak psikolojik danışman olarak yetkin bulan psikolojik danışmanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından da donanımlı görmektedir (Crook, 2010, s. 60). Psikolojik danışma sürecinin, psikolojik danışmanın ve danışanın kültürel özelliklerinden bağımsız işleyemeyeceği açıktır. Danışanlarının ihtiyaçlarını gözeten, kendisini geliştirmeye açık, kendisinin ve danışanlarının kültürel özellikleri konusunda bilinçli, psikolojik danışma becerilerini yerinde kullanan, uygun kişilik özelliklerine sahip her psikolojik danışmanın, psikolojik danışma sürecinin genelinde olduğu gibi kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında da donanımlı olması beklenmektedir.

Psikolojik danışmanlar, danışanları ve sosyal çevrelerindeki kişilerin değerlendirmelerine göre mesleki kıdemlerinin en çok yeterlilik algısı uyandıran unsur olduğunu düşünmektedirler. Psikolojik danışmanlar, mezuniyet düzeyinin başkaları tarafından yetkin algılanmalarını sağlayan ikinci unsur olduğunu dile getirmektedirler (Mattis ve Kurter, 2015, s. 48). Bu araştırmanın sonuçları, mezuniyet düzeyinin kültürel duyarlılık algıları üzerinde araştırmadaki tek anlamlı yordayıcı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kültürel duyarlılık algıları açısından psikolojik danışmanlar ve danışanları açısından beklenti ve görüş farklılıkları olduğunu söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları üzerinde etkili olan farklı unsurlar söz konusudur. Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla nitelikli bir psikolojik danışma süreci geçirebilmek için psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinin genelinde yetkin olması, farklı kültürleri tanımaya istekli

olması, kendisinin ve danışanlarının kültürel özelliklerinin psikolojik danışmaya getirdiklerinden haberdar olması gerekmektedir. Psikolojik danışmanların eğitimleri ve mesleki yaşantıları boyunca içinde yaşadıkları toplumun ve dolayısıyla psikolojik danışma ortamının çokkültürlü olduğunun bilincine varmaları sağlanmalıdır. Bu koşul, psikolojik danışma eğitiminde kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin yer alması ile sağlanabilecektir. Bu eğitimin PDR lisans ve lisansüstü öğretim programlarında yer alması ve eğitimde üniversiteler arasında görüş ve uygulama konusunda akreditasyon sağlanmasının, kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili ortak bir tutuma sahip olmayı beraberinde getirmesi beklenmektedir.

4.2.2. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında, Çalışma II kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan öneriler yer almaktadır. Araştırmacılara ve psikolojik danışma ve rehberlik programlarını yürüten eğitimcilere yönelik öneriler maddeler halinde sunulmuştur.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde yapılacak yeni nicel araştırmalara ilişkin sunulabilecek öneriler:

- Ülkemizde psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanındaki alanyazın incelendiğinde, bu araştırmanın gerçekleştiği süreçte kültüre duyarlı psikolojik danışma ile çalışmaların daha çok kuramsal düzeyde kaldığı görülmektedir. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilişkilerini ortaya çıkarmak adına bu kavramla ilgili yeterliliklerin incelendiği nicel ve nitel araştırmalara ağırlık verilebilir.
- İleriki çalışmalarda, internet kullanımı ile ilgili sorunların göz ardı edilmemesi, yüz yüze veri toplama olanaklarının artırılması önerilebilir.
- Bu çalışmada, diğer demografik değişkenlerin aksine etnik köken açık uçlu ve isteğe bağlı olarak sorulmuş, yanıtlar frekans tablosu olarak sunulmuştur. İleride gerçekleştirilecek

çalışmalarda, kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık gösterme ile psikolojik danışmanların etnik kökenleri arasındaki ilişki araştırma kapsamına dahil edilebilir.

- Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili teorik bilgiler dışında uygulama da içeren bir dersin psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları üzerindeki etkisi incelenebilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların öğrenimleri esnasında kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders alma durumuna, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili aldıkları dersin içeriğine, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili seminer, kurs, vb. alma durumuna, aldıkları eğitimin süresine, eğitimin alındığı kuruma göre ayrıntılı olarak araştırılabilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili aldıkları eğitimle ilgili görüşlerine göre ayrıntılı olarak incelemeye alınabilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili aldıkları eğitimin süresine yönelik beklentilerine göre ayrıntılı olarak incelenebilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip bireylerle ilgili yaşantısal deneyimlerinin yoğunluğuna göre incelenebilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışmanlarla çalışma durumlarına göre ayrıntılı olarak araştırılabilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışmanlarla çalışırken zorlanma durumlarına göre ayrıntılı olarak araştırılabilir.

- Yurtdışı alanyazında yer alsa da, ülkemizde psikolojik danışma yetkinlikleri ile kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinde kültürel duyarlılık algıları arasındaki ilişki incelenmemiştir. İleriki araştırmalarda bu ilişki ayrıntılı olarak inceleme kapsamına alınabilir.

5. ÇALIŞMA III

Nicel verilerin sunulmasının ardından, veri formunda yer alan psikolojik danışmanların psikolojik danışma ve rehberlik eğitim yaşantıları ile danışan profilleri ve psikolojik danışma süreçleri ile ilgili tablolara yer verilmiştir. Psikolojik danışma sürecinde farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla yaşadıkları mevcut zorluklar ve yaşayabileceklerini öngördükleri olası zorluklara ilişkin temalar, NVivo 9 programı ile oluşturulmuş ve nitel veriler olarak Çalışma III başlığı altında sunulmuştur.

5.1. ÇALIŞMA III: BULGULAR, TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

Çalışma III kapsamında, öncelikle psikolojik danışmanların psikolojik danışma ve rehberlik eğitim yaşantıları ile psikolojik danışma süreçlerine ve danışan profillerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken en çok zorlandıkları (mevcut zorluklar) ve zorlanacaklarını düşündükleri unsurları (olası zorlukları) nasıl değerlendiklerine ilişkin ifadeler ve temalar da Çalışma III'te yer alan diğer bulgulardır. Çalışma III'te yer alan veri grubu yanıt verdikleri soru sayısına göre değişkenlik göstermektedir, bu nedenle soruları yanıtlayan psikolojik danışman sayısı, sorulara göre 10 ile 250 arasında değişmektedir. Bulguların sunulmasının ardından, ilgili bulgular ışığında sonuçların tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir.

5.1.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantıları ile psikolojik danışma süreçlerine ve danışan profillerine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, psikolojik danışmanların psikolojik danışmanlık yaşantıları ile psikolojik danışma süreçleri ve danışan profilleri kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilintili olarak incelenmiştir.

Veri seti hazırlanırken psikolojik danışmanların psikolojik danışmanlık eğitim yaşantıları ile psikolojik danışma süreçleri ve çalıştıkları danışanlarla ilgili soruların yanıtları yanıtlanması zorunlu soru kapsamında tutulmamıştır. Soruları yanıtlamak, psikolojik danışmanların isteğine bağlı kılınmıştır. Soruların bir kısmı seçenekli, bir kısmı ise açık uçlu sorulmuştur.

Bu bölümde, psikolojik danışmanların eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profilleri ile ilgili betimsel bulgular tablolar ile sunulmuştur. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecindeki mevcut ve olası zorluklara ilişkin nitel veriler nitel veriler ise, NVivo 9 programı ile oluşturulmuş temalar yoluyla ortaya konulmuştur.

5.1.1.1. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantılarına ilişkin bulgular

Çalışma III'ün bu başlığı altında, alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim yaşantılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde, her bir soruya yanıt veren psikolojik danışman sayısı, yüzde ve frekans değerleri ile sunulmuştur.

Psikolojik danışmanların öğrenim yaşamları boyunca kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili herhangi bir ders alıp almadıklarına ilişkin soruya kapalı uçlu olarak yanıt aranmıştır. “Evet” ya da “Hayır” seçenekleri işaretlenerek yanıt verilmesi istenen soruya verilen yanıtlar Tablo 5,1’de sunulmuştur.

Tablo 5.1. *Psikolojik Danışmanların Öğrenim Yaşamları Boyunca Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı ile İlgili Ders Alma Durumları*

Ders Alma Durumu	<i>f</i>	%
Evet	65	26
Hayır	185	74
Toplam	250	100

Tablo 5.1 incelendiğinde, araştırmaya katılan 322 psikolojik danışmandan 250’sinin soruyu yanıtladığı görülmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders almayan psikolojik danışmanların oranının (% 74) ilgili dersi alanlardan daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Öğrenim yaşamları boyunca kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili ders alma durumlarına ilişkin soruya olumlu yanıt veren psikolojik danışmanlara kavram ile ilgili aldıkları dersin ne olduğu sorulmuştur. Bu soru açık uçlu bırakılmış, psikolojik danışmanlara herhangi bir seçenek sunulmamıştır. Bu soruya 55 katılımcı yanıt vermiştir.

Alındığı belirtilen derse ilişkin kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile doğrudan ilintili kültür ve psikolojik danışma, cross-cultural counseling, terapi ve kültürel

farklılıklar ve kültürel psikoloji gibi isimler sunulmasının yanısıra, kavram ile doğrudan ilişkili olmayan *psikolojik danışma kuramları, küreselleşme ve PDR, ileri düzeyde bireysel psikolojik danışma becerileri, sosyal antropoloji, antropoloji, kültürel antropoloji, psikolojik danışma ilke ve teknikleri, sosyal psikoloji, kültürel ve toplumsal bağlamda çocuk suçluluğu, çağdaş akımlar, kültür ve insan ve kültürel ve sosyal değişme* gibi ders isimleri de belirtilmiştir. Psikolojik

danışmanların öğrenim yaşamlarının hangi döneminde kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili hangi öğrenim düzeyinde ders aldıkları üç seçenek sunularak sorulmuştur. Bu seçenekler, lisansta, lisansüstünde ve hem lisansta, hem lisansüstünde şeklindedir. Bu sorunun yanıtları ve yanıtları veren kişi sayıları (n) Tablo 5.2’de sunulmuştur.

Tablo 5.2. *Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma ile İlgili Dersin Alındığı Öğrenim Düzeyi*

Dersin Alındığı Öğrenim Düzeyi	f	%
Lisansta	54	87.09
Lisansüstünde	8	12.91
Hem lisans hem lisansüstünde	0	0
Toplam	62	100

Tablo 5.2 incelendiğinde, kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile öğrenimleri sırasında ders olarak tanışan psikolojik danışmanların, ağırlıklı olarak lisans düzeyinde bu kavramla ilgili ders aldıkları görülmektedir. Her iki öğrenim düzeyinde ise, bu kavramla ilgili ders alan psikolojik danışmanın olmadığı gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında, psikolojik danışmanların eğitimleri süresinde kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili aldıkları derse ilişkin görüşlerinin ne olduğu da incelenmiştir. Bu görüşlere ilişkin soruya psikolojik danışmanlara beş seçenek sunularak yanıt aranmıştır. Bu seçenekler, “Şu anki uygulamalarımı, ağırlıklı olarak o derste edindiğim bilgilere dayalı olarak gerçekleştirebiliyorum”, “Konu ile ilgili çok şey öğrenmesem de, yine de uygulamalarımda kullanabileceğim genel bir bilgi sahibi oldum”, “Uygulamalarımın bir kısmını, bu derste öğrendiklerimle yürütebiliyorum”, “Uygulamalarım nadiren yansıtabildiğim çok az bilgi alabildim” ve “Ders, bana konu ile ilgili uygulama yapabileceğim bilgiyi kazandırmadı” biçimindedir. Bu seçeneklere ait frekans değerlerine Tablo 5.3 ’te yer verilmiştir.

Tablo 5.3. *Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı ile İlgili Alınan Derse İlişkin Görüşler*

Dersin İçeriği Hakkındaki Fikirler	f	%
Şu anki uygulamalarımı, ağırlıklı olarak o derste edindiğim bilgilere dayalı olarak gerçekleştirebiliyorum.	8	36.78
Konu ile ilgili çok şey öğrenmesem de, yine de uygulamalarımda kullanabileceğim genel bir bilgi sahibi oldum.	6	26.08
Uygulamalarımın bir kısmını, bu derste öğrendiklerimle yürütebiliyorum.	5	21.73
Uygulamalarım nadiren yansıtabildiğim çok az bilgi alabildim.	3	13.94
Ders, bana konu ile ilgili uygulama yapabileceğim bilgiyi kazandırmadı.	1	4.34
Toplam	23	100

Tablo 5.3 incelendiğinde, araştırmaya katılan 322 katılımcıdan 23'ünün ilgili soruya yanıt verdikleri görülmektedir. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile aldıkları derse ilişkin görüşlerinin daha çok olumlu olduğu gözlenmektedir. Kavram ile ilgili alındığı belirtilen derslerin bir kısmının kavramla doğrudan ilintili olmamasının derse ilişkin olumsuz görüşlerde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Psikolojik danışmanların alanda çalışırken kültüre duyarlılık ve psikolojik danışma ile ilgili kurs, seminer, vb. gibi herhangi bir eğitim alma durumlarına yönelik soruya “Evet” ve “Hayır” seçenekleriyle yanıt aranmıştır. Bu soruya verilen yanıtlara Tablo 5.4’te yer verilmiştir.

Tablo 5.4. *Alanda Çalışırken Kavram ile İlgili Kurs, Seminer, vb. Eğitim Alıp Alınma Durumu*

Kurs, Seminer, vb. Eğitim Alma Durumu	f	%
Evet	14	5.74
Hayır	230	94.26
Toplam	244	100

Tablo 5.4 incelendiğinde, psikolojik danışmanların alanda çalışırken kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili bir eğitim alma deneyimlerinin az olduğu görülmektedir. Kavram ile ilgili eğitim alan psikolojik danışmanlara aldıkları eğitimin içeriği açık uçlu olarak sorulmuştur. Bu soruya yanıt veren 10 psikolojik danışmanın her biri içerikle ilgili farklı bir yanıt sunmuştur. Bu yanıtlar, eğitim ve psikolojik danışma ortamında ayrımcılık, aile eğitimleri, kültürel miras eğitim programı, sistemik yaklaşımlar, psiko-sosyal oryantasyon eğitimi, gay-lezbiyen- biseksüel danışmanlarla çalışma yöntemleri, kültürün insan üzerine etkileri, aile danışmanlığı yüksek lisans

programı, aile danışmanlığı sertifika programı ve farklı kültürlerle ilgili seminer şeklindedir.

Psikolojik danışmanların alanda çalışırken kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramına ilişkin belirttikleri eğitimi veren kurumun neresi olduğuna da açık uçlu soru ile yanıt aranmıştır. Araştırmaya katılan 322 psikolojik danışmandan 10 tanesinin yanıt verdiği bu soruya, 4 kişi üniversite, 3 kişi özel eğitim kurumu, 1'er kişi ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı (ÇEKÜL) ve Psikolojik Danışmanlar Derneği (Diyarbakır Şubesi) olarak yanıt vermiştir.

Araştırmada, alanda çalışırken kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili alınan eğitimin süresi de yanıt aranan sorulardan biridir. Soruya açık uçlu yanıt aranması tercih edilmiştir. Soruya yanıt veren katılımcı sayısı (n) 10 kişidir. Katılımcılar kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili aldıkları eğitim süresinin bir gün, dört gün, bir hafta, 450 saat, bir ay, iki ay, bir dönem, her hafta üç saat, üç yıl, yedi yıl gibi süreler olduğunu belirtmişlerdir. Alınan yanıtlardan, ilgili eğitimin süresinin tek günlük eğitimden uzun yıllara yayılmış bir sürede değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili alındığı belirtilen eğitimle ilgili içerik ve süre açısından farklı eğilimlerin olduğu görülmektedir. Alındığı belirtilen eğitimlerin bir kısmının kültüre duyarlı psikolojik danışma ile doğrudan ilintili olmamasının da, eğitimdeki süre farkını doğurduğu düşünülmektedir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yeni bir eğitim alma imkanları olsa bu eğitimin içeriğinde neler olmasını arzuladıklarına yönelik soruya da açık uçlu olarak yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt veren katılımcı sayısı (n) 179'dur. Psikolojik danışmanlar, kendilerine dair farkındalığının kültürel duyarlılığı nasıl etkileyebileceği, farklı coğrafi bölgelerdeki kültürel özellikleri, farklı kültürel gruplarla nasıl çalışılabileceği, Türkiye'deki etnik, cinsel, dinsel, bölgesel vb. çeşitliliğin genel hatları ve hassasiyetleri, "öteki" ve/veya "ötekileştirme" kavramları konusunda bilgi verilmesi, örnek vakaların incelenmesi ve süpervizyon desteği verilmesi gibi konularda farklı kültürel özelliklere sahip danışmanlarıyla çalışırken eğitim almaya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili uygulamalarında süpervizyon desteğine ihtiyaç duyduklarının altını çizmişlerdir. Psikolojik danışmanların kavram ile ilgili olası eğitime ilişkin görüşlerinden örneklere Ek 1'de yer verilmiştir.

Psikolojik danışmanların ihtiyaç duyduklarını belirttikleri yeni bir eğitimin ne kadar sürmesi gerektiğine yönelik soruya da açık uçlu olarak yanıt aranmıştır. Soruya yanıt veren kişi sayısı (n) 120'dir. Süreye ilişkin yanıtlarda psikolojik danışmanlardan bir kısmı, bu eğitimin PDR lisans ve lisansüstü öğrenimi sırasında, bir ay, birkaç ay, dönemlik ders, bir yıl sürmesi gerektiği gibi net süreler belirtmişlerdir. Eğitimin hayatın her anında verilmesi, psikolojik danışmanların farklı etnik kökenlere empati kurmayı başarmasına kadar sürmesi, oldukça uzun ve geniş bir zaman olması gerektiği, süreye bağlı olmaksızın olabildiğince kapsamlı olması ve içerik belirlendikten sonra süreye karar verilmesi şeklinde ifadeler de psikolojik danışmanların alınacak eğitimin süresine ilişkin beklentileridir.

5.1.1.2. Alanda çalışan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili psikolojik danışma deneyimlerine ilişkin bulgular

Araştırmada, psikolojik danışmanların kültürel özellikleri kendilerinininkinden farklı danışanlarla çalışma deneyimlerine ilişkin soruya da yanıt aranmıştır. Soru sorulurken kapalı uçlu sorulmuş, “Evet” ve “Hayır” şeklinde iki seçenek sunulmuştur. Tablo 5.5’te bu soruya ilişkin yanıtlara yer verilmiştir.

Tablo 5.5. *Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Kendilerinininkinden Farklı Danışanlarla Çalışma Deneyimi*

Farklı Kültürel Özellikteki Danışanlarla Çalışma Deneyimi	<i>f</i>	%
Evet	200	81.96
Hayır	44	18.04
Toplam	244	100

Psikolojik danışmanların çoğunluğunun, psikolojik danışma sürecinde, kendilerinininkinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalıştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Soruya yanıt verenlerin 1/5’i ise, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

5.1.1.3. Alanda çalışan psikolojik danışmanların danışan profillerine ilişkin bulgular

Çalışma III'ün bu başlığı altında, alanda çalışan psikolojik danışmanların danışan profillerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Psikolojik danışmanların danışan profillerine ilişkin soruların yanıtları tek bir tablo altında toplanarak sunulmuştur.

“Kültürel özellikleri sizinkinden farklı olan danışan grupları ve danışanlarınızla çalışma sıklığımız” ifadesiyle, sırasıyla gelişim dönemi (yaş), cinsiyet, etnik köken, dini inanış, dil, şive ile aksan, aile geçmişi ve dinamikleri, ırk, cinsel yönelim, engellilik ve sosyoekonomik düzey gibi kültürel özellikler olarak ele alınarak irdelenmiştir. Bu kültürel özellikler, APA çokkültürlülük tanımı ve RESPECTFUL Model içerisinde seçilmiş unsurlardan oluşmaktadır.

Psikolojik danışmanların bu kültürel özellikler açısından farklılık gösteren danışanlarla çalışma durumlarına, “Hiç çalışmadım.”, “Ender olarak çalıştım.” ve “Ağırlıklı olarak çalıştım.” seçenekleriyle yanıt aranmıştır. Tablo 5.6’da, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışma sıklığına ait yanıtlara yer verilmiştir.

Tablo 5.6. Farklı Kültürel Özelliklere Danışanlarla Çalışma Sıklığı

Kültürel Unsurlar	Çalışma Sıklığı						Toplam n
	Hiç çalışmadım		Ender olarak çalıştım		Ağırlıklı olarak çalıştım		
	n	%	n	%	n	%	
Gelişim Dönemi (Yaş)	9	4.3	78	37.9	119	57.8	206
Cinsiyet	5	2.4	45	21.8	156	75.8	206
Etnik Köken	15	7.4	95	46.6	94	46	204
Dini İnanış	61	30.1	101	50	40	19.9	202
Dil, şive veya aksan	13	6.3	105	51.2	87	42.5	205
Aile Geçmişi ve Dinamikleri	4	1.9	53	26.9	147	71.2	204
İrk	65	32.1	85	42	52	25.9	202
Cinsel Kimlik	111	54.4	85	41.7	8	3.9	204
Engellilik	45	21.9	108	52.7	52	25.4	205
Sosyoekonomik Düzey	2	0.1	36	17.8	165	82.1	203

Tablo 5.6 incelendiğinde, “Hiç çalışmadım” seçeneğinin en çok işaretlendiği kültürel özelliğin cinsel yönelim olduğu gözlenmektedir (% 54.4). “Ender olarak çalıştım” seçeneğinin en çok işaretlendiği kültürel özelliğin ise dil, şive veya aksan olduğu görülmektedir (% 51.2). Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların ağırlıklı olarak çalıştıklarını belirttikleri en belirgin kültürel özelliğin ise, cinsiyet olduğu gözlenmiştir (% 75.8).

Psikolojik danışmanların kendi kültürel özelliklerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken zorlanıp zorlanmadıklarına yönelik soruya yanıt aranırken de, “Evet” ve “Hayır” seçenekleri sunulmuştur. Araştırmaya katılan 322 psikolojik danışmandan 211’inin cevapladığı soruya ilişkin yanıtlara Tablo 5.7’de yer verilmiştir.

Tablo 5.7. *Kendilerinden Farklı Kültürel Özelliklere Sahip Danışanlarla Çalışırken Zorlanma Durumları*

Zorlanma Durumu	f	%
Evet	57	27.01
Hayır	154	72.99
Toplam	211	100

Veri grubunda yer alan psikolojik danışmanların çoğunluğu (% 72.99), farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. İlgili soruya yanıt verenlerin 57’si (% 27.01) ise, bu danışanlarla çalışırken zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada, psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken yaşadıkları zorluğun derecesine de yanıt aranmıştır. Psikolojik danışmanlara bu soruya ilişkin “Her zaman zorlanıyorum”, “Sıklıkla zorlanıyorum”, “Nadiren zorlanıyorum” ve “Hiç zorlanmadan çalışıyorum” şeklinde dört seçenek sunulmuştur. Bu soruya ait yanıtlara Tablo 5.8’de yer verilmiştir.

Tablo 5.8. *Farklı Kültürel Özelliklere Sahip Danışanlarla Çalışırken Karşılaşılan Zorluğun Derecesi*

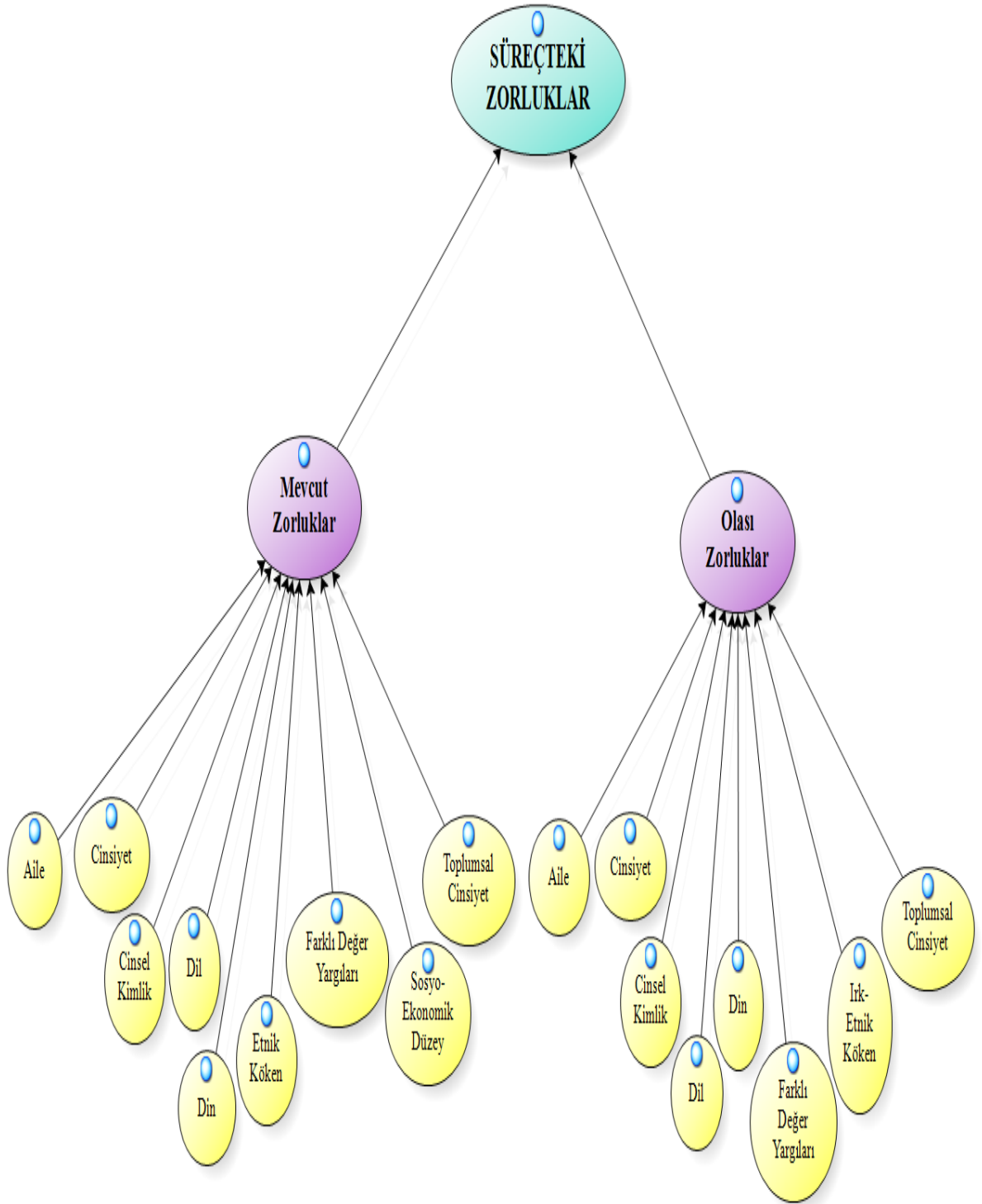
Zorluk Derecesi	f	%
Her zaman zorlanıyorum	0	0
Sıklıkla zorlanıyorum	20	19.60
Nadiren zorlanıyorum.	65	63.72
Hiç zorlanmadan çalışabiliyorum.	17	16.66
Toplam	102	100

Tablo 5.8 incelendiğinde, araştırmaya katılan 322 psikolojik danışmandan 102’sinin farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken karşılaştıkları zorluğun derecesini belirttikleri görülmektedir. Farklı kültürden danışanlarla çalışırken her zaman zorlandığını belirten katılımcı olmazken, nadiren zorlandığını belirten grubun (% 63.72) en fazla oranı temsil ettiği görülmektedir. Sıklıkla zorlandığını belirten psikolojik

danışmanların oranının % 19.60, hiç zorlanmadan çalışabildiğini ifade edenlerin oranının ise % 16.66 olduğu gözlenmiştir.

5.2. Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Farklı Danışanlarla Çalışırken En Çok Zorlandıkları (Mevcut Zorluklar) ve Zorlanacaklarını Düşündükleri Unsurları (Olası Zorlukları) Değerlendirmeleri

Psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken hangi açılardan zorlandıkları ve ileride hangi unsurlar açısından zorlanacaklarını öngördükleri de araştırmada yanıt aranan sorulardandır. Psikolojik danışmanların verdikleri yanıtlar, mevcut ve olası zorluklar olarak içerik analizi yoluyla temalara ayrılmıştır. Temalar yoluyla, hem mevcut, hem de olası zorluk unsurlarının gruplandırılması yoluna gidilmiş, bu yolla her iki gruptaki ortak unsurların daha net görülmesi amaçlanmıştır. İlgili temalara Şekil 5.1’de yer verilmiştir.

Şekil 5.1: Psikolojik Danışmanların Kültürel Özellikleri Farklı Danışanlarla Çalışırken En Çok Zorlandıkları (Mevcut Zorluklar) ve Zorlanacaklarını Düşündükleri Unsurları (Olası Zorlukları) Değerlendirmeleri

5.2.1. Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken en çok zorlandıkları unsurları (mevcut zorlukları) değerlendirmeleri

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulama sürecinde en çok zorlandıkları unsurlar (mevcut unsurlar) aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, etnik köken, sosyoekonomik düzey, toplumsal cinsiyet ve farklı değer yargılarından oluşmaktadır. Bu unsurlar sınıflandırılırken, APA çokkültürlülük sınıflandırması ve RESPECTFUL Model temel alınmıştır.

Kültürel farkı olan danışanlarla çalışırken en çok zorlandıkları unsurların ne olduğuna ilişkin soruya yanıt aranırken psikolojik danışmanlara herhangi bir seçenek sunulmamıştır. Psikolojik danışmanların zorluk yaşadıklarını belirttikleri her kültürel unsura yönelik görüşleri, kültürel özelliklerin alfabetik sıralaması ile sunulmuştur. Her bir temaya ait yanıtlardan seçilen örnek ifadeler, psikolojik danışmanların cinsiyetleri ve mesleki kıdemleri ile kodlanarak verilmiştir.

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken yaşadıkları mevcut zorluklara ilişkin görüş bildiren kişi sayısı Tablo 5.9’da sunulmuştur.

Tablo 5.9. *Psikolojik Danışmanların Süreçte Karşılaştıkları Mevcut Zorluk Temalarına İlişkin n Değerleri*

Tema	n	%
Aile	14	14.6
Cinsiyet	7	7.3
Cinsel Kimlik	2	2.1
Dil	28	29.2
Din	6	6.3
Etnik Köken	4	4.2
Farklı Değer Yargıları	26	27.1
Sosyoekonomik Düzey	3	3.1
Toplumsal Cinsiyet	6	6.3
Toplam	96	100

Tablo 5.9 incelendiğinde, psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken en çok zorlandıklarını ifade ettikleri kültürel unsurun % 29.2 ile dil olduğu gözlenmektedir. Cinsel kimlik ise, % 2.1’lik bir oranla süreçte psikolojik danışmanlar tarafından mevcut zorluklarla ilgili en az dile getirilen kültürel özellik olmuştur.

5.2.1.1. Aile

Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken psikolojik danışmanların süreçte yaşadıklarını belirttikleri kültürel unsurlardan biri ailedir. Ailede baba profili, ataerkil düzenin baskın olması, bilinçsiz çocuk sahibi olma, çocuğa gösterilen önem konusu, psikolojik danışmanlarca aile ile ilgili belirtilen zorluklardır. Psikolojik danışmanların aile ile ilgili dile getirdikleri zorlukların bir kısmı, örnek ifadelerle aşağıda sunulmuştur:

“Ailede çocuğun "gelir" değil, "gider" olarak görüldüğü, bu yüzden maksimum iki çocuk doğurulmasının teşvik edildiği bir aileden geliyorum. Beş yıldır göç alan bölgelerde çalışıyorum, çocuk, yetiştiğim kültürün aksine, aile için "gelir" kaynağı, bu yüzden 8-9 çocuk, normal karşılanıyor, çocukların okutulmasına önem verilmiyor, Aslında ilköğretimden sonra çocuğun okula devam etmesi ailenin işine gelmiyor. Kadın-erkek rollerinin algısındaki farklılıklar, cinsellik ile ilgili bazı durumlarda zorlanabileceğimi düşünüyorum.” (K, 0-5 yıl)

“Toplumsal yapımızın bizlere dayatmış olduğu ataerkil düzen konusunda rahatsızlık hisseden bir kadın olarak bu gibi erkek egemen ailelerle çalışırken kendi değer yargılarım, düşüncelerimi danışma oturumundan ayrı tutmak konusunda zorlandığım söylenebilir. Ayrıca çocuk danışanlarımın (öğrenciler) aşırı muhafazakar ailelerinin onlara daha oldukça küçük yaşta dayattığı aşırı dini bilgilendirmelerle karşılaştığımda da düşüncelerimden arınmak konusunda zorluk yaşıyorum.” (K, 0-5 yıl)

“Geleneksel çocuk büyüme yöntemleri.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.2. Cinsiyet

Veri grubunda yer alan danışanların mevcut zorluk olarak cinsiyeti belirtirken daha çok “karşı cinse bakış açıları” ile “kadın ve erkeğe bakış açıları” gibi kodlarla yanıt verdikleri gözlenmiştir. Bu kültürel unsur ile ilgili örnek ifadeye aşağıda yer verilmiştir:

“Özellikle kadına bakış açısı, ... danışma ya da yaptığım bilgilendirmelerin olumlu sonuç vermesini zorlaştırıyor.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.3. Cinsel kimlik

Psikolojik danışmanların danışanları ile çalışırken zorluk yaşadıklarını ifade ettikleri bir başka kültürel özellik de cinsel kimliktir. Danışanların farklı cinsel yönelimleri, psikolojik danışmanlar açısından zorlayıcı olarak kabul edilmiştir. Cinsel kimliği farklı danışanlarla çalışırken zorluk yaşadıklarını ifade eden psikolojik danışmanların daha çok “cinsel kimlik”, “LGBT bireyler”, “cinsel yönelim” gibi kodlar kullanma eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Psikolojik danışmanlardan biri, bu süreçte yaşadığı zorluğu şu şekilde ifade etmektedir:

“Mesleğe yeni başladığımda eşcinsel danışanım olmuştu. 3 ay kadar sürdü. Memnun olduğumu dile getiriyordu ama benim ilk eşcinsel danışan deneyimim olduğu ve ne düşünmem gerektiğini bilmediğim için (O sıralar tam anlamıyla kabul edici değildim) heyecanlanıyor, kontrolsüz davranıyor, zaman zaman da danışma sürecini farkında olmadan ilgisiz yönlere çekiyordum. Sonrasında sadece eşcinsellikle değil farklı cinsel oryantasyonlarla ilgili bilimsel ve sanatsal okumalar yaptım. Şu anda ne durumda olacağımı bilmiyorum.” (E, 6-10 yıl)

5.2.1.4. Dil

Psikolojik danışmanların, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken dil unsuru ile ilgili en çok zorlandıklarını belirttikleri durumların başında dil, şive ve aksan farklılıkları gelmektedir. Konuşma esnasında psikolojik danışmanın bilmediği kelimelerin kullanılması ve dil nedeniyle istenilen iletişimin kurulamaması da vurgulanan diğer zorluklardır. Dil ile ilgili bildirilen görüşler, “dil”, “şive”, “aksan farkları” gibi kodlardan oluşmakta ve detay içermemektedir. Psikolojik danışmanların dilin mevcut zorluk olduğuna ilişkin bazı örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Bazen farklı dilden danışanlar oluyor, ikimizin de ana dili olmayan bir dilde danışma yapmakta zorlanıyorum.” (K, 26 yıl ve üstü)

“Anadil farklılığı en büyük sorun.” (K, 6-10 yıl)

“Dil konusunda zorlandım, karşılıklı konuşmalarımızda anlaşılacak zordu.” (K, 0-5 yıl)

“Anadili Türkçe olmayan (örneğin Kürtçe konuşan, Türkçeye çok hakim olmayan ev hanımı), danışanlar, danışma sürecine iyi

uyum sağlayabiliyorlar. Ancak danışma sürecinin daha etkili olması için, kavram açıklamalarında daha fazla örnek vermek gerekiyor ya da örnek olaylar anlatmak gerekiyor.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.5. Din

Din de, psikolojik danışmanların süreçte karşılaştıkları zorluklardan biri olarak ifade edilmiştir. Psikolojik danışmanlar, inanç ve değer farklılıkları nedeniyle zorlandıklarını ağırlıklı olarak belirtilmişlerdir. Dini zorluk yaşadıkları kültürel bir unsur olarak ifade eden psikolojik danışmanların daha çok cinsiyet, cinsel kimlik ve dil unsurlarında olduğu gibi yaşadıkları zorluğu kodlarla ifade ettikleri görülmüştür. Dinle ilgili zorluk yaşadığını belirten psikolojik danışmanlardan birine ait bir ifade aşağıdaki biçimdedir:

“Katı bir Sünni inanışa sahip danışanıyla çalışırken bazı görüşlerini açıkladığında (örneğin, sigara ve içki içmenin çok kötü olduğunu ve kendisini ailesinin ve çevresinin gözünde değersizleştirdiğini söylediğinde) mantıksız inanışlar gibi değerlendirmek istedim. Ancak buna saygı duymam gerektiğinden bunu yansıtamadım.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.6. Etnik köken

Psikolojik danışmanlar, etnik kökeni zorluk olarak dile getirirken danışanlarının kendilerinininkinden farklı etnik kökenlere yönelik önyargıları ve psikolojik danışmanların farklı buldukları davranış biçimlerinin zorlayıcı olduğu dile getirmişlerdir. Etnik köken ile ilgili görüşler sunulurken, psikolojik danışmanların bu iki etkeni vurguladıkları gözlenmiştir. Bir psikolojik danışman, süreçte yaşadığı zorluğu şu şekilde ifade etmiştir:

“Roman vatandaşların olduğu bir bölgede çalışıyorum ve insanlar çocukları için neler yapabileceğini sorduklarında lisans eğitimimde öğrendiğim birçok şeyin ideal insanlar ve ideal yaşamlara yönelik öğretildiğini düşünüyorum. Örneğin, çocuğa kitap okuma alışkanlığını kazandırmak için ebeveynin kitap okuması, evde kitap okuma saati yapılması vs. gibi şeyler öğrendim ancak çalıştığım bölgedeki ebeveynlerin birçoğu okuma yazma bile bilmiyor.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.7. Farklı Değer Yargıları

Psikolojik danışmanların danışanlarından farklı değer yargılarına sahip olmaları da, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken zorlandıklarını en sık dile getirdikleri unsurlardan olmuştur. Danışanlarının bakış açısı, değer yargısı ve anlayışları ile psikolojik danışmanların bu unsurlara yönelik tutum farklılıklarının psikolojik danışma sürecinde zorlayıcı olduğunu ifade eden psikolojik danışmanlar olmuştur. Dile getirilen zorluklardan bir kaçına aşağıda yer verilmiştir:

“Beklentileri, hayata karşı bakış açıları ve hayatlarında çok değişik kabullenişleri var, mesela bir velim çarşafli bir kadın. Sadece gözleri görünüyordu, yüzünü görememek konuşurken beni tedirgin etmişti. Mimiklerini anlayamıyordum. Kapalı kadınlarla her gün konuşuyorum ama yüzünün yarısı kapalı bir kadın ilkti. Garip hissetmişim...” (K, 0-5 yıl)

“Kültürlerde oluşan değer yargıları bazen bilmediğim türden olabiliyor. Değer yargılarına göre bireylerin hayatlarında zorlandığı konular farklılaşıyor, bazen kendi değer yargılarımdan sıyrılarak bunları anlamlandırmakta zorlanıyorum ama bu benim için güzel ve farklı bir süreç oluyor. İnsanları toplumu daha iyi anladığımı düşünüyorum.” (K, 0-5 yıl)

“Onlara yanlı bakacağımı düşünüyor olmaları ve açılmalarının gecikmesi. Ama önyargısız tutum işimi kolaylaştırıyor.” (K, 26 yıl ve üstü)

5.2.1.8. Sosyoekonomik düzey

Sosyoekonomik düzey açısından, danışanların “sosyoekonomik düzey farklılıkları” ve “sosyoekonomik düzeyin yaşama etkileri” gibi ifadeler dile getirilen zorluklar olmuşlardır. Katılımcılar, bu ifadeleri sıralamış ve detaylı açıklama yapmamayı seçmişlerdir. Araştırma katılımcılarından sadece biri sosyoekonomik düzeyle ilgili yaşadığı zorluğu detaylandırmıştır:

“Düşük sosyoekonomik düzeye sahip danışanlarımın okurken işte çalışmak zorunda olması.” (K, 0-5 yıl)

5.2.1.9. Toplumsal cinsiyet

Psikolojik danışmanlar tarafından zorlanıldığı belirtilen unsurlardan biri de toplumsal cinsiyet olmuştur. Ataerkil düzen, kadın- erkek konusunda farklı değer

yargılarına sebep olmaları ve bu konudaki kalıp yargılarla çalışmak psikolojik danışmanların toplumsal cinsiyet ile ilgili dile getirdikleri zorluklar olmuştur. Psikolojik danışmanların toplumsal cinsiyeti mevcut zorluk olarak dile getirmelerine yönelik ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin kalıpyargıları bulunanlarla çalışırken zorlanıyorum..” (K, 21- 25 yıl)

“Kadın-erkek eşitliğine inanmamaları, kadının sokağa bile çıkamaması, kadına ikinci sınıf insan muamelesi yapılması.” (K, 0- 5 yıl)

“Toplumsal cinsiyet konusunda bilinçsiz, heteronormatif, duyarsız ve toplumsal cinsiyetin yeniden inşasına çalıştığının farkında olmayan kadınlarla çalışmak.” (K, 6-10 yıl)

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların bir kısmı tek bir mevcut zorluktan, bir kısmı ise birden fazla temada zorluk yaşadıklarından bahsettikleri görülmektedir. Psikolojik danışmanlardan bir kısmı, psikolojik danışma sürecinde farklı kültürel özelliklere ilişkin yaşadıkları zorlukları dile getirmenin yanında süreçte yaşadıkları sorunlarla empati kurmaya çalışma, danışanlarının dilini öğrenme, farklı kültürleri araştırma gibi baş etme yollarına başvurduklarına değinmişlerdir.

5.2.2. Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken zorlanacaklarını düşündükleri unsurları (olası zorlukları) değerlendirmeleri

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulama sürecinde zorluk yaşadıkları unsurların yanında, gelecekteki uygulamalarda en çok zorlanacaklarını düşündükleri olası zorluklar da çalışma kapsamında incelenmiştir. Kültürel farkı olan danışanlarla çalışırken en çok zorlanacaklarını düşündükleri unsurların neler olduğuna yönelik soruya yanıt aranırken, psikolojik danışmanlara herhangi bir seçenek sunulmamış, soru açık uçlu bırakılmıştır.

Psikolojik danışmanların karşılaşmayı bekledikleri olası zorluklar sınıflandırılırken, mevcut zorlukların sınıflandırılmasında olduğu gibi RESPECTFUL Model ve APA çokkültürlülük tanımındaki boyutlar dikkate alınmıştır. Olası zorluklar aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, ırk/etnik köken, toplumsal cinsiyet ve farklı değer yargılarından oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla süreçte yaşayacaklarını öngördükleri olası zorluklara ilişkin kişi sayısına (n değerlerine) Tablo 5.10’da yer verilmiştir.

Tablo 5.10. *Psikolojik Danışmanların Süreçte Karşılaşmayı Öngördükleri Olası Zorluk Temalarına İlişkin n Değerleri*

Tema	n	%
Aile	8	5.7
Cinsiyet	8	5.7
Cinsel Kimlik	8	5.7
Dil	52	36.7
Din	10	7.1
Etnik Köken/ Irk	9	6.4
Farklı Değer Yargıları	39	27.8
Toplumsal Cinsiyet	7	4.9
Toplam	141	100

Tablo 5.10 incelendiğinde, dilin % 36.7 ile farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken en çok zorlanacaklarını dile getirdikleri kültürel özellik olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyetin ise, % 4.9’luk oran ile olası zorluklarla ilgili en az dile getirilen olası zorluk olduğu gözlenmiştir.

5.2.2.1. Aile

Psikolojik danışmanlar aile ile ilgili, çocuklar arasında ayırım yapılması ve aile yapısı farklılıkları bu alanda yaşanması beklenen olası sorunlar olarak dile getirmişlerdir. Bu kategoride dile getirilen olası zorluklar aşağıdaki gibidir:

“Aile yaşantısındaki farklılıkların değer yargılarına yansımış olması nedeniyle problemlerinin anlaşılması biraz güç olabilir.” (K, 6-10 yıl)

“Kız -erkek ayrımcılığının fazla olduğu bir bölgede çalışırken aile yapılarına etkim çok az oluyor, bu da çocuk üzerinde öğrenilmiş çaresizliğe yol açıyor.” (K, 0-5 yıl)

5.2.2.2. Cinsiyet

Psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarıyla çalışırken dile getirdikleri olası zorluklardan biri de cinsiyettir. Bu unsurla ilgili, cinsiyet ayrımcılığı ve önyargılar süreçle ilgili zorluklar olarak ifade edilmişlerdir.

Aşağıda, psikolojik danışmanların bu kategoride dile getirdikleri ifadeler yer verilmiştir:

“Önyargılarından arınmaya çalışan bir insanım ama karşılaştığım danışana bu önyargımı hissettirmekten korkarım. Kadın hakları konusunda hassasım.” (E, 0-5 yıl)

Cinsiyet ayrımcılığı konusunda duyarlıyım ancak yine de bu konuda bana çok ters görüşlere sahip bir danışanım da olsa, süreci yürütebileceğime inanıyorum. Objektif ve profesyonel davranmaya özen gösteririm. Danışanımın cinsiyeti, dili (eğer bir şekilde ifadelerimizi anlayacak kadar iletişim kurabiliyorsak), ırkı, etnik kökeni, dini inancının türü ya da dini inancı olup olmaması, siyasi görüşü, cinsel tercihi vb. hiçbir zaman benim için bir engel-sorun değildir. Ancak, zaman zaman avantaj olabilir :)) Hayat görüşü.” (K, 6-10 yıl)

5.2.2.3. Cinsel kimlik

Psikolojik danışmanların cinsel kimlik ile ilgili belirttikleri alt başlıklar, cinsel yönelim ve eşcinselliğe yönelik tavırlar olmuştur. Psikolojik danışmanların cinsel kimliği olası zorluk unsuru olarak “cinsel kimlik” ve “cinsel yönelim” gibi kodlar belirtme eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Cinsel kimliğin olası zorluk olarak belirtildiği örneklerde de, bakış açısı, zarar vermekten çekinme gibi somut olmayan ifadeler içerdiği, olası zorluklarla ilgili net bir görüş belirtmediği görülmektedir. Psikolojik danışmanların dile getirdikleri ifadelerden bazıları şu şekilde olmuştur:

“Eşcinsellik, aslında toplumdaki eşcinselliğe bakış ve eşcinsellerin bu bakış açısına göre tavır almaları.” (E, 11-15 yıl)

“Cinsiyet yönelimi farklı olan danışanlarla çalışırken herhangi bir önyargım olmamasına rağmen danışana zarar vermekten çekindiğim için bu konuda zorlanabileceğimi düşünüyorum. Bu nedenle bu konuda eğitim almak isterim.” (K, 0-5 yıl)

5.2.2.4. Dil

Psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken en sık belirtilen olası zorluk dil olmuştur. Dil farkı, şive ve aksan ile yanlış anlaşılardan doğacak iletişim problemleri bu kategoride belirtilen zorluklardır. Dil ile ilgili bazı görüşler şunlar olmuştur:

“Onlarla aynı dilde konuşmak, kullandıkları günlük dile ayak uyduramamak, süreçte ilk önce terapötik ilişkinin kurulması konusunda zorlanabilirim. İlişki kurulduktan sonra daha kolay ilerleyeceğine inanırım.” (K, 6-10 yıl)

“Tepkilerin anlaşılması veya danışanın kendisini anlatması için dilsel özgeçmişin önemli olduğunu düşünüyorum mesela Kürt kökenli danışanımın anlattığı bir olayı anlamayıp birkaç defa tekrarlamasını istedim ve süreci duraksattık.” (K, 0-5 yıl)

“Türkçe bilmiyorsa. O zaman, çevirmen bulmam gerekir aileden.” (K, 6- 10 yıl)

“Kullandığı dil ya da şive bazen zorlandığım bir durum olabiliyor ancak bu durum kişisel bir takım çalışmayla baş edilebilecek düzeyde. Ayrıca bu konularda başka danışanlarla çalışırken tekrar zorlanabileceğimi düşünüyorum.” (K, 0-5 yıl)

“Anadili farklı olan danışanlarla çalışırken zorlanmamanın çok da mümkün olmadığını düşünmekle birlikte temel noktalarda buluşulabildiği ve beden dillerinin doğru yorumlanabildiği durumlarda bu güçlüğü de minimize edilebileceğine inanıyorum.” (K, 16-20 yıl)

“Danışanım ifadelerimden, kendi kültürünü küçük gördüğüm gibi bir sonuç çıkarabilir, böyle bir durum beni zorlayabilir.” (K, 0-5 yıl)

5.2.2.5. Din

Dini olası olarak belirten psikolojik danışmanların bu konudaki zorluğu anahtar sözcüklerle ifade etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Din konusunda psikolojik danışmanlar tarafından yaşanması beklenen zorluklar, “dini inanış” ve “dini dogmalar” olarak belirtilmiştir. Bu kodların detaylandırılmadığı ve somut örnekler verilmediği gözlenmiştir. Dini olası zorluk olarak belirten örnek ifadeye aşağıda yer verilmiştir:

“Dini konularda sorumluluğu Allah'a yüklemeleri, ve sorumluktan kaçınma davranışı olarak tanımladığım durumun ortaya çıkması.” (K, 0-5 yıl)

5.2.2.6. Etnik köken/ırk

Psikolojik danışmanlar, psikolojik danışma sürecinde etnik köken/ırk açısından da zorluk yaşayabileceklerinin dile getirmişlerdir. Etnik köken ve ırkı tek başına anahtar sözcük olarak belirten psikolojik danışmanların yanında, ayrı ayrı dile getiren psikolojik danışmanlar da olmuştur. Örnek ifadelerden de görüleceği üzere, etnik köken ve ırk konusunda zorluk yaşayabileceğini dile getiren psikolojik danışmanların da, bu unsurla ilgili ifadelerini soyut bıraktıkları görülmektedir. Bu konuda dile getirilen ifadeler aşağıdaki şekilde olmuştur:

“Danışan tarafından ırk farklılığının aşırı vurgulanması.” (K, 0-5 yıl)

“Etnik problemlerden kaynaklanan toplumsal veya bireysel bir olayın muhataplarıyla danışma yapmayı hayal etmek bile çok zor.” (E, 0-5 yıl)

5.2.2.7. Farklı değer yargıları

Psikolojik danışmanlar, farklı değer yargılarını da psikolojik danışma sürecinde yaşanacak olası zorluklar arasında sıralamışlardır. Farklı değer yargıları, önyargılar ve danışanı anlayamamak bu konuda yaşanabilecek zorunlar olarak sıralanmıştır. Bazı psikolojik danışmanların bu unsurla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Önyargılarımı danışana yansıtmak. Farkında olmadan, kendi doğrularımı danışana olması gereken olarak sunmak.” (E, 0-5 yıl)

“Olayları algılama açısından farklılıklar konusunda kaygı duyarım. Benden farklı siyasi görüşü konusunda, duygularımın danışmaya bulaşıp bulaşmayacağı konusunda endişe duyarım.” (E, 6-10 yıl)

“Değer yargılarının farklı olması.” (E, 6-10 yıl)

“Değer yargılarını es geçmek.” (E, 0-5 yıl)

5.2.2.8. Toplumsal cinsiyet

Psikolojik danışmanlar, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına ve erkeğe biçilen roller konusunda da zorluk yaşayabileceklerini öngörmüşlerdir. Toplumsal cinsiyet ile ilgili yaşanacak olası zorluk da aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Bir erkek danışan, eşini dövme "gerekçesi" olarak "Kadın yerini bilecek, gerektiğinde susacak" dediğinde, artık "Koşulsuz Olumlu Kabul" falan hak getire.

Sadece dövme değil, adam karısı için "Sen benim namusumsun" diyor. O bir kadın, aile değil, bir birey ve kimsenin namusu değil. Toplumsal cinsiyet ile ilgili kalıp yargılar, bir etnik gruba özgü değil, her grupta var maalesef. Ama toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili farkındalığının kendimden daha az olduğunu düşündüğüm danışanlarla çok zorlanıyorum, bundan sonra da zorlanacağımı düşünüyorum, çünkü olduğu gibi kabul edip kanıksamak, onaylamış gibi geliyor. Aslında, iş yaşantım dışında da, bu konuya özgü ayrımcılık içerikli düşünen insanlara tahammül edemiyorum.” (K, 0-5 yıl)

“Kadın- erkek rol tanımlamaları olabilir.” (K, 11-15 yıl)

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken gelecekteki uygulamalarında zorlanacaklarını öngördükleri unsurların, genel itibariyle mevcut uygulamalarında karşılaştıkları zorluk unsurları ile örtüştüğü görülmektedir.

5.3. Tartışma, Yorum ve Öneriler

Çalışma III’ün bu başlığı altında, araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu ile elde edilen psikolojik danışmanların eğitim yaşantıları, psikolojik danışma süreçleri ve danışan profillerine yönelik betimsel veriler ile ilgili olarak mevcut ve olası zorluk unsuru temalara ilişkin tartışma, yorum ve önerilere bu kısımda yer verilmiştir.

5.3.1. Tartışma ve Yorum

Araştırmada psikolojik danışmanlardan kültürel özellikleri kendilerinden farklı danışanlarla çalışırken süreçte yaşadıkları mevcut zorluklara ve bu süreçte karşılaşılabilecekleri olası zorluklara değinmeleri istenmiştir. İsteğe bağlı ve açık uçlu olarak düzenlenmiş olan bu soru maddeleri ile psikolojik danışmanların görüşlerini sınırlandırma olmadan ifade etmeleri amaçlanmıştır.

Araştırmanın veri grubunda yer alan 322 psikolojik danışmandan 72 katılımcı süreçte en çok zorluk yaşadıkları unsurlara ilişkin görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan 136’sı ise, süreçte en çok zorlanacaklarını düşündükleri unsurlara ilişkin görüşlerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışıp çalışmadıklarına yönelik soruyu cevaplayan 244 psikolojik danışmandan 44'ü olumsuz yanıt vermişlerdir. Bir başka deyişle, kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalıştıklarını ifade eden psikolojik danışmanlar, çalışmadıklarını belirtenlerin beş katı kadardır.

Farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken zorlanıp zorlanmadıkları ile ilgili soruya ise, soruyu yanıtlayan 211 katılımcıdan sadece 57'si olumlu yanıt vermiştir. Bu yanıtlar, araştırmaya katılımcıların kendi yanıtlarıyla çelişir durumdadır. Süreçte kültürel özellikleri kendilerinden farklı danışanlarla çalışırken karşılaştıkları mevcut zorlukları dile getiren 72 psikolojik danışman varken, kültürel özellikleri kendilerinden farklı danışanlarla çalışırken zorluk yaşadığını ifade eden psikolojik danışmanların sayısının 57 olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle, psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışıp çalışmadıklarına yönelik kapalı uçlu soruya verilen yanıtların sayısı ile bu mevcut zorlukların sıralandığı açık uçlu soruya verilen yanıtların sayısının örtüşmediği görülmektedir. Her iki soruya verilen yanıtta 15 kişilik fark, kültürel özellikleri farklı danışanlarla çalışırken zorluk yaşamadığını belirten psikolojik danışmanların da süreçte yaşadıkları mevcut zorluklardan bahsettiklerini veya kapalı uçlu soruya samimi yanıtlar vermediklerini düşündürmektedir.

Araştırmada psikolojik danışmanların psikolojik danışma sürecinde kendilerinden farklı kültürel özellikler taşıyan danışanlarla çalışırken karşılaştıkları mevcut zorluklara içeren temalar aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, etnik köken, farklı değer yargıları, sosyoekonomik düzey ve toplumsal cinsiyet olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürel özellikler taşıyan danışanlarla çalışırken yaşamayı bekledikleri sorunlara yönelik olası zorluklara ilişkin temalar ise, aile, cinsiyet, cinsel kimlik, dil, din, farklı değer yargıları, ırk/etnik köken ve toplumsal cinsiyet olarak sınıflandırılmıştır. Süreçteki mevcut ve olası zorluk unsurlarının, D'Andrea ve Daniels (2001, s. 420) tarafından ortaya koyulan RESPECTFUL Model içinde yer alan ve APA'nın (2002, s. 9) belirlediği kültürel özelliklerle örtüştüğü gözlenmektedir. Bu durum, araştırmaya katılan psikolojik danışmanların farklı kültürel özellikler ile kastedilenin ne olduğuna ilişkin bilgi sahibi olduklarının bir işareti olarak kabul edilebilir.

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların en çok zorlandıkları unsur dildir. Katılımcıların en çok zorlanacaklarını düşündükleri unsur ile mevcutta zorluk yaşadıkları unsurun aynı olduğu dikkat çekmektedir. Psikolojik danışma ortamında dil farklılıkları, kültüre duyarlı psikolojik danışmayı ve değerlendirme yapmayı engelleyen en önemli engeldir. Danışanın duygu ve düşüncelerini ifade etmede yaşadığı zorluk kadar psikolojik danışmanın ket vurulmuş hissetmesine neden olabilen bir faktördür (Romero, 1985, s. 668). Danışanın farklı bir dil konuşması, şive ve aksan farkları, jest ve mimiklerin anlaşılmasından doğan sözel iletişim problemleri, araştırmada dil unsuru ile ilgili belirtilen mevcut ve olası zorluklar olarak göze çarpmaktadır.

Psikolojik danışmanların doğup büyüdüğü yerlerden atama gibi nedenlerle ayrılıp çalışmaya başlamaları, Türkiye'nin çokkültürlü yapısından doğan farklı yörelerde çeşitli dil ve şivelerin kullanılabilir olması ile karşılaşmalarını beraberinde getirmektedir. Dil, şive ve aksan farklılıklarından doğacak sorunlara hazırlıklı olmayan psikolojik danışmanların bu süreçte zorluk yaşamaları şaşırtıcı değildir. Psikolojik danışmanların dil, şive ve aksan konusunda doğacak sorunların üstesinden gelebilmeleri için destek kaynakları aramaları zorunlu görülmektedir. Çalıştıkları bölgenin dil özelliklerine hakim olmalarının, psikolojik danışma sürecini daha verimli kılacağı beklenen bir sonuçtur. Danışanları ile anlaşmak için tercüman, danışanın aile yakını gibi psikolojik danışman- danışan ilişkisinde gizliliği zorunlu olarak ihlal edebilecek arabulucular kullanmak yerine danışanı ile doğrudan iletişim kurma olanağına sahip olmanın, süreçteki yanlış anlamaların da önüne geçeceği açıktır.

Psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklerin söz konusu olduğu psikolojik danışma oturumlarında yaşadıkları mevcut zorluklar, bu konuda ülkemizde yapılmış nitel bir çalışmada da ortaya konulmuştur (Mattis ve Kurter, 2015, s., 25). Sözü geçen araştırmada, psikolojik danışmanların en çok zorlandıklarını vurguladıkları unsur aile içi istismar, aile içi şiddet, çift ve aile çatışmaları da aile ile ilgili diğer zorluklar olarak sıralanmıştır. Araştırmanın katılımcıları, en çok süpervizyon ya da eğitime ihtiyaç duyduğu zorluk unsurunu da aile içi şiddet olarak belirtmişlerdir. Aile içi sorunların araştırmada geniş yer kapladığı görülmektedir. İlgili araştırmadan farklı olarak bu araştırmada, farklı aile geçmişine sahip danışanlarla çalıştığını ifade eden 204 psikolojik danışmandan aile ile ilgili zorluk yaşadığına yönelik görüş bildirenlerin sayısı sadece 12 olmuştur. Toplam 204 katılımcıdan, bu danışanlarla hiç çalışmadığını belirtenlerin sayısı 4 (%2) 'tür. Bu araştırmanın sonuçları aile unsurunun zorluk

unsurlarından biri olarak ifade edilmesi açısından bahsi geçen çalışma ile benzerlik taşısa da, ailenin en belirgin zorluk unsuru olarak ifade edilmemesi açısından farklılaşmaktadır.

Psikolojik danışmanlar tarafından aile yapısının anlaşılması, psikolojik danışma sürecini olumlu etkileyen bir adımdır. Aile ritüellerinin anlaşılması sayesinde ailenin iletişim kodlarını anlamayı da beraberinde getirmektedir (Roy, 1990, s. 61). Ülkemizde ailenin toplumsal yapının çekirdeği kabul edilmesi ve toplumun şekillenmesindeki rol sahibi olması açısından, aile unsurunun psikolojik danışma sürecinde de etkili olması kaçınılmaz görünmektedir. Aile unsuru ile ilgili dile getirilen zorlukların azlığının, bu araştırma katılımcılarının aile ritüelleri ile ilgisini ortaya koyan ipuçları olduğu düşünülmektedir. Ailenin toplum içindeki yerinin bilincinde olma, aile yapısını tanımaya ve anlamaya çalışma, kendilerinin ve farklı aile yapılarını psikolojik danışma ortamına getirdikleri ile ilgili farkındalık ve bilgi sahibi olma gibi özelliklere sahip olmanın aile ile ilgili mevcut zorlukların azalmasında etken olduğu dile getirmek mümkün görünmektedir.

Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışmanlarla çalışırken yaşayabilecekleri olası zorlukları dile getirdikleri benzeri bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırmanın sonuçlarının Türkiye'deki psikolojik danışmanların yaşayacakları olası zorluklar hakkındaki öngörülerini hakkında önemli ipuçları verdiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada psikolojik danışmanların dile getirdikleri mevcut ve olası zorluklara yönelik temalar arasındaki temel fark, sosyoekonomik düzey unsurunda ortaya çıkmaktadır. Sosyoekonomik düzey kültürel bir özellik olarak mevcut zorluklar arasında dile getirilmiş olsa da, bu konuda ileride zorluk yaşayacağını belirten hiçbir katılımcı bulunmamaktadır. Psikolojik danışma sürecinde sosyoekonomik düzey, motivasyon, iyileşmeye yönelik beklenti ve algılanan sosyal destekle ilişkilendirilmeyen kültürel bir özelliktir. Psikolojik danışmanların danışanlarının sosyoekonomik düzeyleri ve bunun sürece getirileri ile ilgili bilgi sahibi olması ise önemli görülmektedir (Hawley, Leibert ve Lane, 2014, s. 390). Katılımcıların sosyoekonomik düzeyi mevcut zorluklar arasında saymalarına rağmen olası zorluk unsuru olarak belirtmemelerinin nedeni, süreçte edindikleri deneyimleri sonraki psikolojik danışma yaşantılarına taşıyabileceklerine yönelik inançları olabilir. Bir diğer deyişle, psikolojik danışmanın sosyoekonomik düzeyi düşük danışanlarının kültürel özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz

ardı etmeden uygun müdahale yöntemlerinin kullanması ileride bu danışanlarla yaşayacağı sorunları aşabileceğinin ipuçları olabilir. Benzer şekilde, psikolojik danışmanın düşük sosyoekonomik düzeyin daha az motivasyon ve tedaviye yönelik daha az beklenti taşıdığı gibi önyargılar taşımaması gibi artılarla başarılı geçen danışma süreçleri sonrakilere için umut kaynağı olarak görülebilir.

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların bir kısmı, ırkı zorlanacaklarını düşündükleri kültürel özellik olarak etnik köken ile birlikte dile getirmeyi tercih etmişlerdir. Etnik köken tek başına katılımcıların zorlandıkları unsurlardan biriyken, gelecekteki uygulamalar açısından ırk ve etnik köken konusunda zorlanacağını düşünen katılımcılar mevcuttur. Farklı ülkelerden Türkiye'ye yapılan dış göçler nedeniyle danışan profillerine farklı ırktan danışanların eklenme ihtimali ya da psikolojik danışmanların ileride başka ülkelerde çalışma olasılıklarının bu görüş farkını yarattığı düşünülmektedir.

Dil, araştırmaya katılan psikolojik danışmanların en çok zorlanacaklarını düşündüklerini belirttikleri unsur olarak ifade edilmektedir. Psikolojik danışmanların dil, şive ve aksanla ilgili mevcut uygulamalarında yaşadıkları sorunları çözemeyip ilerideki uygulamalarına da taşıma endişesini taşıdıkları söylenebilir. PDR öğrenimi sırasında ve alanda çalışırken bu zorlukla ilgili gerekli yardım ve desteğe ulaşma olanağının, dil, şive ve aksan farklılıklarından doğacak zorlukların ileriki uygulamalara taşınmasını engellemesi beklenmektedir.

Araştırmanın dikkat çeken yönlerinden biri de, psikolojik danışmanların bir kısmının dil, aile, din, etnik köken gibi farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla hangi sıklıkla çalıştıklarına ilişkin maddeye verdikleri yanıtlardır. Araştırmada aile, cinsel kimlik, din, dil gibi kültürel özelliklerin her biri için bu kültürel özelliklere sahip danışanlarla hiç çalışmadıklarını belirten psikolojik danışmanlar yer almaktadır. Psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürel özelliklere sahip danışanlara denk gelmedikleri örneğin sadece kendi gelişim dönemlerinden danışanlarla çalıştıkları bir süreç çok da olası görünmemektedir. Benzer şekilde, psikolojik danışmanlar danışanlarıyla aynı dine mensup olsalar da, inanç ve tutumlarında yaklaşım farkı görülebilir ya da bahsetmediği sürece danışanlarının cinsel yönelimlerinin kendi yönelimlerinden farklı olup olmadığını bilmemeleri söz konusudur. Bir diğer deyişle, psikolojik danışmanların mesleki yaşantıları boyunca sadece kendi kültürel özelliklerine sahip danışanlara rast gelmeleri mümkün görünmemektedir. Bu soruya verilen yanıtlar,

psikolojik danışmanların danışanlarının kültürel özellikleri ile ilgili bilgi eksikliğinin ya da kültürel özellikleri farklı danışanları başka meslektaşlarına yönlendirdiklerinin işareti olarak görülebilir. Her iki durumda da, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili alması gereken yolun uzun olduğu söylenebilir.

Cinsel kimlik, araştırmanın veri grubunu oluşturan psikolojik danışmanların hiç çalışmadıklarını en yüksek oranda (% 54.4). belirttikleri kültürel özellik olarak dikkat çekmektedir. Ölçek geliştirme sürecinde de cinsel kimlik ile ilgili yazılan maddelerin tümünün işlememesi dikkate alındığında, psikolojik danışmanlar açısından cinsel kimliğin görmezden gelinen ve tabu olarak kabul edilen kültürel bir özellik olduğu düşünülmektedir.

Cinsel kimlikle ilgili psikolojik danışmanların herkesi kapsayıcı demokratik bir tutum edinmeleri gerektiği dile getirilmektedir. Bu tutumun eyleme dönüşebilmesi adına Kaos GL, Lambda gibi heteroseksüel olmayan bireyler ile ilgili sivil toplum örgütlerini aktif olarak desteklemeleri önerilmektedir (Kurter ve Mattis, 2015, s. 356). Cinsel kimliği farklı bireyleri toplumda yok saymama ile başlayacak bir adımın, psikolojik danışma sürecinde danışanların cinsel kimliklerinin dikkate alındığı kültüre duyarlı bir psikolojik danışma sürecini beraberinde getireceği düşünülmektedir.

Psikolojik danışmanların kültürel özellikleri farklı danışanlarıyla çalışma durumlarını sınıflandırmadaki bu yaklaşımları, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili gerekli donanımın eksikliğinin işareti sayılabilir. Bu eksikliğin giderilmesi için psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının yer almasının gerekliliği kaçınılmazdır. Süreçteki mevcut zorlukların giderilmesi ve karşılaşılabilecek olası zorlukların önlenmesi de bu eğitimle elde edilebilecek bilgi, beceri ve farkındalık ile mümkün olabilecektir.

Bu araştırmada Kişisel Bilgi Formu ile toplanan veriler, Çalışma II kapsamında lisansüstü dereceli psikolojik danışmanların lisans mezunlarına göre kültürel duyarlılık algıları açısından daha yetkin gördükleri sonucunu destekler niteliktedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili ders alma durumları ile ilgili soruya yanıt veren 62 psikolojik danışmanlardan 54'ü lisans, 8'i ise lisansüstü düzeyde bu alanla ilgili ders aldıklarını belirtmişlerdir. İlgili dersi alan lisans mezunlarının sayısı, lisansüstü mezunlarından fazla olsa da lisansüstü mezunlarının kültürel duyarlılık algılarının anlamlı düzeyde yüksek çıkmasının sebebinin lisans düzeyinde alınan dersin içeriği ve farklı üniversitelerde yer alan farklı uygulamalar olduğu düşünülmektedir.

Farklı kültürel gruplarla psikolojik danışma uygulamaları ve süpervizyon grupları, psikolojik danışmanların farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla ve topluluklarla çalışırken sosyal adalet ve hak savunuculuk anlayışlarını da geliştirmelerini sağlamaktadır (Ratts vd., 2016, s. 38). Kültürel özellikleri ne olursa olsun her bir danışanın eşit olduğu anlayışının psikolojik danışma sürecinde etkin olarak yerini alabilmesi için, psikolojik danışmanların alanda çalışırken farklı danışan grupları ile çalışmaları gerekmektedir. Bu süreçte, psikolojik danışmanların nitelikli süpervizyon desteğine de ihtiyaç duymaları kaçınılmazdır.

Psikolojik danışmanların yetiştirilmesi sırasında süpervizyon uygulamalarının sınırlılığının, yetersizliklere neden olduğu görülmektedir. Ülkemizde psikolojik danışman yetiştiren eski kuşak eğitimcilerin kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ile ilgili eğitim alma ihtimallerinin az olduğu öne sürülmektedir. Psikolojik danışman eğitimcilerinin kendilerini geliştirmek için eğitimlere katılmaları, farklı kültürel gruplarla yaşam deneyimleri kazanmaları ve hak savunuculuğu konusunda gelişebilmek için sivil toplum örgütleriyle dayanışma içinde olmaları önerilmektedir (Kurter ve Mattis, 2015, s. 373). Kültüre duyarlı psikolojik danışma konusundaki yeterliliklerle ilgili en önemli adımlardan birinin, psikolojik danışman yetiştiren ve süpervizyon desteği veren psikolojik danışman eğitimcilerinin kültüre duyarlılığı ilke olarak benimsemeleri olduğu düşünülmektedir.

Psikolojik danışman yetiştiren eğitimcilerin, sürekli eğitim etkinliklerinde bulunmalarının ve kültüre duyarlı psikolojik danışma becerileri, meslek etiği, güncel psikolojik danışma uygulamaları gibi konularda yetkinliklerini arttırmalarının önemli bir etik sorumluluk olduğu düşünülmektedir (Siviş- Çetinkaya ve Kararımak, 2012, s. 115). Ülkemizde psikolojik danışmanlık ve rehberlik müfredat programlarındaki ders içerikleri, başarı beklentileri ve uygulama ölçütlerindeki anlayış farklılığının süpervizyon uygulamalarına da yansıdığı düşünülmektedir. Süpervizyon uygulamalarında uygulama birlikteliğinin sağlanmasının, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma gibi farklı hassasiyetler gerektiren konulardaki yetkinliği artırması beklenmektedir.

Psikolojik danışmanlıkta özel beceriler gerektiren uygulamalarda en doğru eğitsel gelişim, ilgili alanda deneyim sahibi ve daha üst düzeydeki meslektaşlarının desteği ile yani süpervizyonla gerçekleştirilmektedir (Yılmaz ve Voltan Acar, 2015). Kültüre duyarlı psikolojik danışmanın da, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla

çalışma açısından doğası gereği geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarından farklı özel niteliklere ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bu nedenle, psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından yetkin sayılabilmeleri için psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans/ lisansüstü öğrenimleri sonrasında da yeterli mesleki desteği almaları önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

5.3.2. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında, Çalışma III kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan öneriler yer almaktadır. Araştırmacılara ve psikolojik danışma ve rehberlik programlarını yürüten eğitimcilere yönelik öneriler maddeler halinde sunulmuştur.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde yapılacak yeni nitel araştırmalara ilişkin sunulabilecek öneriler:

- Bu araştırma esnasında psikolojik danışmanlardan, psikolojik danışma sürecinde kültürel özellikleri farklı danışanlarla süreçteki mevcut ve olası zorlukları internet üzerinden doldurdukları veri formu ile açık uçlu olarak ifade etmeleri istenmiştir. İnternet kullanımında zorluk yaşayan veya internetten katılımı tercih etmeyen psikolojik danışmanların varlığı, araştırmanın nicel veri ile birlikte nitel veri toplama sürecinin de bir yıla yakın bir süreyi kapsamasına neden olmuştur. İleriki çalışmalarda yüz yüze veri toplama olanaklarının artırılması önerilebilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışma sürecinde yaşadıkları mevcut sorunlar açısından incelenebilir. Bu sorunların giderilmesine ilişkin çözümler üretilmeye çalışılabilir.
- Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algıları, psikolojik danışma sürecinde yaşayacaklarını öngördükleri olası sorunlar açısından incelenebilir. Bu sorunların belirmesine ilişkin çözümler üretilmeye çalışılabilir.

- Kültürel duyarlılık algıları ile ilgili psikolojik danışman adaylarının öğrenimlerine başlama ve mezuniyetleri arasındaki süreci kapsayan çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde eğitimcilere sunulabilecek neriler:

- Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili akreditasyonun sağlanarak psikolojik danışma ve rehberlik lisans ve lisansüstü programlarının tümünde ders olarak yer alması sağlanabilir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarından mezun olmuş ve daha önce kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitim alma şansı olmamış psikolojik danışmanlar için hizmetiçi eğitimler verilebilir.
- Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili eğitimlerin bilgi ve farkındalık kazandırmasının yanısıra uygulamaya dönük olması sağlanarak kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili gerekli becerilerin edinilmesi hedeflenebilir.
- Psikolojik danışman adayları için farklı kültürel özelliklere sahip danışan grupları ile çalışma olanakları sağlanabilir.
- Psikolojik danışman adayları için farklı kültürleri tanımak ve dolayısıyla kültürel duyarlılıklarını artırmak adına evre gezileri düzenlenebilir.
- Psikolojik danışman adaylarının kendi kültürel özelliklerini tanıtmaları ve başka kültürleri tanıyabilmeleri için sunum, görüşme gibi yollar derslerde kullanılabilir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde, farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışma deneyimlerine yönelik süpervizyon desteği verilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S., Wilson, K.B., Henriksen, R.C., Jones, J.W. (2011). What does it mean to be a culturally-competent counselor? *Journal for Social Action in Counseling and Psychology*, 3(1), 17-28.
- Akıncı Çötök, N. (2010). *Çokkültürlülük, kültürlerarasılık entegrasyon tartışmaları bağlamında Alman eğitiminde Türk öğrenciler: Bremen örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- American Psychological Association-APA (2002). *Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists*. <http://www.apa.org/pi/multiculturalguidelines/homepage.html> (Erişim tarihi: 15.10.2012).
- American Psychological Association-APA (2008). *Report of the task force on the implementation of the multicultural guidelines*. <http://www.apa.org/pi> (Erişim tarihi: 07.06. 2013).
- Armstrong, Jr. L. R. (2008). The effectiveness of the instruments used to measure the multicultural competence of school counselors. *Rivier Academic Journal*, 4(2), 1-4.
- Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S., Jones, J., Locke, D., Sanchez, J., Stadler, H. (1996). Operationalization of the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 24(1), 42-78.
- Assad, M. A. (2012). *Skills needed in multicultural counselling - As viewed by multicultural counsellors*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Seinajoki University, Seinajoki.
- Aydın, B. (2014). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Banks, J.A. ve Banks, C. (2007). *Multicultural education perspectives and issues*. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons.
- Başarır, F. (2012). *Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin ve öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesi (Erciyes Üniversitesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Başbay, A. ve Kağnıcı, Y. (2011). Çok Kültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36 (161), 199-212.
- Başeymez, F. (2009). *Çokkültürlülük açısından Hatay; Sosyolojik bir yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 7 (1), 43-59.
- Belitsky, C. A., Toner, B. B., Ali, A. Yu, B., Osborne, S. L., deRooy, E. (1996). Sex-Role Attitudes and Clinical Appraisal in Psychiatry Residents. *Canadian Journal of Psychiatry*, 41, 503–508.
- Bellini, J. (2002). Correlates of multicultural counseling competencies of vocational rehabilitation counselors. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 45, 66–75.
- Benjamin, P.J. (2010). *An exploration and comparison of multicultural awareness and knowledge between undergraduates and counseling graduate students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mississippi State University, Mississippi.
- Boston, Q. (2009). *Assessing multicultural counseling competencies of internship students enrolled in core and cacrep programs*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Southern Illinois University Carbondale, Illinois.
- Boysen, G.A. (2006). *Assessment of implicit bias and self-reported multicultural counseling competencies among counseling trainees*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Iowa State University, Iowa.

- Breaux, W., III. (2005). *The relationship between the cultural competence of counselor supervisors and the satisfaction with supervision of their supervisees*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of New Orleans, New Orleans.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods*. New York: Oxford University Press.
- Buhin, L. (2006). Multicultural counseling. In Y. Jackson (Ed.) *Encyclopedia of multicultural psychology* içinde (s. 311-317). California: SAGE Publications.
- Butler, S.K. (2003). Multicultural sensitivity and competence in the clinical supervision of school counselors and school psychologists: A context for providing competent services in a multicultural society. *The Clinical Supervisor*, 22(1), 125-141. <http://www.haworthpress.com/web/CS> (Erişim tarihi: 24.10.2013).
- Büyükşahin Çevik, G. (2014). Kültür merkezli psikolojik danışma: Kuramsal bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, (15)2: 577-596.
- Byrne, B. M. (1998). *Structural equation modeling with lisrel, prelis and simlis: Basic concepts, applications and programming*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cashwell, T. H. ve Dooley, K. (2001). The impact of supervision on counselor selfefficacy. *The Journal of Supervision in Psychotherapy and Mental Health*, 20(1), 39-47.
- Cates, J.T. (2006). *The effects of infusing multicultural training into counseling practicum on trainees' self-perceived multicultural counseling competence*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Nevada, Reno.
- Cebeci, S. (2010). Bir din eğitimi yaklaşımı olarak dinî danışma ve rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 53-69.
- Chao, R. C.-L. (2005). *Counselor's multicultural competencies: From gender and ethnicity perspectives*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Missouri-Columbia, Missouri.

- Cırık, İ.(2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27- 40.
- Constantine, M. G. (2000). Social desirability attitudes, sex, and affective and cognitive empathy as predictors of self-reported multicultural counseling competence. *The Counseling Psychologist*, 28, 857-872.
- Constantine, M. G. (2001). Multiculturally-focused counseling supervision. *The Clinical Supervisor*, 20(1), 87-98.
- Constantine, M.G., Juby, H.L. ve Liang, J. J-C. (2001). Examining multicultural counseling competence and race-related attitudes among white marital and family therapists. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27, 353-362.
- Constantine, M. G., ve Ladany, N. (2001). New visions for defining and assessing multicultural counseling competence. In J. G. Ponterotto, J. M. Casas, L. A. Suzuki, ve C. M. Alexander (Eds.), *Handbook of multicultural counseling* içinde (s. 482-498). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Council of National Psychological Associations for the Advancement of Ethnic Minority Interests-CNPAEMI (2009). *Psychology education and training from culture-specific andmultiracial perspectives: Critical issues and recommendations*. Washington, DC: American Psychological Association. <http://www.apa.org/pi/oema> (Erişim tarihi: 08.06.2013).
- Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs-CACREP (2002). *Manual* <http://www.cacrep.org/mission.html> (Erişim tarihi: 24.05.2013).
- Council on Rehabilitation Education-CORE (2008). *Manual*. <http://www.core-rehab.org/accred.html> (Erişim tarihi: 24.05.2013).
- Courtland, C.L. (2008). Elements of culturally competent counseling. *Professional Counseling Digest* (ACAPCD-24). Alexandria, VA: American Counseling Association.

- Crawford, J.K. (2001). *An examination of racial identity and attitudes, perceived cultural competence, and level of academic training of European-American graduate students with culturally diverse clients*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, George Fox University, Oregon.
- Crethar, H.C., Rivera, E.T. ve Nash, S. (2008). In search of common threads: Linking multicultural, feminist, and social justice counseling paradigms. *Journal of Counseling & Development*, 86, 269-278.
- Crook, T. (2010). *Relationship between counseling self-efficacy and multicultural counseling self-efficacy among school counselors*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Auburn University, Alabama.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Dahir, C. A. ve Stone, C. (2009). School counselor accountability: The path to social justice and systemic change. *Journal of Counseling and Development*, 87(1), 12-19.
- D'Andrea, M. ve Daniels, J. (2001). RESPECTFUL counseling: An integrative model for counselors. (Eds. Pope-Davis, D. ve Coleman, H.). *The Interface of Class, Culture and Gender in Counseling* içinde (s.417-466). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- D'Andrea, M., Daniels, J., ve Heck, R. (1991). Evaluating the impact of multicultural counseling training. *Journal for Counseling and Development*, 70(1), 143-150.
- D'Andrea, M. ve Foster Heckman, E. (2008). A 40 year review of multicultural counseling outcome research. *Journal of Counseling and Development*, 86 (3), 356-363.
- Das, A.K. (1995). Rethinking multicultural counseling implications for counselor education. *Journal of Counseling and Development*, 74, 45-52.

- DeVellis, R. F. (2012). *Scale development theory and applications*. California: SAGE Publications.
- Dickson, G. L. ve Jepsen, D.A. (2007). Multicultural training experiences as predictors of multicultural competencies: Students' perspectives. *Counselor Education & Supervision, 47*,76-95.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük* (Çev.Tuba Akıncılar Onmuş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durham, J.C. (2002). *Multicultural and diversity issues in counseling field supervision*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Connecticut, Connecticut.
- Duverger, M. (2004). *Siyaset sosyolojisi* Çev.) (Şirin Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Eckenrod-Green, W.(2009). *High school students' perceptions of the importance of school counselor multicultural counseling competence*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of North Carolina at Charlotte, NC.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27*, 109-122.
- Estrada, A.U., Durlak, J. A. ve Juarez, S. C. (2002). Developing multicultural counseling competencies in undergraduate students. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 30*, 110-123.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE Publications.
- Flowers, C., Griffin- Dixon, C. ve Trevino, B. (1997). Cultural pluralism: Context of practice. D. Maki & T.F. Riggart (Ed.), *Rehabilitation counseling: Profession and practice* içinde (s. 124-136). New York: Springer.

- Foster, V.A. ve May, K.M. (2003). Counseling women from feminist perspectives. (Eds. Vacc, N.A., DeVaney, S. B.& Brendel, J.M.). *Counseling Multicultural and Diverse Populations: Strategies for Practitioners* içinde (158-183). NY ve Hove: Brunner-Routledge.
- Gamst, G., Dana, R.H., Der-Karabetian, A., Aragon, M., Arellano, L., Morrow, G., Martenson, L. (2004). Cultural competency revised: The California brief multicultural competency scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 37(3), 163-183.
- Gamst, G., Liang, C. T. H., ve Der-Karabetian, A. (2011). *Handbook of multicultural measures*. London: SAGE Publications.
- Garcea, E.A. A. (2005). Culture as a starting point and framework for guidance and counselling –basic concepts and perspectives. M. Launikari & S. Puukari (Ed.) *Multicultural Guidance and Counseling: Theoretical Foundations and Best Practises in Europe* içinde (s. 55-72). Jyvaskyla: CIMO.
- Gutierrez, B. M. (1996). *Reported experiences which influence psychologists' degree of multicultural competency*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas A&M University, TX.
- Güney, S. (2009). *Davranış bilimleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hawley, L. D., Leibert, T. W., ve Lane, J. A. (2014). The relationship between socioeconomic status and counseling outcomes. *The Professional Counselor*, 4(4), 390–403.
- Hazır, M. (2012). Çokkültürlülük teorisine çağdaş katkılar ve bireysel haklar-grup hakları ekseninde çokkültürlülüğü tartışmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 1-28.
- Henderson, S.J. ve White, J. L. (2008). Cultural trauma: A critical backdrop to building multicultural competency. J.L. White & S.J. Henderson (Ed.) *Building*

multicultural competency içinde (s. 7-16). Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Heinrich, R.K., Corbine, J.L. ve Thomas, K.R. (1990). Counseling native Americans. *Journal of Counseling and Development*, 69, 128-133.

Hojer, B., Puukari, S. ve Lumikari, M. (2005). From early steps to a fourth force in counseling- Historical and current perspectives on the development of multicultural counseling. M. Launikari, M. & S. Puukari (Ed.) *Multicultural guidance and counseling: Theoretical foundations and best practises in Europe* içinde (s. 73-98). Jyvaskyla: CIMO.

Holcomb-McCoy, C. C. (2000). Multicultural counseling competencies: An exploratory factor analysis. *Journal of Counseling and Development*, 28(2), 83-97.

Holcomb-McCoy C.C. ve Day-Vines, N. (2004). Exploring school counselor multicultural competence: A multidimensional concept. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*; 37(3), 154-162.

Holcomb-McCoy, C.C., Harris, P.C., Hines, E.M., Johnston, G. (2008). School counselors' Multicultural self-efficacy: A preliminary investigation. *Professional School Counseling*, 11(3), 166-178.

Holcomb-McCoy, C. C., ve Myers, J. E. (1999). Multicultural competence and counselor training: A national survey. *Journal of Counseling & Development*, 77, 294-302.

Ibrahim, F.A. ve Arredondo, P.M. (1986). Ethical standards for cross- cultural counseling preparation, practice, assessmnet, and research. *Journal of Counseling and Development*, 64, 349-352.

Johnson, A.W. (1997). *A study of the relationship between white racial consciousness and self-reported multicultural counseling competencies in faculty at CACREP-accredited programs*. Yayınlanmmış Doktora Tezi, Ohio University, Ohio.

- Jones, J. M. (2008). Best practices in multicultural counseling. A. Thomas & J. Grimes (Ed.), *Best practices in school psychology (5)* içinde (s.1771-1783). Bethesda: National Association of School Psychologists.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji Kültür bağlamında insan ve aile* İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağnıcı, D. Y. (2011). Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eğitim Araştırmaları- Eurasian Journal of Educational Research*, 44, 111-128.
- Kağnıcı, D.Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 222-231.
- Kağnıcı, D.Y. (2014). Reflections of a multicultural counseling course:A qualitative study with counseling students and counselors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14(1), 53-62.
- Kağnıcı, D.Y. (2015). Psikolojik danışman eğitiminde cinsel yönelim olgusunun irdelenmesi: Benim Çocuğum filmi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 83-95.
- Kararımk, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29(3), 115-129.
- Kararımk, Ö. ve Aydın, G. (2007). Yapılandırmacı yaklaşım: Çağdaş psikolojik danışma anlayışını ve uygulamalarını biçimlendiren bir güç. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27(3), 91-108.
- Kelly, J. A. (1998). *The relationships between counselor White racial identity attitudes, methods of clinical training, and self-perceptions of multicultural counseling competencies*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Cincinnati, Ohio.
- Keith, T. Z. (2006). *Multiple regression and beyond*. Boston: Pearson Education Inc.

- Khawaja, N.G., Gomez, I. F., ve Turner, G. (2009). Development of the Multicultural Mental Health Awareness Scale. *Australian Psychologist*, 44(2), 67-77.
- Kim, B.S.K., Cartwright, B. Y., Asay, P. A., D'Andrea M.J. (2003). A revision of the multicultural awareness, knowledge, and skills survey counselor edition. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 36, 161-180.
- Kim, B. S. K., ve Lyons, H. Z. (2003). Experiential activities and multicultural counseling competence training. *Journal of Counseling & Development*, 81, 400-408.
- Kim, W.J. (2012). Enhancing social work students' multicultural counseling competency: Can travel abroad substitute for study abroad? *International Social Work*, 1-13.
- Kiselica, M. S. ve Ramsey, M. L. (2001). Multicultural counselor education: Historical perspectives and future directions. D.C. Locke, J.E. Myers & E.L. Herr (Ed.) *The Handbook of Counseling* içinde (433-451). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* . NY: Guilford Publication, Inc.
- Kocarek, C.E., Talbot, D.M., Batka, J.C., Anderson, M.Z. (2001). Reliability and Validity of Three Measures of Multicultural Competency. *Journal of Counseling and Development*, 79(4), 486-496.
- Koç, Z. (2003). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı: Kuramsal bir açıklama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-17.
- Koçak, M. (2010). *Çokkültürlülük açısından dil hakları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koivukangas, O. (2002). The need for multicultural approach in Finland. O. Koivukangas (Ed.) *Entering multiculturalism: Finnish experience abroad*. (25-26). Turku: Institute of Migration.

- Kurt, A. A. (2001). Tutum ölçeklerinde yapı geçerliliğinin faktör analizi ile incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kurt, N. F. (2004). *Dil-kültür ilişkisi ve cumhuriyet yenileşmeciliği bağlamında dil-kültür ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurter, F. ve Mattis, J.S. (2015). *Türkiye'de uygulamacıların gözüyle psikolojik danışmada kültüre duyarlı olma*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- LaFromboise, T. D., Coleman, H. L., ve Hernandez, A. (1991). Development and factor structure of the Cross-Cultural Counseling Inventory–Revised. *Professional Psychology. Research and Practice*, 22, 380–388.
- LeBeauf, I, Smaby, M. ve Maddux, C. (2009). Adapting counseling skills for multicultural and diverse clients G.R. Watz, G.R. , J.C. Beeuer, J.C. & R.K. Yep (Ed.) *Compelling counseling interventions* içinde (s.33-42). Alexandra, VA: American Counseling Association.
- Lee, D. L., Rosen, A.D. ve Burns, V. (2013). Over a half century encapsulated: A multicultural content analysis of the Journal of Counseling Psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 60(1), 154-161.
- Lee, W. M. L., Balandó, C. A., Mizelle, N. D., Orozco, G. L. (2007). *Introduction to multicultural counseling for helping professionals*. (2nd Ed.) . NY: Routledge.
- Lüleci, S. (2014). *Psikolojik danışmanlar için çokkültürlü tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- MacDougall, C. (2002). Rogers's person-centered approach: consideration for use in multicultural counseling. *Journal of Humanistic Psychology*, 42(2), 48-65.
- Maddock, J.W. (1990). Promoting healthy family sexuality. *Journal of Family Psychotherapy*, 1, 49–63.

- Maslach, C. (1981). The burnout syndrome. *Current Research, Theory and Interventions*, 3, 49-56.
- Mattis, J. S. ve Kurter, F. (2015). *Psikolojik danışma ve kültür araştırması: Bulgular ve yorumlar*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları .
- McKee- Williams, A. (2007). *Self-ratings of multicultural competency by consulting school psychologists*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Auburn University, Alabnma.
- McKellop, T.M. (1997). *Relationship between white racial identity attitudes and self-reported multicultural counseling competencies for counselor education students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ohio University, Ohio.
- Menapace, B.R. (1998). *Correlates of effectiveness for white psychotherapists working with African-American clients: Multicultural competence, clinical experience, racial consciousness, multicultural training, and social experience*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, California School of Professional Psychology, CA.
- Meyers, L.S, Gamst, G., ve Guarino, A.J. (2006). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. London: SAGE Publications.
- Middleton, R.A., Ergüner-Tekinalp, B., Williams, N.F., Stadler, H. A., Dow, J.E. (2011). Racial identity development and multicultural counseling competencies of white mental health practitioners. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 11(2), 201-218.
- Milli Eğitim Bakanlığı- MEB (2016). Eğitim planları: 2001-2016 yıllarında planlanan faaliyet bilgileri. http://oygm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=28 (Erişim tarihi: 08. 01. 2016).
- Mocan- Aydın, G. (2007). Western models of counseling and psychotherapy within turkey: crossing cultural boundaries. *The Counseling Psychologist* 28, 281-298.
- Moodley, R. ve Curling, D. (2006). Culture. Y. Jackson (Ed.) *Encyclopedia of multicultural psychology* içinde (s. 129-130). CA: SAGE Publications.

- Moore- Thomas, C. (1998). *Master's level counselors' self-perceived multicultural competence: Relation to general counseling competence, conscientiousness, and openness to experience*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland at College Park, Maryland.
- Moss, C. M. (1997). *Relationships among educational and demographic variables, rated counselor effectiveness, and self-reported multicultural counseling competencies*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, State University of New York at Buffalo, NY.
- Munley, P. H., Duncan, L. E., McDonnell, K. A., Sauer, E. M. (2004). Counseling psychology in the United States of America. *Counseling Psychology Quarterly*, 17, 247-271.
- Munro B.H. (2005). *Statistical methods for health care research*. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins.
- Na, G. (2012). *Relationship between school counselor multicultural counseling competence and self-efficacy in working with recent immigrant students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland, Maryland.
- National Maternal and Child Health Center on Cultural Competency (1997). What is cultural sensitivity and cultural awareness? http://www.bbbs/media/bclowermainland/cultural_sensitivity_awareness.pdf (Erişim tarihi: 01. 01. 2013).
- Nelson-Jones, R. (2002). Diverse goals for multicultural counseling and therapy. *Counseling Psychology Quarterly*, 15(2),133-143.
- Nelson- Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmalık ve yardım becerileri* (Çev. Ed. G. Sart) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Oğuz, Ö. (2008). UNESCO ve insanlığın sözlü ve somut olmayan mirası başyapıtları. *Milli Folklor*, 78, 5-11.

- Owens, D. C. (2012). *Examining multicultural competency education in the creative arts therapies*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Lesley University, MA.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Yayınları.
- Özer, Ö. (2014). *Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlilikleri ölçeğinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Özdem, A., Puse, B., Derinalp, G., Kalemtaş, Ö. (2013, Haziran). *Okul psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin cinsel kimlik bunalımına bakış açıları*.10. Ulusal PDR Kongresi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özgün, M. S. (2007). *Okul psikolojik danışmanlarının kişilik özellikleri ile mesleki yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özhan, İ. (2006). *Farklılaşmanın özel görünümüleri olarak çokkültürlülük ve çokkültürcülük*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Panici, R.M. (2001). *Ego development, personal and educational experience, and multicultural counseling competence among counseling students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Georgia, GA.
- Patterson, C. H. (2004). Do we need multicultural counseling competencies? *Journal of Mental Health Counseling*, 26(1), 67-73.
- Pedersen, P. B. (1991). Multiculturalism as a generic approach to counseling. *Journal of Counseling and Development*, 70, 6-12.
- Pedersen, P. B., Draguns, J. G., Lonner, W. J., Trimble, J. E. (2002). *Counseling across cultures*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *Uluslararası Online Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 154-164.
- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 334-343.
- Ponterotto, J. G. (1988). Charting a course for research in multicultural counseling training. *Counseling Psychologist*, 26, 43-68.
- Ponterotto, J.G. Gretchen, D., Utsey, S: O., Rieger, B. P, Austin, R. (2002). A revision of the multicultural counseling awareness scale. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 30,153-180.
- Ponterotto, J. G., Rieger, B.P., Barrett, A., Sparks, R.(1994). Assessing multicultural counseling competence: A review of instrumentation. *Journal of Counseling & Development*, 72, 316-322.
- Ponterotto, J.G. ,Sanchez, J. M. ve Magids, D.M. (1991). *Initial development and validation of the Multicultural Counseling Awareness Scale (MCAS)*. (Bildiri). American Psychological Association, San Francisco, CA.
- Pope, M. (1995). The “salad bowl” is big enough for us all: An arguement for thr inclusion of lesbians and gay men in any definition of multiculturalism. *Journal of Counseling and Development*, 73(3), 301-304.
- Pope, R.L., Reynolds, A.L., ve Mueller, J.A. (2004). *Multicultural experience in student affairs*. San Franscisco, CA: Jossey-Bass.
- Pope- Davis, D.B. ve Dings, J.G. (1995). The assessment of multicultural competencies. G. Ponterotto, J.M. Casas, L.A. Suzuki, C.M. Alexander (Ed.) *Handbook of multicultural counseling* içinde (287-311). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Pope-Davis, D.B., Toporek, R.L., Ortega-Villalobos, L., Ligiero, D.P., Brittan-Powell, W.M., Liu, Bashshur, M.R., Codrington, J. N., Liang, J. T. H. (2002). Client perspectives of multicultural counseling competence: A qualitative examination. *The Counseling Psychologist, 30*, 355-393.
- Ratts, M.J., Singh, A.A., Nassar-McMillan, A.S., Butler, S. K., Rafferty McCullough, J. (2016). Multicultural and social justice counseling competencies: Guidelines for the counseling profession. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 44*, 28-48.
- Robles-Piña, R. A. ve McPherson, R. H. (2002). The relationship between educational and demographic variables and supervisor's multicultural counseling competencies. *The Clinical Supervisor, 20*(2), 67-79.
- Robinson, D.T. (1999). *The relationship between multicultural counseling competencies and attitudes toward African Americans among white female graduate students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Western Michigan University, Michigan.
- Robinson, T. L, ve Howard-Hamilton, M. F. (2000). *The convergence of race, ethnicity, and gender: Multiple identities in counseling*. Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Rogers, M.R., ve Ponterotto, J.G. (1997). Development of the Multicultural School Psychology Counseling Competency Scale. *Psychology in the Schools, 34*, 211-217.
- Romero, D. (1985). Cross-cultural counseling: brief reactions for the practitioner. *The Counseling Psychologist, 13*, 665-671.
- Roy, A. (1990). Family rituals: Functions and significance for clergy and psychotherapists. *Group, 14*, 59-64.
- Sadeghi, M., Fischer, J. M., ve House, S. G. (2003). Ethical dilemmas in multicultural counselling. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 31*, 179–191.
- Salvador, C.M. (1997). *Effects of the intercultural awareness development courses on first year students' multicultural competency*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, California School of Professional Psychology, CA.

- Santos, T.P. (2012). *An evaluation of the perceptions of multicultural knowledge and multicultural awareness between graduating counselor education students with beginning counselor education students who have recently completed a course in multicultural issues and strategies in counseling*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Duquesne University, PA.
- Seay, E.M. (2002). *The relationship between Black racial identity attitudes and self-reported multicultural counseling competency*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Howard University, Washington D.C.
- Sheau, H- B., Rigali- Oiler, M. ve Lent, R. W. (2012). Multicultural counseling self-efficacy scale- racial diversity form: Factor structure and test of a social cognitive model. *Psychotherapy Research*, 22(5), 527-542.
- Siviş-Çetinkaya, R. ve Kararımak, Ö. (2012). Psikolojik danışman eğitiminde süpervizyon. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*,4(37), 107-121.
- Sodowsky, G.R. (1996). The Multicultural Counseling Inventory: Validity and applications in multicultural training. G.R. Sodowsky & J.C. Impara (Ed.) *Multicultural Assessment in Counseling and Clinical Psychology* içinde (283-324). Lincoln, NE: Buros Institute of Mental Measurements.
- Sodowsky, G. R., Taffe, R. C., Gutkin, T. B., Wise, S. L. (1994). Development of the multicultural counselling: A self-report measure of multicultural competence. *Journal of Counseling Psychology*, 41(2), 137-148.
- Söylev, Ö. F. (2014). *Türkiye’de dinî danışma ve rehberlik: alanları, imkânları ve yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Söylev, Ö. F. (2015). Psikolojik yardım hizmetleri bağlamında Türkiye’de dinî danışma ve rehberlik. *The Journal of Islamic Civilization Studies*, 1(2), 78-99.
- Sue, D. W., Ivey, A. E. ve Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy*. California: Brooks/Cole Publishing Company.

- Sue, D. W., Arrendondo, P. ve McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to professionals. *Journal of Counseling and Development*, 70, 477- 486.
- Sue, S. ve Zane, N. (1987). The role of culture and cultural techniques in psychotherapy: A critique and reformulation. *American Psychologist*,42(1), 37-45.
- Sue, S. (1998). In search of cultural competence in psychotherapy and counseling. *American Psychologist*, 53, 440–448.
- Sumari, M. ve Hanim, J.F. (2008). Cultural Issues in Counseling: An International Perspective, *Counselling, Psychotherapy, and Health*, 4(1), Counseling in the Asia Pacific Rim: A Coming Together of Neighbors Special Issue, 24-34.
- Şirin, T. (2013). *Bilişsel davranışçı psikoterapi yaklaşımıyla bütünleştirilmiş dinî danışmanlık modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Sakarya .
- Tekinalp, Ş. (2005). Küreselleşen dünyanın bunalımı: Çokkültürlülük. *Journal of İstanbul Kültür University*, 1, 75-87.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2007). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar*. 7. Baskı, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO). (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf (Erişim tarihi: 20. 04. 2013)
- Uslu, M. (2005). *Psikolojik danışmanların danışma becerilerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Üstün, E. (2011). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerinin etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vandiver, B. J. (2002). What do we know and where do we go? A response to revisiting feminist identity development. *The Counseling Psychologist*, 30, 96-104.
- Vinson, T. ve Neimeyer, G.J. (2000). The relationship between racial identity development and multicultural counseling competency. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 28 (3), 177-192.
- Vinson, T. S. ve Neimeyer, G. J. (2003). The relationship between racial identity development and multicultural counseling competency: A second look. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 31, 262-277.
- Weinrach, S. G. ve Thomas, K. R. (1996). The counseling profession's commitment to diversity-sensitive counseling: a critical reassessment. *Journal of Counseling and Development*, 74, 472,477.
- West-Olatunji, C , Jean- Paul, N, Shure, L, Goodman, R. D., Lewis, D. (2014). Culture-centered research and counselor efficacy. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(42), 129-137.
- Williams, D.M. (2010). *School counselor's multicultural counseling competence: An exploratory study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Capella University, Michigan.
- Worthington, R., Seth- McNett, A. ve Moreno, W. (2007). Multicultural counseling competencies research: A 20-year content analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 54(4), 351-361.
- Yakışır, A.N. (2009). *Modern bir olgu olarak çokkültürlülük*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yalçın, C. (2002). Küreselleşme, çokkültürlülük ve eğitim. *Eğitim Araştırmaları*, 6, 65-77.

Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: Yeni açılımlar ve öngörüler *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42 (1), 193-213.

Yılmaz, O. ve Voltan Acar, N. (2015). Psikolojik danışman eğitiminde süpervizyonun önemi ve grupla psikolojik danışmadaki rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 342-356.

Zegley, L.A. (2007). *An investigation of the relationship between self-reported multicultural counseling competence and middle school counselors’ efforts to broach racial, ethnic, and cultural factors with students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia Polytechnic and State University, VA.

EKLER

- EK-1. Psikolojik Danışmanların Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı İle İlgili Alacakları Olası Eğitimin İçeriğine Yönelik Görüşleri
- EK -2. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği Seçilmiş Maddeleri

EK-1. Psikolojik Danışmanların Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Kavramı İle İlgili Alacakları Olası Eğitimin İçeriğine Yönelik Görüşleri

“Farklı kültürleri algılamada yaşanacak sıkıntılar ve bunların çözüm yolu ile ilgili çalışma olmasından memnun olurdum.” (E, 0-5 yıl)

“Farklı coğrafi bölgelerdeki farklı kültürlerle ilgili geniş çaplı bilgiler bulunmasını isterdim.” (E, 6-10 yıl)

“Farklı ırk, etnik köken, cinsel yönelim, din, mezhep gibi durumlarda kültüre duyarlı bir psikolojik danışman neleri yapmalı neleri yapmamalı. -kültüre duyarlı bir psikolojik danışman nedir ne değildir. - LGBT bireylerle çalışırken nelere dikkat etmeliyiz? Aslında duyarlılık sandığımız şey farklı bir ayrımcılık mı? Örneğin LGBT bireylere çalışırken dikkat ettiğimiz birçok şey aslında homofobik, transfobik. - toplumsal cinsiyet gibi değerlerde (psikolojik danışan feminist ise örneğin, danışan şiddet görüyorsa ya da uyguluyorsa) ne yapılmalı gibi ana başlıklar olabilir.” (E, 6-10 yıl)

“Çeşitli kültürlerin özellikleri tanıtılmalı, jest ve mimiklerin farklı kültürlerde ne gibi anlamlar ifade edildiği anlatılmalı, kültürel farklılıklardan kaynaklı danışma sürecinde yaşanabilecek sıkıntılar/problemler hakkında bilgiler verilmeli.” (E, 0-5 yıl)

“‘Ne gibi farklılıklarla karşılaşılabilir?’ sorusuna cevap olabilecek, toplumda bulunun alt kültürler hakkında bilgi verecek, kültürel farklılıklardan kaynaklı yaşanabilecek sorunlarla nasıl baş edilebileceği hakkında, uygulamalar da içeren bir eğitim olmalıdır.” (K, 0-5 yıl)

“Gerçek psikolojik danışmanlık becerileri eğitimi zaten tüm etnik ve kültürel farklılıklara karşı duyarlılığı çalışır. Ayrıca bir derse gerek yoktur. Ancak günümüzde bu eğitim yeterli düzeyde verilmiyor. Bu eğitim hem teorik hem de uygulamalı olarak verilmeli ve içeriği de dolu olmalı.” (K, 26 ve üstü yıl)

“Türkiye'deki etnik kökenlerin dağılımının göz önünde bulundurulduğu bir eğitim olmasını isterim. Farklı kültürden danışanlarla çalışırken psikolojik danışman olarak özellikle nelere dikkat edilmesi gerektiği, terapötik ortamı

güçlendirici unsurların neler olduğu vb. üzerinde durulabilir. Ayrıca, bu anlamda yalnız teorik bilginin yeterli olmayacağını imkanlar çerçevesinde farklı kültürden, bakış açısından danışanlarla danışma oturumları gerçekleştirmenin faydalı olacağını düşünmekteyim.” (K, 0-5 yıl)

“Lisansta aldığım ders giriş niteliğinde ve bilgi boyutundaydı. Beceri boyutunda daha çok şey katabilen bir ders olabilirdi. Kültürümden farklı bir danışan görmek ve süpervizyon almak örneğin, çok etkili olurdu.” (K, 0-5 yıl)

“Tipik olarak yapılan hataları bilmek isterim. Süpervizyon verilmesini ve uygulamalarımda farkında olmadığım yönlerimi keşfetmeme imkan vermesini isterim.” (K, 21-26 yıl)

“Ülkemizdeki etnik, cinsel, dinsel, bölgesel vb. çeşitliliğin genel hatları ile aktarılması. hassasiyetleri konusunda bilgi sunulması. Eğitim almakta olan alandan çalışmacıların ön yargılarının kırılması için eğitim ve süpervizyon desteklerinin sunulması.” (K, 6-10 yıl)

“Çalıştığım ülkede kültürel çeşitlilik konusunda bilgilenmek, kültürlerin özellikleri hakkında bilgilenmek, konuşulan diller, ananeler, örf ve adetler, günlük yaşantıdaki gelenekler, kadın erkek ilişkileri, aile yapısı, vb. konularda bilgilendirilmek isterim.” (E, 6-10 yıl)

“Çok geniş bir kavram hele ki Türkiye gibi etnik yapısı karışık bir ülkede ama farklı kültürlerle karşılaştığımızda danışma sürecini nasıl ilerleteceğimizle ilgili bir eğitim almak isterim.” (E, 6-10 yıl)

“Bölgelere göre değişiklik gösterebilen jest - mimikler, selamlaşma, iletişim tarzları vb.” (K, 6-10 yıl)

“Türkiye’de bu konuda yapılmış deneysel (uygulamalı) araştırma örnekleri üzerinden ortaya konmuş kuram ve sonuçlar” (E, 11-15 yıl)

“Kültürlerin en çok garipsenen farklı gelen özelliklerini bilmek isterdim. Bunları hikayeler örnek olaylar ve bunlara karşı ne tutum ve davranışla psikolojik danışmada kullanılabileceği ile ilgili önerileri içeren bir eğitim olabilir.” (K, 0-5 yıl)

“Psikolojik danışmada saygı ve empati ağırlıklı bir eğitim bu konuda faydalı olacaktır. Fakat her türlü teorik bilgiden öte bunun deneyimle kazanılacak bir özellik ve yeterlik olduğu inancındayım. Eğitim çerçevesinde değişik kültürel ya da etnik yapıdan danışanlarla karşılaşma imkanı, farklı bölgelerde bir süre çalışma gibi eklemeler olursa ancak eğitim anlam kazanır.” (K, 6-10 yıl)

“Bir örnekle açıklayayım: Lisans eğitimim sırasında seçmeli bir ders almıştım: "İstihdamda Kadın ve Eğitim". Bu dersi alana kadar cinsiyet ayrımcılığı, vb. konularda kendimi son derece aydın, modern biri olarak görüyordum. Ancak bu dersi alırken bu konuda çok iddialı olan biri olarak kendimin de aslında ne kadar cinsiyet ayrımcılığına işaret edecek donanımlara (tavır ve davranışlar, düşünceler vb.) sahip olduğumu fark ettim. Bu dersle beraber inanılmaz derecede bir farkındalık kazandım ve kendimi geliştirdiğime inanıyorum. Kendi bölümümden aldığım birçok derse bin basar! İşte kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi de aynı biçimde, öncelikle uzmanlara bu konuda kendileriyle ilgili farkındalık kazandırmalı, objektif davranabilme becerisini geliştirmeli ve gereksinim duyulduğunda kültüre özgü müdahalelerin nasıl yapılması gerektiği konusunda yol gösterici olmalıdır.” (6- 10 yıl)

“Yaşadığımız bölgede geziler yaparak, sosyo-kültürel özellikleri tanımaya çalışarak uygulamalı eğitime ağırlık verilmesini isterdim.” (K, 6-10 yıl)

“Mevcut ve yaygın bir yargı olan "öteki" ve/veya "ötekileştirme" kavramları üzerinde durulmalı ve kültürel çeşitliliğin baskın bir kültür şemsiyesi altında alt kültürlerin yaşatılması demek olmadığı bilinci kazandırılmalıdır.” (E,0-5 yıl)

“Farklılıklara farkındalığı yüksek ve farklı bölgelerde faaliyet gösteren meslek mensuplarının deneyimlerini paylaşabilecekleri katılımcı bir eğitim almak isterdim.” (E, 0-5 yıl)

“Kültür anlatılarak anlaşılmaz. Ülkenin genel kültür yapısı az çok homojenleşmiştir. Kitle iletişim ve başka araçlarla az çok tanınmaktadır. Asıl süreci etkileyecek olan, Aile ve sülale ve mahalle kültürleridir. Bunu öğrenebilmekte o lokal kültürü yaşayan yapıyla sürekli ve olumlu iletişim ile olabilir. Bu ders o kültürün yaşandığı bölgelerde uygulamalı yapılmalıdır.”

(E, 16-20 yıl)

EK -2. Kültürel Duyarlılık Algıları Ölçeği Seçilmiş Maddeleri

Aşağıda, psikolojik danışma sürecinde farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla danışma deneyimlerinizi ortaya koymak amacıyla tasarlanan bir ölçme aracı yer almaktadır. **Farklı kültürel özelliklere mensup danışanlar ile kastedilen yaş, cinsiyet, etnik köken ve benzeri kültürel öğeler açısından sizinle benzer özellikler taşımayan kişilerdir.** Yanıtlayacağınız ifadelerin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Ayrıca araştırmanın hiçbir aşamasında kimlik bilgileriniz kullanılmayacak veya birileriyle paylaşılmayacaktır. Çalışmanın sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için sizden beklentim içten cevaplar vermenizdir. Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

Neslihan GÜÇLÜCAN
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri ABD Doktora Öğrencisi
nahilseng@gmail.com

	Hiç bir zaman	Nadiren	Kararsızım	Sıklıkla	Her zaman
12. Kendiminkine benzer aile yapısı olan danışanlarla çalışırken kendimi daha rahat hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Ne kadar çabalarsam çabalayayım benimkinden farklı bir aile geçmişine sahip danışanlarla çalışmakta zorlanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
18.	☐	☐	☐	☐	☐
19.	☐	☐	☐	☐	☐
22.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Karşı cinsten danışanlarla çalışırken kendi cinsiyetimdeki danışanlarla çalıştığımdan farklı stratejilere ihtiyaç duyuyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
27.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Kültürel açıdan çeşitlilik gösteren danışanlarla çalışmaktan tedirgin oluyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
34.	☐	☐	☐	☐	☐
40.	☐	☐	☐	☐	☐
41. Danışanlarımı anlayabilmek için onların kültürlerine özgü bilgilere sahip olmam gerekir.	☐	☐	☐	☐	☐
44.	☐	☐	☐	☐	☐
45.	☐	☐	☐	☐	☐
48. Kültürel özellikleri benden farklı olan danışanlarla çalışmam sayesinde başka kültürlerle ilgili bilgi ve deneyimimin artacağına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
49.	☐	☐	☐	☐	☐
52.	☐	☐	☐	☐	☐
53.	☐	☐	☐	☐	☐

55.	☐	☐	☐	☐	☐
57. Kültürel özellikleri benden farklı olan danışanlarımın kültürlerine özgü yaşamlarını ve algılarını merak ediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
59.	☐	☐	☐	☐	☐
62.	☐	☐	☐	☐	☐
63.	☐	☐	☐	☐	☐
65.	☐	☐	☐	☐	☐
69.	☐	☐	☐	☐	☐
72. Danışanlarımla iyi bir ilişki kurmak için onların anadilinden sözcükler öğrenmeye çabaladığım oluyor.	☐	☐	☐	☐	☐
74.	☐	☐	☐	☐	☐

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Neslihan GÜÇLÜCAN

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı: Zonguldak/ 1978

Eğitim Geçmişi:

- 2001, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Sistemleri
- 2001, İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Psikoloji (Yan Dal)

Mesleki Geçmişi:

- 2001- ....., İngilizce Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı
- 1997-1998, Kütüphane Asistanı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi

Ödülleri:

- 2009-2010, Teşekkür Belgesi, Tepebaşı Milli Eğitim Müdürlüğü, Eskişehir
- 2001, Yüksek Onur Derecesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi
- 2000-2001, Bölüm 3.lüğü, Medya ve İletişim Sistemleri Bölümü, İstanbul Bilgi Üniversitesi
- 1997-1998, Bölüm 3.lüğü, Medya ve İletişim Sistemleri Bölümü, İstanbul Bilgi Üniversitesi
- 1996- 2001, ÖSYM Tam Burs, İstanbul Bilgi Üniversitesi